

8/10

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

5

ROČNÍK 29 (LVI)
PRAHA
KVĚTEN
1983

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ

PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vědecký časopis

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), prof. ing. Milan Brannický, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., doc. ing. Miroslav Grznár, CSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., prof. ing. Valér Hrmo, CSc., prof. ing. Dimitrij Choma, DrSc., ing. Vladimír Jeníček, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, DrSc., ing. Vladimír Vácha, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1983

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozboru a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ЗЕМЕДѢЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства и пищевой промышленности. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Вывод в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слезска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA publishes studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics and the economics of food — production industry. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

Prognostická činnosť v podmienkach budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti je jedným z nástrojov plánovitého riadenia národného hospodárstva. Potreba predvídania technického rozvoja v poľnohospodárstve je daná:

- potrebou koncepčného riadenia reprodukcie,
- potrebou efektívneho využitia strojovej techniky,
- potrebou zdôvodneného rozmiestnenia mechanizačných prostriedkov.

Metodológiu prognózovania vedeckotechnického rozvoja (VTR) na základe poznatkov zahraničných autorov vypracoval Šulc (1970). Za základ prognostickej činnosti pokladá kombináciu výskumného a cieľového predpovedania doplnenú o spätnú väzbu. Habr (1980) požaduje voliť v prognostickej činnosti netradičný systémový prístup, ktorý spočíva v indikácii, komputácii, interpretácii a implementácii.

METÓDA

Prognózy VTR sa u nás vypracovávajú na úrovni republík v rámci odborných komisií sústavy strojov. Na úrovni podniku sa využívajú pri stanovení potreby strojov ekonomicko-matematické modely. Skúmali sa metódy prognózovania VTR z hľadiska:

- ich využitia v rámci republiky aj poľnohospodárskeho podniku,
- objektivizácie celého procesu prognózovania.

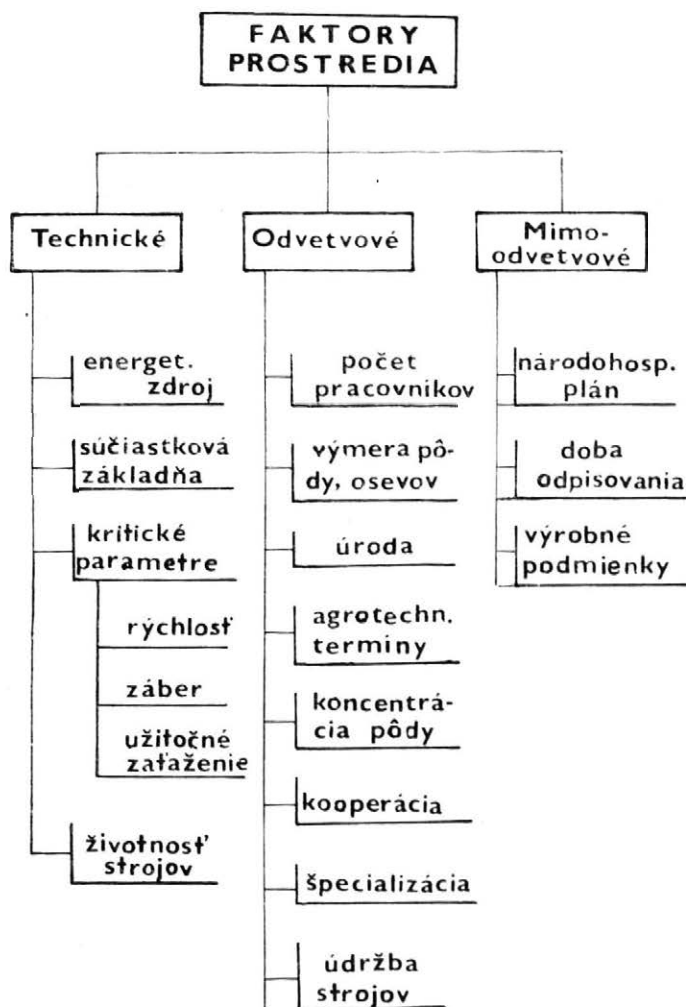
Navrhol sa model prognózovania VTR na úrovni republiky, podniku, ktorý riešpektuje pôsobenie prostredia na systém strojovej techniky.

VLASTNÁ PRÁCA

Prostredie systému strojová technika

Systémový prístup k prognóze VTR je podmienený analýzou okolia predmetu prognózy. Prostredím sa rozumejú vonkajšie faktory, ktoré ovplyvňujú kvalitatívne aj kvantitatívne zmeny predmetu prognózovania. Štruktúra faktorov okolia je na obr. 1. Technické faktory prostredia ov-

plyvňujú predovšetkým kvalitatívne zmeny mechanizačných prostriedkov. Energetický zdroj ovplyvňuje pracovný záber, pracovnú rýchlosť a pod. Odvetvové faktory prostredia (znižovanie počtu pracovníkov, zvyšovanie hektárových úrod a pod.) vyvolávajú potrebu kvalitatívnych aj kvantitatívnych zmien mechanizačných prostriedkov. Na druhej strane sa musí odvetvie prispôsobiť kvalitatívnym zmenám pracovného prostriedku koncentráciou, špecializáciou, kooperáciou pri využívaní mechanizačných prostriedkov a pod. Významné miesto v odvetvových faktoroch má hlavne výmera pôdy a osevov, ktoré ovplyvňujú kvantifikáciu strojov.

1. Štruktúra faktorov prostredia pôsobiacich na systém poľnohospodárstva strojová technika

Z mimoodvetvových faktorov prostredia je významná orientačná doba odpisovania a dodávky mechanizačných prostriedkov. Doba používania sa pri väčšine mechanizačných prostriedkov neshoduje s dobou odpisovania. Odchýlky sú obojstranné, sú vyvolané buď nezodpovedajúcou reprodukciou, alebo nízkou životnosťou strojov.

Metódy prognózovania

Metodológovia prognózovania VTR (Jantch 1970, Ayres 1969) rozdeľujú strednodobé prognostické metódy na:

1. exploratívne,
2. normatívne.

V zmysle obecného rozdelenia prognostických metód môžeme triediť aj metódy používané pri prognózach VTR v poľnohospodárstve.

Exploratívne metódy modelujú údaje v smere času. Vychádzajú z analýzy súčasného stavu a predpokladajú určitú zotrvačnosť procesu. Metódy môžeme rozdeliť do dvoch skupín (obr. 2):

- a) metódy podrobného popisu výrobného procesu — ekonomicko-matematické modely,
- b) metódy zjednodušeného popisu výrobného procesu — štatistické metódy.

Ekonomicko-matematické modely sú orientované na stanovenie potreby strojovej techniky na úrovni podniku a najčastejšie sa uplatňujú metódy lineárneho programovania. Tieto sa od seba líšia použitou kritériálnou funkciou. Vývoj kritériálnych funkcií súvisel s rozvojom výrobných síl v poľnohospodárstve, resp. so špecifickými podmienkami poľnohospodárstva krajín, kde tieto metódy vznikli. Využitie týchto metód pre republikovú prognózu je spojené s realizáciou výpočtov na súbore modelových podnikov. Výstupom metód podrobného výpočtu sú počty mechanizačných prostriedkov. Plošná aplikácia býva spravidla spojená so zovšeobecnením výsledkov výpočtov na modelových podnikoch.

Štatistické metódy sa môžu využiť pre prognózu na báze počtu strojov ako aj na báze normatívu. Objektom spracovania môže byť súbor modelových podnikov s konkrétnym vybavením strojovou technikou, alebo navrhovaným vybavením. Metódy nezávislé od času analyzujú úroveň vybavenia súboru podnikov k určitému času. Metódy závislé od času sledujú časovú závislosť určitého prognostického modelu. Základnou metódou pri časovej prognóze je extrapolácia trendu. Pri extrapolácii trendu sa predpokladá určitá kontinuita procesu, resp. jeho zotrvačnosť. Použitie tejto prognostickej techniky je opodstatnené na úrovni republiky.

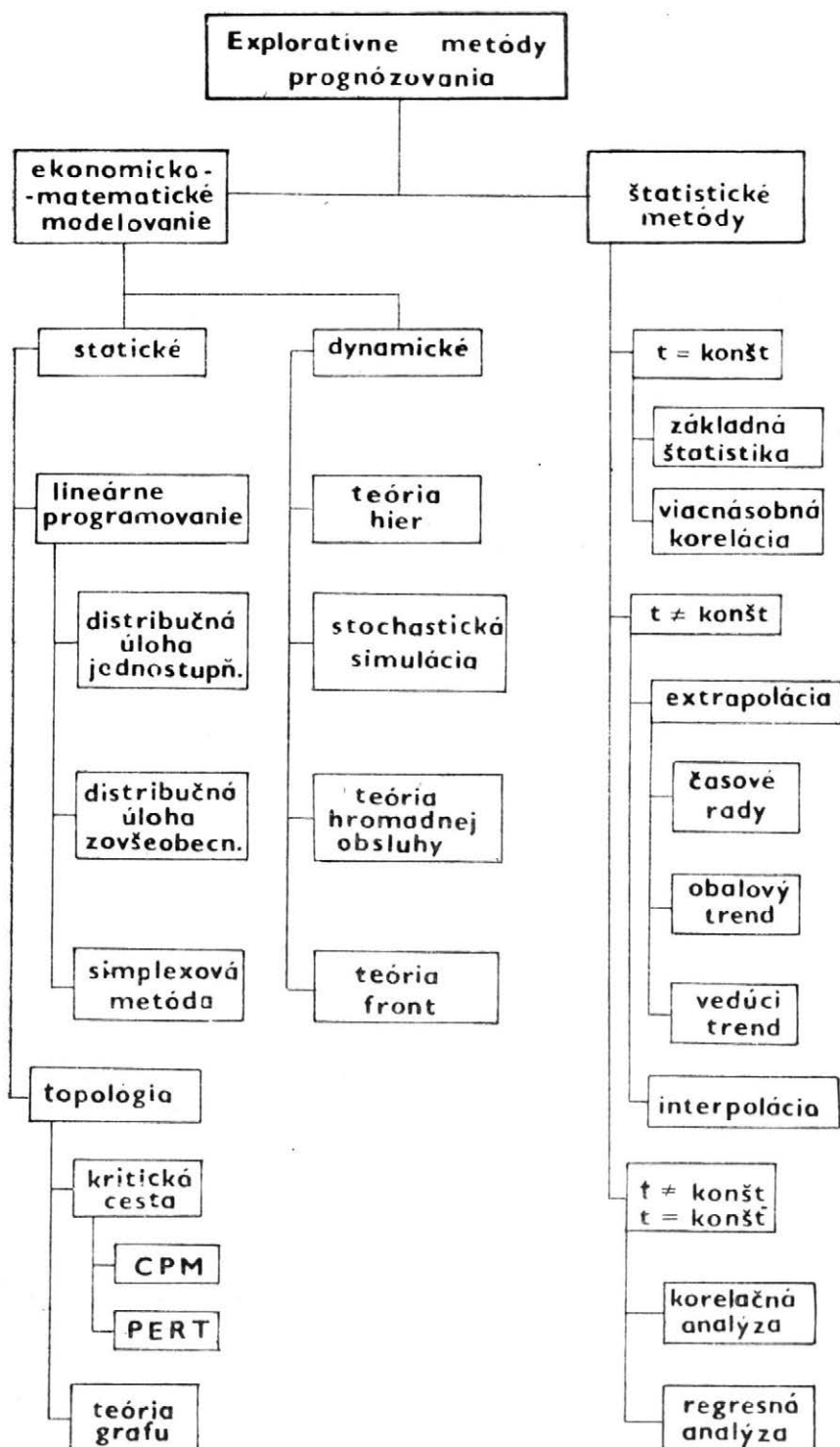
Normatívne metódy nerešpektujú časové závislosti vedeckotechnického rozvoja a postupujú „proti času“. Stanovujú výhľadové ciele, ku ktorým potom hľadáme cesty realizácie. V poľnohospodárstve tieto metódy využívame pri stanovení normatífov pri jednotlivých mechanizačných prostriedkoch na základe:

- a) ekonomického kritéria — lehota návratnosti investície a pod.,
- b) iného kritéria — podľa počtu stredísk, počtu traktorov, a pod.

Väčšina prognostických metód sa využíva pri prognóze na úrovni poľnohospodárskeho podniku. Z návrhov vybavenia súboru modelových podnikov sa usudzuje na chovanie systému strojová technika v rámci republiky. Základom prognostickej činnosti by však mala byť prognóza republiková a z nej by sa mala usmerňovať štátnotechnická politika do poľnohospodárskych podnikov.

Návrh metódy prognózovania VTR

Vo VÚPT Rovinka bola navrhnutá a overená nová metóda časopriestorového prognózovania VTR v poľnohospodárstve. Jedná sa o exploratívnu

2. Rozdelenie exploratívnych metód používaných pri prognóze VTR v poľnohospodárstve

štatistickú metódu, ktorá je kombináciou extrapolácie trendu časových radov a korelačnej analýzy. Kombinovaná štatistická metóda vychádza z retrospektívnej analýzy časových radov odvodených veličín, stanovených na základe štatistických výkazov Zem S2-01 a OseV 3-01. Extrapolácia trendu sa využíva pri stanovení republikových normatívoV. Metodický postup extrapolácie na úseku poľnohospodárskej strojovej techniky už bol opísaný (Študeník 1981).

Transformácia republikových normatívoV do podnikovej úrovne sa zabezpečuje cez koeficienty jednotlivých mechanizačných prostriedkov, ktoré sa stanovujú pre rozdielne výrobné podmienky. Na výrobný proces v poľnohospodárstve pôsobia prírodné a ekonomické podmienky, ktoré sú určujúce pre racionizáciu výroby a potom aj výrobných síl. Výsledkom racionizácie sú:

- výrobné oblasti (VO),
- poľnohospodárske prírodné oblasti (PPO),
- bonitované pôdno-ekologické jednotky (BPEJ).

U nás je zaužívané triedenie normatívoV pre strojovú techniku podľa výrobných oblastí (Hrianka 1979, Ďuriš 1980). Určitou „inováciou“ výrobných oblastí sú poľnohospodárske prírodné oblasti, ktoré vypracoval výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave. PPO sa využili pri návrhu rozmiestnenia výroby, pri tvorbe normatívoV potreby strojovej techniky sa doposiaľ nepoužili. BPEJ je v SSR vyše 800 (Džatko 1976). V tejto forme sú BPEJ nevhodné pre triedenie normatívoV potreby strojov.

Koeficienty mechanizačných prostriedkov musia zohľadňovať rozdielne výrobné podmienky. K ich stanoveniu môžeme využiť rôzne metódy. V metóde VÚPT rovnako sa pri stanovení koeficientov mechanizačných prostriedkov vychádza zo vzťahu:

$$k_{i,j} = \frac{N_{i,j}}{N_{i,r}} \quad (1)$$

kde: k — koeficient mechanizačného prostriedku

N — normatív [ha/jedn.]

i — druh mechanizačného prostriedku

j — výrobné podmienky

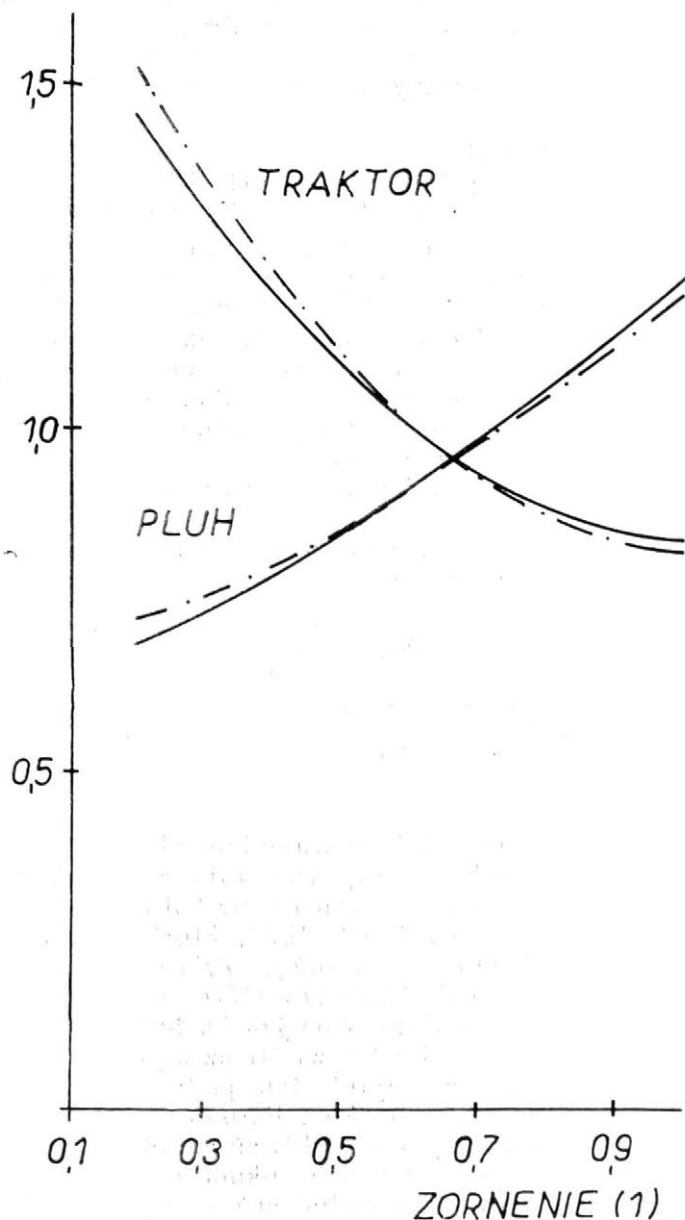
r — republika

Koeficienty mechanizačných prostriedkov ukazujú na rozdielne nároky výrobných podmienok na stroje vo vzťahu k republikovému normatívu. Uvedený postup stanovenia koeficientov bol podmienený vybudovaním Ústrednej banky údajov MPVŽ SSR, ktorá sústreďuje štatistické výkazy za všetky vykazujúce jednotky. Vykazujúce jednotky sú zaťriedené podľa výrobných oblastí, JRD a štátne majetky aj podľa poľnohospodárskych prírodných oblastí. Analýza koeficientov mechanizačných prostriedkov je potrebná minimálne za tri až štyri roky. Pozornosť venujeme stanoveniu vhodnosti výrobných podmienok pre tvorbu koeficientov mechanizačných prostriedkov. Porovnanie vhodnosti PPO čiastočne skresľuje tá skutočnosť, že do PPO sú zaradené iba JRD a štátne majetky a zatriedenie podnikov bolo ukončené iba v minulom roku.

Obidve skupiny výrobných podmienok — výrobné oblasti a poľnohospodárske prírodné oblasti — sú medzi sebou neporovnateľné. Pri porovnaní koeficientov mechanizačných prostriedkov sme nahradili PPO

a VO zornením pôdneho fondu. Analýza koeficientov mechanizačných prostriedkov ukázala nasledujúce:

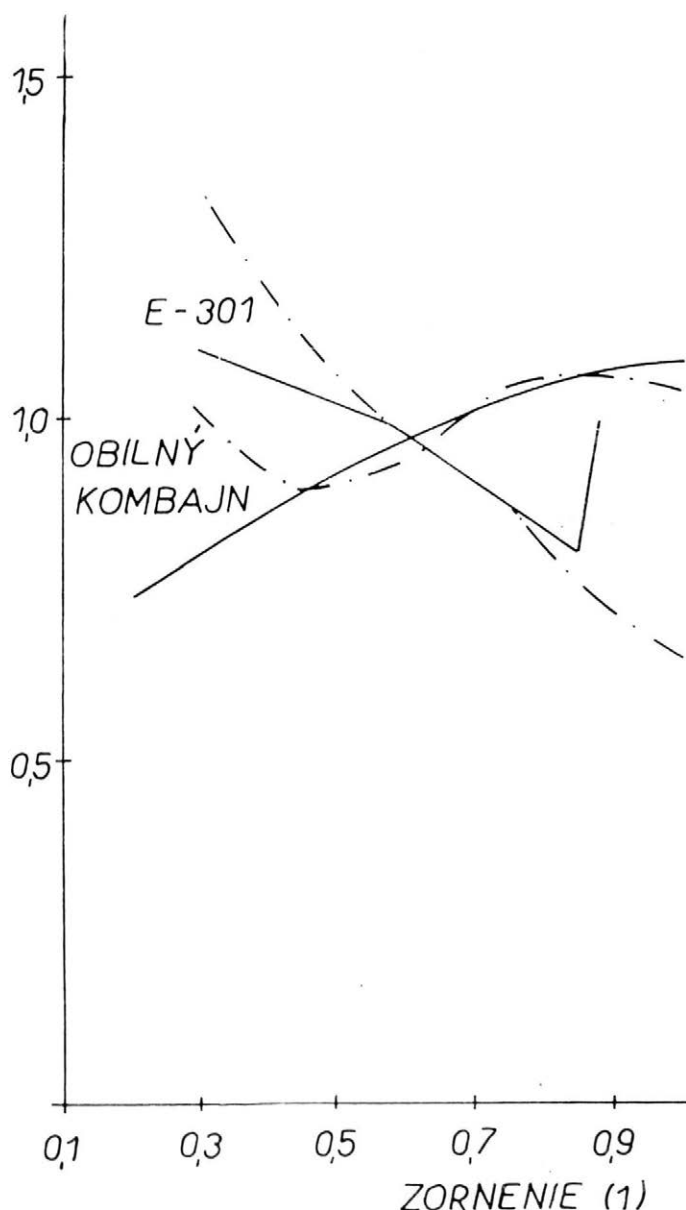
1. Pri univerzálnej strojovej technike (traktory, nákladné automobily, dopravná a manipulačná technika, pluhy a pod.) bola vysoká korelačná závislosť medzi zornením a hodnotou koeficientov. Závislosť koeficientov od zornenia podľa výrobných oblastí sa takmer shodovala s priebehom podľa PPO (obr. 3). Znamená to, že pre tvorbu normatífov univerzálnych mechanizačných prostriedkov reprezentuje zornenie rozdielne výrobné podmienky.

3. Závislosť koeficientov univerzálnych mechanizačných prostriedkov od zornenia (— . — podľa výrobných oblastí, ——— podľa PPO)

2. Pri špeciálnej strojovej technike (pre jednotlivé plodiny) bola vysoká korelačná závislosť koeficientov od zornenia iba pri triedení podľa VO. Priebehy koeficientov podľa VO sa neshodovali s priebehom podľa PPO (obr. 4).

Analýza koeficientov mechanizačných prostriedkov podľa výrobných podmienok ukázala, že triedenie podľa výrobných oblastí je vhodnejšie. Výrobné oblasti majú päť podskupín s rovnomernejším rozložením v intervale zornenia 0,3–0,9 ako PPO.

4. Závislosť koeficientov špeciálnych mechanizačných prostriedkov od zornenia (— — podľa výrobných oblastí, — podľa PPO)

V práci je navrhnutý nový systém prognózovania VTR v rastlinnej výrobe, ktorého základom je prognóza republiková. Pri stanovení normatívo-
v podľa výrobných podmienok sa použil netradičný prístup. Analýza koeficientov mechanizačných prostriedkov ukázala, že triedenie normatí-
vov podľa výrobných oblastí je vhodnejšie ako triedenie podľa poľnohos-
podárskych prírodných oblastí. Takto stanovené normatívy sa využívajú
ku stanoveniu kmeňových počtov mechanizačných prostriedkov.

Druhou oblasťou prognózovania vedeckotechnického rozvoja je sta-
novenie potreby dodávok jednotlivých mechanizačných prostriedkov. Pri
znalosti kmeňových počtov strojov a orientačnej doby ich odpisovania
treba poznať ku stanoveniu dodávok vekovú štruktúru strojov. Jednotný
automatizovaný informačný systém, ktorý sa v súčasnosti využíva pri
spracovaní informácií v podnikoch prvovýroby, obsahuje aj výstupnú
zostavu o vekovej štruktúre mechanizačných prostriedkov. Na základe
tejto výstupnej zostavy môžeme stanoviť požiadavky na reprodukciu
strojov. Potreba dodávok jednotlivých mechanizačných prostriedkov pre
obdobie päťročnice sa potom stanoví zo vzťahu:

$$D = K_t - K_{t-5} + N_{t-a} \quad (2)$$

kde: D — potrebné dodávky strojov (ks)

K_t — kmeňový počet na konci päťročnice (ks)

K_{t-5} — kmeňový počet na začiatku päťročnice (ks)

N_{t-a} — počet strojov s vekom vyšším ako je doba odpisovania (ks)

Navrhovaný metodický postup prognózovania sa využil pri prognóze
potreby energetických prostriedkov v poľnohospodárstve SSR do roku
1990. Kmeňové počty a dodávky strojov sa uvádzajú v tab. I. Nepriaznivá
veková štruktúra väčšiny mechanizačných prostriedkov v súčasnosti ov-
plyvňuje požadované dodávky do roku 1985. V prípade, že sa nezabezpečia
požadované dodávky, bude sa ďalej zvyšovať priemerný vek mechanizač-

I. Kmeňové počty a dodávky vybraných mechanizačných prostriedkov v poľnohospodárstve SSR
v kusoch

Druh mechanizačného prostriedku	1980	1985		1990	
		počty	dodávky	počty	dodávky
Traktory spolu	35 196	31 440	14 030	29 530	12 290
Z toho: nad 130 kW	1 875	2 760	1 330	3 190	1 410
50—75 kW	9 438	10 840	4 520	10 040	4 180
Nákladné automobily	13 082	14 920	7 540	15 240	7 710
Z toho nad 10 ton	1 558	2 530	1 530	3 650	2 120
Obilné kombajny	5 434	5 120	2 690	4 830	2 140
Z toho nad 8 kg/s	449	1 810	1 360	2 960	1 600
Samohybné rezačky	1 472	1 900	950	1 920	970

ných prostriedkov. Pri znalosti plánovaných dodávok strojov na päťročnicu môžeme na základe vzťahu (2) stanoviť možnú reprodukciu. Na základe tejto analýzy sa potom môže usmerňovať reprodukcia mechanizačných prostriedkov v krajoch, okresoch, podnikoch.

Prednosťou navrhovanej štatistickej metódy stanovenia normatífov v porovnaní s ekonomicko-matematickými modelmi je:

- vychádza sa z republikovej prognózy, ktorá sa potom premietá s využitím koeficientov mechanizačných prostriedkov do výrobných podmienok poľnohospodárskych podnikov;

- môžeme stanoviť normatívy pre krátkodobé, strednedobé aj dlhodobé prognózovanie a tieto môžeme priebežne upresňovať;

- normatívy môžeme stanoviť na jednotlivé roky;

- pri ich stanovení sa vychádza zo štatistických výkazov a pri stanovení dodávok zo štandardnej výstupnej zostavy o vekovej štruktúre strojov.

Nedostatky navrhovaného normotvorného postupu spočívajú hlavne v tom, že stanovenie normatífov je podmienené časovým radom údajov minimálne za päť rokov a metóda je menej presná ako pri použití ekonomicko-matematických modelov.

ZÁVER

V súčasnosti sa začínajú do poľnohospodárskej praxe zavádzať v plánovacej činnosti normatívy. Na úseku poľnohospodárskej strojovej techniky sú to aj normatívy potreby strojov. Zaradením „zprávnej väzby“ do normatívnej činnosti sa celý proces skvalitňuje, pretože normatívy môžeme priebežne upresňovať. Normatívy vychádzajú z republikovej prognózy a tak lepšie vyjadrujú pôsobenie prostredia na systém strojová technika. Spojením návrhu vybavenia s vekovou štruktúrou mechanizačných prostriedkov sa vytvárajú predpoklady pre vedecké plánovanie potreby mechanizačných prostriedkov ako aj ich reprodukcie.

Literatúra

- AYRES, R. U.: Technological forecasting and long range planning. New York, Mc Graw Hill 1969.
ĎURIŠ, M.: Stanovenie optimálneho počtu strojov na vybraných poľnohospodárskych podnikoch v SSR. (Záverečná správa) Nitra, VŠP 1980.
DŽATKO, M.: Charakteristika bonitovaných pôdno-ekologických jednotiek v SSR. Bratislava, MPVŽ SSR 1976.
HABR, J.: Prognostické modelování v hospodářské praxi. Praha, SNTL 1980.
HRIANKA, D.: Normativní metoda výpočtu potřeby zemědělské techniky. Zeměd. Techn., 25, 1979, č. 7, s. 385–392.
JANTSCH, E.: Prognostizovanie naučnotechnického progressu. Moskva, Progress 1970.
STUDENÍK B.: Extrapolácia trendu vybavenia poľnohospodárstva SSR strojovou technikou. Zeměd. Techn., 27, 1981, č. 10, s. 591–599.

Došlo dňa 13. 12. 1982

STUDENÍK B., Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky Rovinka, 900 42 Dunajská Lužná

Prognózovanie vedeckotechnického rozvoja v rastlinnej výrobe

Zeměd. Ekon., 29, 1983, č. 5, s. 335–344. — 4 grafy, 1 tab., lit. 7

rošlinná výroba, mechanizácia, analýza, prognóza, úroveň SSR, aspekty aplikácie

Navrhla sa nová metóda prognózovania VTR v rastlinnej výrobe. Základom navrhutej metódy je analýza súčasného stavu vybavenia poľnohospodárstva strojovou technikou. Vychádza sa z extrapolácie trendu republikových noratívov. Transformácia republikových trendov do výrobných oblastí sa zabezpečuje cez koeficienty jednotlivých mechanizačných prostriedkov. Metóda sa aplikovala pri stanovení potreby energetických prostriedkov v poľnohospodárstve SSR do roku 1990.

СТУДЕНИК В., Научно-исследовательский институт техники сельского хозяйства Ровинка, 900 42 Дун. Лузна

Прогнозирование научно-технического развития в растениеводстве

Земьд. Экон., 29, 1983, № 5, с. 335–344. — 4 рис., 1 табл., лит. 7

растениеводство, механизация, анализ, прогноз, уровень ССР, аспекты применения

Предлагается новый метод проектирования НТР в растениеводстве. В его основе лежит анализ современного оснащения сельского хозяйства машинной техникой. Разработки исходят из экстраполяции трендов по республиканским нормативам, их включения в производственные области посредством коэффициентов средств механизации. Метод используется для определения норм энергосредств в ССР до 1990 г.

STUDENÍK B.: Research Institute of Agricultural Engineering, Rovinka, 900 42 Dunajská Lužná

Forecasting Scientific and Technological Development in Plant Production

Zeměd. Ekon., 29, 1983, No. 5, pp. 335–344. — 4 figs, 1 tab., refs 7

plant production, mechanization, analysis, prognosis, Slovak Socialist Republic, aspects of application

A new method of forecasting scientific and technological development in plant production was proposed. The method is based on the analysis of machine fleets in agriculture. The trends of republic norms are extrapolated; the republic trends are transformed into production regions through the coefficients of mechanization units. The method was applied to the determination of the requirement for tractors and other powered machines in the Slovak Socialist Republic by the year 1990.

Adresa autora:

Ing. Bohumil Studeník, CSc., Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky Rovinka, 900 42 Dunajská Lužná

Aby bylo možno využívat účinných nástrojů řízení a organizace výrobního procesu, nutno podrobně znát především projevy jednotlivých faktorů výroby a jejich vliv na výsledný efekt. Z toho vyplynula nutnost hloubkové analýzy těchto projevů v konkrétních výrobních podmínkách.

Snahou výrobce je udržet stálost výrobních podmínek při určitém standardu, vedoucích k pravidelnosti výrobního procesu. Přesto však se většinou nedaří zabezpečit neměnnost podmínek — vedle provozních problémů samotného podniku dochází časem i ke změnám vnějších výrobních podmínek, jež jsou odrazem národohospodářské situace.

Cílem příspěvku je naznačení metodiky provozně ekonomického hodnocení výroby jatečných prasat, pomocí níž lze analyzovat vliv výrobních faktorů v předvýkrmu a výkrmu prasat ve standardních podmínkách jediného podniku. Vzhledem k jejich rozsahu nutno metodiku uzpůsobit tak, aby bylo možno vyhodnocovat projevy pomocí strojně početního zpracování, umožňujícího využití progresivních matematicko-statistických metod. Na tomto základě lze optimalizovat výrobní proces a v další fázi prověřovat jeho správný chod.

DOSAVIDNÍ STAV ŘEŠENÍ

Problematika analýzy chovu prasat je soustavně rozvíjena od roku 1978 ve VÚČHP v Kostelci nad Orlicí a ve VÚŽV v Praze-Uhřetěvsi (Poděbradský et al. 1980, 1981 a Šimerda et al. 1980). Tyto práce se opíraly o výsledky souboru SZP, jenž v jednotlivých analyzovaných letech 1978—1981 reprezentoval 10—15 % výroby jatečných prasat ČSR produkovaných v podmínkách progresivních technologických systémů a 50 až 70 % stavů prasat ve výkrmu všech SZP ČSR. Pomocí matematicko-statistických metod byl analyzován vliv technologického systému, způsobu krmení, zkrmování syrovátky, organizace výroby, způsobu zpeněžování a dále byly zkoumány hlavní projevy jednotlivých faktorů, hlavně pak vliv koncentrace, růstové schopnosti, konverze krmiv a hmotnosti jatečných prasat na řadu provozních a ekonomických ukazatelů. Rozbor těchto závislostí ve stručnější formě byl publikován Poděbradským et al. (1981).

Určitým nedostatkem této analýzy je plošný charakter souboru SZP. Statistickou jednotkou byl podnik jako celek. Vedle faktorů, jež byly zkou-

mány, působily v jednotlivých podnicích nestejnou měrou i neidentifikované vlivy (hlavně nedostatky provozně organizačního charakteru). Pomocí tohoto souboru byly objasněny hlavně projevy jednotlivých systémů výroby, které by ani jinak nebylo možno zjistit.

Vedle podmínek plošného souboru SZP nás zajímal u těchto faktorů, které lze kvantifikovat, jejich projev ve stejných technologických výrobních podmínkách v rámci jediného podniku. V tomto případě byl jako statistická jednotka zvolen výsledek turnusu.

Takto utvořený soubor turnusů byl předmětem zkoumání projevů intenzity výživy (Poděbradský a Vítek 1982). Bylo analyzováno 66 turnusů, představujících výkrm 70 tis. prasat. Při použití jednoduché i vícenásobné lineární i nelineární regresní analýzy byla zkoumána vzájemná souvislost 19 ukazatelů, hlavně pak vliv spotřeby krmných směsí na krmný den na úroveň přírůstků, konverzi krmiv, a dále jak ovlivňuje výsledky výroby hmotnost jatečných prasat, úroveň úhynu a nutných porážek. Navíc byly tyto projevy zkoumány v podmínkách zkrmování suchých krmných směsí či dodatečně vlhčených vodou či syrovátkou.

Metodický postup založený na analýze turnusů byl stejný jako v další práci (Poděbradský et al. 1982), kde však byl výrobní proces zkoumán v podstatně větším spektru závislostí. Z výsledků této poslední práce příspěvek vychází.

METODIKA A CHARAKTERISTIKA SOUBORU

Při analýze souboru turnusů, kdy pracujeme výhradně s ukazateli kvantitativně jednoznačně definovanými, je nejvhodnější použít k objasnění vnitřních vazeb výrobního procesu ve výkrmu prasat metody regresní analýzy. Předpokladem je podrobná a přesně vedená prvotní evidence.

Předmětem zkoumání byly turnusy předvýkrmu a výkrmu prasat v SZP Masospol Opava. SZP Masospol má dvě přibližně stejně velké farmy s uzavřeným obrátem stáda. Ve sledovaném období byla celková kapacita 4800 prasnic a 22 tis. prasat ve výkrmu, průměrné stavy se pohybovaly kolem 4200 prasnic a 20 tis. vykrmovaných prasat. Roční produkce překročila 3200 tun ž. h. jatečných prasat. Co do výsledků jde o průměrný podnik, specializovaný pouze na výrobu jatečných prasat.

Provozní výsledky turnusů byly sledovány v předvýkrmu a výkrmu od roku 1977, ovšem bez vzájemné návaznosti. Teprve od roku 1978 byl výrobní proces zdokonalen v tom směru, že celý turnus prasat odchovaných v předvýkrmu (od 6–7 kg do 33–35 kg ž. h.) byl převáděn do výkrmu. V období 1978–1981 bylo uzavřeno 90 turnusů, z nichž některé pro atypický průběh (v posledním období zástav nakoupených selat do předvýkrmu o vyšší živé hmotnosti) byly z hodnocení vypuštěny. Celkem bylo vyhodnoceno 84 turnusů.

Pokud bychom pro analýzu použili skutečně dosažených ekonomických výsledků, získali bychom nestejnorodý podkladový materiál, neboť v období 1978–1981 došlo ke změnám vnějších ekonomických podmínek (hlavně přestavba cen jatečných prasat a na druhé straně cen krmných směsí, energie, pohonných hmot atd.). Proto pro ekonomickou analýzu bylo použito spolu se skutečně dosaženými provozními výsledky jednotlivých

Proměnná (x_i, y_i)	i	Měrná jedn.	$\bar{x}$	s	$v(\%)$
Průměrná živá hmotnost: při zástavu do předvýkrmu při zástavu do výkrmu jatečného prasete	1 2 3	kg	6,87 34,41 110,32	1,11 2,88 9,33	16,2 8,4 8,5
Úhyn z počátečního stavu: v předvýkrmu (PV) ve výkrmu (V)	20 21	%	2,32 0,91	1,61 0,63	69,3 69,5
Nutné porážky z počátečního stavu: v předvýkrmu ve výkrmu	22 23	%	5,26 5,57	2,52 2,48	47,8 44,6
Doba: předvýkrmu výkrmu	24 25	den	86,9 130,7	9,36 16,99	10,8 13,0
Spotřeba krmných směsí: na kg přírůstku v předvýkrmu na kg přírůstku ve výkrmu na krmný den v předvýkrmu na krmný den ve výkrmu	26 27 28 29	kg	3,11 3,97 0,98 2,32	0,46 0,28 0,13 0,17	14,8 7,1 12,9 7,4
Průměrný denní přírůstek: v předvýkrmu na kus a den ve výkrmu na kus a den	30 31	g	317,85 585,92	25,40 59,91	8,0 10,2
Podíl jatečných prasat: ve třídě jakosti I ve třídě jakosti II ve třídě jakosti III ve třídě jakosti IV ve třídě jakosti V ve třídě jakosti VI z nutných porážek z PV z nutných porážek ve V	61 62 63 64 65 66 67 68	%	72,33 5,12 1,88 6,89 2,53 0,12 5,46 5,67	7,54 3,69 1,66 4,93 2,51 0,11 2,43 2,89	10,4 72,0 88,0 71,6 19,3 95,6 44,5 50,8
Průměrná živá hmotnost jatečných prasat: ve třídě jakosti I ve třídě jakosti II ve třídě jakosti III ve třídě jakosti IV ve třídě jakosti V ve třídě jakosti VI u nutných porážek z PV u nutných porážek ve V	69 70 71 72 73 74 75 76	kg	110,77 140,73 149,59 74,38 57,60 71,81 12,63 46,97	10,01 27,88 29,51 24,76 24,85 48,88 3,32 8,12	9,0 19,8 19,7 33,3 43,1 68,1 26,3 17,3

turnusů úrovně realizačních cen roku 1982 a stejně tak cen krmných směsí a na základě skutečných nákladů roku 1981 s přihlédnutím k předpokládaným změnám v roce 1982 byly odvozeny fixní náklady (vlastní náklady bez nákladů na krmiva).

Hlavní pozornost při analýze byla zaměřena na vyhodnocení ekonomiky výkrmu a na zjištění hlavních faktorů, které se při výkrmu uplatňují. Náklady na výrobu selete byly odvozeny na základě roku 1981 s přihlédnutím k předpokládaným změnám v roce 1982.

Vzhledem k rozsáhlosti vstupních dat bylo k výpočtu použito samočinného počítače EC 1030. Bylo sledováno 15 provozních ukazatelů (tab. I).

Dále byly v programu použity pomocné proměnné:

- počet jatečných prasat ve třídě jakosti I—VI (x_4 až x_9) a dále nutně poražených během předvýkrmu a ve výkrmu (x_{10} , x_{11});
- celková živá hmotnost jatečných prasat ve třídách jakosti I—VI (x_{12} až x_{17}) a nutně poražených během předvýkrmu a výkrmu (x_{18} , x_{19});
- počet krmných dnů ve výkrmu (x_{32}).

Aby bylo možno posoudit výsledky jednotlivých hal předvýkrmu, výkrmu a farem, bylo provedeno jejich okódování v rámci x_{33} , x_{34} , a x_{35} (bylo by možno v případě aktuálnosti zkoumat i dosažené výsledky jednotlivých ošetřovatelů), a konečně x_{36} — pořadí turnusu ke zkoumání chronologického vývoje buď celého souboru, či podsouboru x_{33} až x_{35} . Pro tyto účely bylo použito analýzy rozptylu s jednoduchým tříděním. Důležité je, že touto metodou lze zjistit, zda rozdíly ve výsledcích mezi halami, farmami apod. jsou signifikantně rozdílné.

Uvedené proměnné a kódy jsou postačující k definování rozhodujících provozních ukazatelů charakterizujících výsledky turnusů.

Poznání ekonomiky výroby vyžaduje navíc použití ekonomických koeficientů — realizačních cen a cen výrobních prostředků a ocenění vynaložené živé práce. Tyto vstupní údaje obsahuje tab. II.

Provozní výsledky x_1 až x_{32} spolu s identifikačními charakteristikami

II. Jednotkové ceny finálních výrobků a nákladových položek (údaje v Kčs)

Ukazatel (x_i)	i	Jednotková cena (Kčs)
Realizační cena za kg živé hmotnosti jatečného prasete:		
třída jakosti I	37	17,28
třída jakosti II	38	16,87
třída jakosti III	39	14,39
třída jakosti IV	40	13,66
třída jakosti V	41	9,27
třída jakosti VI	42	7,07
nutné porážky v předvýkrmu	43	7,00
nutné porážky ve výkrmu	44	10,00
Náklady na sele zastavené do předvýkrmu	45	400,00
Fixní náklady na krmný den v předvýkrmu	46	1,25
Fixní náklady na krmný den ve výkrmu	47	1,60
Náklady na kg krmných směsí v předvýkrmu	48	2,86
Náklady na kg krmných směsí ve výkrmu	49	2,58

x_{33} až x_{36} a jednotkovými cenami x_{37} až x_{49} tvoří výchozí základnu výpočtu ekonomických výsledků, což vedle provozních výsledků a úrovně zpeněžování vytváří dostatečný podklad pro získání přehledu úrovně výkrmu a k poznání rozhodujících vlivů působících při výrobě jatečných prasat.

Vzhledem k rozsahu příspěvku nelze publikovat úplný algoritmičeský postup výpočtu jednotlivých ukazatelů. Ten je k dispozici u autorů. Program byl vypracován pro počítač EC 1030, je však transformovatelný i pro minipočítač, jehož používání je z hlediska řízení výroby vysoce operativní. Analýza slouží totiž nejen k poznání, jak jednotlivé faktory vstupují do výrobního procesu a jak ovlivňují finální výsledky, ale navíc i k neustálé konfrontaci dosahovaných výsledků s výsledky již dosaženými, a dále k ověřování ekonomické efektivity zamýšlených opatření. Vedle kontrolní úlohy může být tento program používán i při plánování a sloužit i prognostickým účelům. Navíc ho lze využívat při modelování výrobního procesu, při simulaci úrovně některých vstupních parametrů.

Všechny tyto funkce může program operativně plnit vedle základního úkolu, jímž je analýza vlivu faktorů na výsledky výroby. Na tento problém se zaměříme v další části práce.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Provozní výsledky souboru turnusů byly již uvedeny v tab. I. Porovnáme-li dosaženou úroveň turnusů za období 1978–1981 s výsledky souboru SZP (Šimerda et al. 1980, Poděbradský et al. 1981), je patrné, že výkrm prasat probíhá ve stejném intervalu hmotnosti při přibližně stejném průměrném denním přírůstku 585–600 g na kus. Poněkud vyšší je spotřeba krmných směsí (v souboru SZP činila 3,75 kg v roce 1978 a 3,59 kg v roce 1980 na kg přírůstku), neboť SZP Masospol Opava nevyužíval doplňkových zdrojů krmiv jako řada SZP sledovaného souboru. To byl také hlavní důvod, proč ekonomika výroby jatečných prasat byla ve sledovaném SZP poněkud horší (při úrovni cen roku 1982 vykázal soubor SZP míru rentability 8 % a zisk na kapacitní jednotku 316 Kčs).

Živá hmotnost při zástavu do výkrmu se pohybovala v jednotlivých turnusech v rozmezí od 30 do 38 kg. Prasata byla vyskladňována o průměrné ž. h. 110 kg, přičemž nejnižší $\varnothing$ ž. h. turnusu byla 90,1 kg a nejvyšší 131,4 kg při směrodatné odchylce 9,33 kg.

Maximální rozpětí průměrného denního přírůstku na kus u jednotlivých turnusů v předvýkrmu se pohybovalo od 230 do 368 g ($s = 25$ g), ve výkrmu od 425 do 725 g při $s = 60$ g. Mezi výsledky turnusů a zdravotním stavem je úzká souvislost.

Jak je patrné i z dalších skupin ukazatelů, byla v rámci souboru mezi jednotlivými turnusy značná variabilita vstupních údajů. Příčiny i důsledky budou podrobně analyzovány později. Skutečnost, že jednotlivé turnusy mnohdy vykazují větší odchylky od průměru, je z provozního hlediska nepříznivé. Svědčí o tom, že nebyly vždy nejlépe zabezpečeny podmínky výroby, ať již ze subjektivních příčin (např. kvalita zastavovaných selat, organizace výkrmu atd.), či z objektivních příčin (zhoršená kvalita krmných směsí v určitých obdobích, vyžadování dodávek prasat o nižší živé hmotnosti apod.).

Na druhé straně z hlediska námi prováděného rozboru lze tuto širokou amplitudu u činitelů a výsledků výroby považovat za výhodnou, neboť tím získáváme širší spektrum zkoumaných závislostí.

Přehled ekonomických výsledků obsahuje tab. III.

III. Ekonomické výsledky souboru turnusů

Ukazatel (y_t, x_t)	i	$\bar{x}$	s	$v(\%)$
Průměrná realizační cena za kg ž. h:				
jatečných prasat zařazených do tříd jakosti I–IV	50	16,82	0,26	1,5
všech jatečných prasat včetně nutných porážek	51	16,58	0,30	1,8
Vlastní náklady na:				
kg přírůstku v předvýkrmu	53	12,84	1,53	11,9
kg ž. h. prasete z předvýkrmu	54	23,50	1,56	6,6
kg přírůstku ve výkrmu	55	12,55	0,89	7,1
kg ž. h. jatečného prasete	56	15,96	0,72	4,5
Zisk na:				
kg ž. h. jatečného prasete	52	0,86	0,86	100,0
jatečné prase o ž. h. x_3	58	99,73	96,64	96,9
průměrné ustájené prase	59	254,11	244,28	96,1
kapacitní jednotku	60	242,73	227,28	93,6
Míra rentability (%)	57	5,63	5,53	98,2

Při výpočtu vlastních nákladů na výrobu jatečného prasete bylo přihlédnuto k retardačním vlivům úhynu během předvýkrmu a výkrmu a ke ztrátám vyplývajícím z nutných porážek. Postupným převodem do následných skupin prasata kumulují náklady na ně doposud vynaložené. Náklady spojené s obdobím předvýkrmu či výkrmu na kus jsou funkcí nákladů na krmiva (Nk), fixních nákladů (Nf) a doby výkrmu (předvýkrmu):

$$\begin{aligned} N_{PV} &= Nk_{PV} + Nf_{PV} \\ N_V &= Nk_V + Nf_V \end{aligned} \quad (1)$$

a v rozvedeném tvaru v přepočtu na kg přírůstku:

$$\begin{aligned} n_{PV} &= x_{53} = y_{53} = [x_{48}x_{26}(x_2 - x_1) + x_{46}x_{24}] : (x_2 - x_1) \\ n_V &= x_{55} = x_{55} = [x_{49}x_{27}(x_3 - x_2) + x_{47}x_{25}] : (x_3 - x_2) \end{aligned} \quad (2)$$

U zvoleného souboru na sebe turnusy předvýkrmu a výkrmu adresně navazovaly, takže bylo možno analyzovat projevy parametrů výroby, jak se postupně přenášely až do finálního výrobku — jatečného prasete. Výchozím momentem je zástav selete do předvýkrmu a náklad s tím spojený ($Ns = x_{45} = 400$ Kčs a v přepočtu na kg ž. h. v průměru 58,22 Kčs). Běhoun, který ukončil předvýkrm, k tomuto nákladu kumuluje náklady předvýkrmu a navíc i náklady na uhynulé či předčasně vyřazené

běhouny, na druhé straně snížené o tržby za prasata nutně poražená v předvýkrmu. Náklad na běhouna při zástavu do výkrmu (N'_{PV}) je pak funkcí

$$N'_{PV} = x_{45} \cdot \left(1 + \frac{x_{20} + x_{22}}{100}\right) + x_{48}x_{26}(x_2 - x_1) + x_{46}x_{24} - \frac{x_{43}x_{18}}{x_{10}} \cdot \frac{x_{22}}{100}$$

a na kg ž. h. běhouna

$$x_{54} = \frac{N'_{PV}}{x_2} \quad (3)$$

Obdobně úhyn a nutné porážky během výkrmu zvyšují náklady na výrobu jatečných prasat, která ukončila výkrm:

$$N'_v = N'_{PV} \cdot \left(1 + \frac{x_{21} + x_{23}}{100}\right) + x_{49}x_{27}(x_3 - x_2) + x_{47}x_{25} - \frac{x_{44}x_{19}}{x_{11}} \cdot \frac{x_{23}}{100}$$

a na kg ž. h. jatečného prasete

$$x_{56} = \frac{N'_v}{x_3} \quad (4)$$

Výchozím bodem pro zjištění úrovně rentability byl průměrný zisk za turnus v přepočtu na jatečné prase, které ukončilo výkrm, definovaný jako rozdíl tržeb a nákladů, přičemž průměrné tržby za jatečné prase v jednotlivých turnusech jsou váženým aritmetickým průměrem hmotností a zařazení do tříd jakosti vyskladněných prasat.

Na základě vstupních a výsledných ukazatelů byly zkoumány vzájemné závislosti pomocí jednoduché lineární i nelineární regresní analýzy. V těchto případech nutno zjišťovat i kauzalitu jednotlivých jevů, sledovat vliv nezávisle proměnné na závisle proměnnou veličinu. Jednotlivé ukazatele doposud nebyly z tohoto hlediska tříděny. Je to proto, že takové třídění je z hlediska prováděné analýzy relativní. Např. při zkoumání závislosti výše $\varnothing$ denního přírůstku na kus vzhledem k průměrné živé hmotnosti jatečných prasat je druhý ukazatel nezávisle proměnný (x_3) a přírůstek závisle proměnný (y_{31}). Při jiné úrovni hodnocení může přírůstek vystupovat jako nezávisle proměnná (x_{31}) např. vzhledem k závisle proměnné — zisku ($y_{52, 58, \dots}$), vlastním nákladům (y_{53} až 56) apod.

V tomto příspěvku se nemůžeme zabývat všemi signifikantními závislostmi, které byly zjištěny. Jsou k dispozici u autorů. Budeme komentovat pouze některé, jež jsou při současné situaci z provozně ekonomického hlediska zajímavé. Při vhodné objektivní interpretaci mohou pomoci v procesu rozhodování o dalším vývoji chovu prasat. Jde především o objasnění těchto provozních problémů:

1. Jak ovlivňuje změna živé hmotnosti jatečných prasat výsledky výroby.
2. Vliv intenzity výživy na růstovou schopnost, konverzi krmiv, vlastní náklady, kvalitu jatečných prasat a rentabilitu.
3. Projev úhynu v úrovni ostatních proměnných.
4. Jak ovlivňují průměrné denní přírůstky ekonomiku výroby.
5. Vliv zpeněžení prasat a vlastních nákladů na rentabilitu výroby.

Vliv hmotnosti jatečných prasat na výsledky výroby

V posledních letech byla porážková hmotnost jatečných prasat často diskutovanou otázkou. Tradovaly se názory, že při nižší porážkové hmotnosti je příznivější konverze krmiv a proto je účelné snižovat porážkovou hmotnost i pod 100 kg ž. h. Tyto tendence se v posledních dvou letech projevíly i v SZP Masospol. Došlo k realizaci 12 turnusů o průměrné porážkové hmotnosti nižší než 100 kg, z toho 6 turnusů pod 95 kg ž. h. V některých případech byl příčinou horší zdravotní stav, takže nebylo účelné výkrm prodlužovat, většinou se však nižší živá hmotnost jatečných prasat vyskytovala u turnusů koncem roku jako odezva na žádost o překročení plánu tržní produkce.

Regresní analýza vlivu průměrné porážkové hmotnosti (x_3) na ostatní sledované ukazatele odpovíděla na řadu otázek. Výsledky jsou uvedeny v tab. IV.

IV. Vliv živé hmotnosti jatečných prasat (x_3) na úroveň ostatních sledovaných ukazatelů

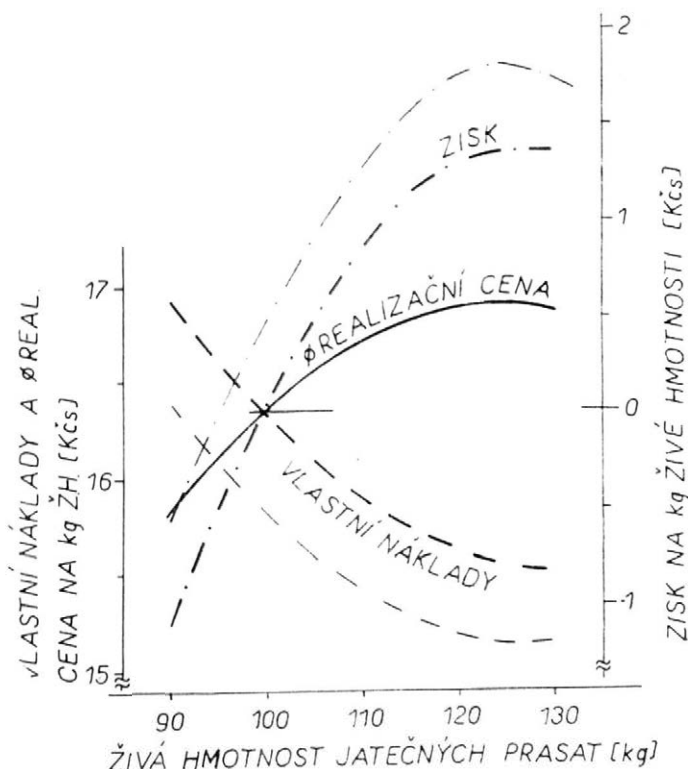
Závisle proměnná	y_i	Měrná jedn.	r	a	b
Doba výkrmu	25	den	0,48 ⁺⁺	35,28	0,865
Spotřeba krmných směsí na krmný den ve výkrmu	29	kg	0,57 ⁺⁺	1,168	0,010
Průměrný denní přírůstek na kus ve výkrmu	31	g	0,36 ⁺⁺	326,6	2,324
Ø real. cena za kg ž. h.	50	Kčs	0,75 ⁺⁺	14,54	0,021
Ø real. cena za kg. ž. h. včetně nutných porážek	51	Kčs	0,71 ⁺⁺	14,09	0,023
Vlastní náklady na kg: přírůstku ve výkrmu	55	Kčs	0,07	nevýznamné	
ž. h. jatečného prasete	56	Kčs	0,45 ⁺⁺	19,81	-0,035
Zisk na kg ž. h.	52	Kčs	0,60 ⁺⁺	-5,28	0,056
Míra rentability	57	%	0,59 ⁺⁺	-33,16	0,352
Zisk na kapacitní jednotku	60	Kčs	0,58 ⁺⁺	-1 321	14,18

⁺⁺ $P < 0,01$

Zvýšení průměrné živé hmotnosti o 1 kg bylo v daných výrobních podmínkách provázeno zvýšením průměrného denního přírůstku na kus o 2,32 g. U extrémních hodnot x_3 lépe vyhovuje kvadratická funkce, v intervalu 100–120 kg nedochází proti lineárnímu průběhu k podstatnějším rozdílům. S růstem užitkovosti roste i spotřeba krmných směsí na krmný den, což je logické. Spotřeba krmných směsí na kg přírůstku ve výkrmu vzhledem k ž. h. jatečných prasat však nebyla významná, i když trend rovnice paraboly avizoval minimum spotřeby kolem Ø ž. h. 105 kg, ovšem při minimálním rozdílu mezi 100 až 120 kg 0,01 kg krmných směsí. Uvážíme-li, že vedle spotřeby krmných směsí ve výkrmu je třeba dalších 160 až 170 kg k výrobě bēhouna zastaveného do výkrmu, pak spotřeba krmných směsí (bez ohledu na kvalitnější krmné směsí na začátku výroby, tj. při odchovu selat) je odhadována u ž. h. 110 kg na 4,237 kg na kg jatečného prasete, a podobně u 120 kg na 4,238 kg. Lze tedy konstatovat, že spotřeba krmných směsí v intervalu od 110 do 120 kg ž. h. není významná.

Zvyšování ž. h. jatečných prasat spotřebu sice poněkud zvyšuje, ovšem spotřeba podstatněji roste při snižování ž. h. pod 100 kg, neboť konstantní podíl krmiv potřebný k odchovu běhouna se řadí méně vlivem nižší hmotnosti jatečných prasat.

Se zvyšováním ž. h. jatečných prasat dochází i přes zvýšení denních přírůstků k prodloužení doby výkrmu (na 1 kg pouze o 0,87 dne), což ovlivňuje rychlost obratu turnusů a musí být respektováno při organizaci výkrmu.

1. Vliv realizačních cen a vlastních nákladů na rentabilitu vzhledem ke změně porážkové hmotnosti prasat

I když problémy zpeněžování se bude podrobněji zabývat jiný příspěvek, lze pouze stručně konstatovat, že zvyšování porážkové hmotnosti se jednoznačně kladně projevilo ve zpeněžování zvířat. Do 119 kg ž. h. roste podíl jatečných prasat zařazených do I. jakostní třídy (průběhu nejlépe vyhovuje rovnice paraboly $y_{61} = -278,3 + 5,97 x_3 - 0,025 x_3^2$; $I = 0,61^{++}$), navíc zvyšováním ž. h. klesá podíl prasat ve IV. a V. třídě jakosti. Jak je patrné z průběhu regresní rovnice realizační ceny (včetně nutných porážek) a x_3 , je trend zpočátku rostoucí při kulminaci kolem 124 kg ž. h. Teprve potom se silněji projevuje vliv podílu prasat zařazených do II. a III. třídy jakosti proti poklesu podílu IV. a V. třídy. V případě, že zpeněžujeme jatečná prasata v rámci turnusu o $\varnothing$ ž. h. 100 kg, je $\varnothing$ realizační cena proti zpeněžení v optimální ž. h. (120–125 kg) nižší o 0,53 Kčs na kg ž. h. To při roční produkci 3200 tun představuje nižší tržby o 1,7 mil. Kčs.

Vlastní náklady na kg přírůstku ve výkrmu se téměř nezměnily (závislost nevýznamná). Zvyšování živé hmotnosti jatečných prasat však signifikantně snižuje vlastní náklady na kg ž. h. Příčina spočívá v omezení působnosti cenové retardace, neboť relativně vysoký náklad na odchované sele se finální hmotností řadí. To je příčinou, že minimum uvedené vysoce signifikantní funkce paraboly je co do vlastních nákladů u živé hmotnosti přes 130 kg.

Důsledkem relací tržeb a nákladů je úroveň rentability (obr. 1). Vlivem vysokého pořizovacího nákladu selete překročilo optimum rentability hranici jatečné živé hmotnosti 125 kg. V případě, že by sele zastavené do předvýkrmu bylo vyrobeno s nižšími náklady (v obr. 1 vyznačena varianta $N_s = 350$ Kčs slabě), vedlo by to ke snížení vlastních nákladů a tím ke zvýšení rentability, přičemž maximální úroveň rentability by bylo dosaženo při ž. h. kolem 120 kg a rovněž mez ztrátovosti by se posunula směrem k nižší živé hmotnosti.

Nutno podotknout, že cílem příspěvku není vyřešení problému optimalizace živé hmotnosti obecně, na druhé straně zjištěné výsledky v konkrétních výrobních podmínkách naznačují průběh závislosti. Uvážíme-li, že ve sledovaném období byla průměrná ž. h. jatečných prasat 110,32 kg, pak zvýšení této hmotnosti na průměr kolem 120 kg zvyšuje podle uvedené nelineární funkce (tab. IV) zisk na kapacitní jednotku o 110 Kčs ročně, tj. o 40,6 %. Při uvedené kapacitě podniku představuje toto zvýšení částku 2,2 mil. Kčs.

Vliv intenzity výživy

Z rozboru (tab. V) jednoznačně vyplývá pozitivní vliv zvyšované spotřeby krmiv na krmný den na zvyšování $\varnothing$ denního přírůstku ve výkrmu. V našem případě zvýšení spotřeby krmných směsí na krmný den o 0,10 kg vysoce signifikantně zvyšuje $\varnothing$ denní přírůstek na kus o 27,2 g (tj. při konverzi 3,68 kg krmných směsí na kg přírůstku) se všemi doprovodnými projevy.

V. Vliv intenzity výživy (spotřeba krmných směsí na krmný den — x_{29}) na výsledky výroby

Závisle proměnná	y_i	Měrná jedn.	$r(I)$	a	b	c
$\varnothing$ živá hmotnost jatečného prasete	3	kg	0,57++	38,72	30,93	
$\varnothing$ přírůstek na kus a den ve výkrmu	31	g	0,78++	-44,10	272,10	
Spotřeba krmných směsí na kg přírůstku ve výkrmu	27	kg	0,11	4,38	-0,175	
				nevýznamné		
$\varnothing$ realizační cena za kg ž. h.	50	Kčs	0,43++	15,32	0,650	
			0,47++	9,047	6,130	-1,190
Zisk na kg ž. h.	52	Kčs	0,42++	4,07	2,131	
			0,44++	-18,59	14,82	-2,756
Míra rentability	57	%	0,42++	-25,50	13,44	
			0,43++	-107,2	84,84	-15,51
Zisk na kapacitní jednotku	60	Kčs	0,42++	-1061	563,1	

++ $P < 0,01$

Signifikantní negativní závislost byla zjištěna i mezi x_{29} a procentem nutně poražených prasat ve výkrmu. Zřejmě otázka žravosti souvisí i se zdravotním stavem zvířat celého turnusu. x_{29} je v kladné souvislosti i s finální živou hmotností y_3 a negativně korelovaná s y_{25} — dobou výkrmu. Pozitivní vliv intenzity výživy se přeneseně promítá i v ekonomických výsledcích.

Vliv úhynu na ostatní proměnné

Byl sledován vliv úhynu a nutných porážek během předvýkrmu a výkrmu na dosažené výsledky. Nutno zdůraznit, že vlastní úhyn či nutné porážky jsou již projevem celkového zdravotního stavu stáda. Ten je ovlivňován řadou kauzálních vlivů (např. zootechnicko-veterinárním režimem), ale také úrovní výživy atd.

Především k závislostem mezi úhynem a nutnými porážkami:

Ze vztahu $y_{21} = 0,68 + 0,039 x_{20} + 0,017 x_{20}^2$; $I = 0,45^{++}$ vyplývá progresivně rostoucí závislost úhynu ve výkrmu vzhledem k úhynu v předvýkrmu. Zřejmě špatný zdravotní stav turnusu předvýkrmu (a analogicky odchovu selat) se přenáší do další fáze výroby. Logicky vyšší % úhynu v předvýkrmu je provázáno i vyšším brakováním zvířat ($y_{22} = 4,60 + + 0,032 x_{20} + 0,074 x_{20}^2$; $I = 0,41^{++}$).

Zajímavý průběh závislosti byl zjištěn mezi rozsahem nutných porážek v předvýkrmu (x_{22}) a úhynem ve výkrmu (y_{21}) a rozsahem nutných porážek ve výkrmu (y_{23}):

$$y_{21} = 1,45 - 0,23 x_{22} + 0,02 x_{22}^2; I = 0,35^{++}$$

$$y_{23} = 2,44 + 0,95 x_{22} - 0,055 x_{22}^2; I = 0,28^{++}$$

Pokud jde o provozní výsledky, projevuje se jednoznačně negativní vliv úhynu na užitkovost a tím i na ekonomické výsledky. Např. úhyn v předvýkrmu průkazně souvisí s úrovní $\emptyset$ denního přírůstku na kus v předvýkrmu ($y_{30} = 335,8 - 10,19 x_{20} + 0,71 x_{20}^2$; $I = 0,34^{++}$) a ve výkrmu ($y_{31} = 629,6 - 32,17 x_{20} + 3,903 x_{20}^2$; $I = 0,35^{++}$).

Stejně tak úhyn během výkrmu (x_{21}) zhoršuje $\emptyset$ denní přírůstek na kus ve výkrmu ($y_{31} = 663,8 - 141,0 x_{21} + 41,29 x_{21}^2$; $I = 0,51^{++}$), navíc je spojen s horší konverzí krmiv ($y_{27} = 3,705 - 0,472 x_{21} - 0,132 x_{21}^2$; $I = 0,38^{++}$). Horší konverze krmiv provází i vyšší podíl nutně poražených prasat ($y_{27} = 3,88 - 0,0044 x_{23} + 0,0032 x_{23}^2$; $I = 0,37^{++}$). V reálném hmotnostním intervalu jde vesměs o progresivně rostoucí funkce.

Takto bychom mohli pokračovat i u dalších závislostí. Vzhledem k omezenému rozsahu příspěvku lze pouze konstatovat, že vyšší úhyn a nutné porážky provázejí snížení $\emptyset$ realizační ceny, vedou ke zvýšení vlastních nákladů, snižuje se zisk. Např. 1 % změnu úhynu v předvýkrmu provází změna zisku na kg ž. h. v průměru kolem $-0,13$ Kčs ($y_{52} = 1,402 - 0,323 x_{20} + 0,026 x_{20}^2$; $I = 0,29^{++}$) a podobně ve výkrmu o $-0,38$ Kčs ($y_{52} = 1,367 - 0,721 x_{21} + 0,124 x_{21}^2$; $I = 0,29^{++}$).

Stejně tak 1 % změna nutných porážek v předvýkrmu je spojena s negativní změnou zisku na kg ž. h. o $-0,16$ Kčs ($y_{52} = 1,965 - 0,256 x_{22} + + 0,0072 x_{22}^2$; $I = 0,46^{++}$) a poněkud progresivněji působí nutné porážky ve výkrmu ($y_{52} = 1,957 - 0,339 x_{23} + 0,017 x_{23}^2$; $I = 0,28^{++}$).

Lépe by závislosti vystihovaly vícenásobné regresní závislosti, ty jsou však v současné době předmětem zpracování.

Sledované nezávisle proměnné jsou pouze důsledkem celkového zdravotního stavu prasat, a to nejen ve výkrmu, ale i v chovu prasnic, na který výkrm navazuje. Snížení úhynu či nutných porážek předpokládá účinná opatření především v oblasti zootechnicko-veterinární, i když navíc je spojeno i s daným technologickým systémem.

Vliv průměrných denních přírůstků na ekonomiku výroby

Růst průměrného denního přírůstku na kus má jednoznačně příznivý vliv na většinu provozních i ekonomických ukazatelů (tab. VI). Vesměs vysoce průkazně se projevuje kladný vliv této změny v úrovni realizační ceny, ve výši zisku a v míře rentability a dále ve snižování vlastních nákladů. Vedle lineární závislosti, sloužící k rychlejší orientaci jednotkových změn, je uveden i průběh funkce nelineární, jenž lépe odpovídá charakteru zkoumaného procesu.

VI. Vliv průměrných denních přírůstků (x_{31}) na výsledky výroby

Závisle proměnná	y_i	Měrná jedn.	$r(I)$	a	b	c
Ø realizační cena za kg ž. h. včetně nutných porážek	51	Kčs	0,32++ 0,37++	16,12 11,95	0,001 0,014	—0,00001
Vlastní náklady na:						
kg přírůstku ve výkrmu	55	Kčs	0,63++ 0,67++	18,00 31,96	—0,009 —0,058	0,00004
kg živé hmotnosti	56	Kčs	0,55++ 0,57++	19,81 26,84	—0,007 —0,031	0,00002
Zisk na kg ž. h.	52	Kčs	0,54++ 0,57++	—3,71 —14,10	0,008 0,044	—0,00003
Míra rentability	57	%	0,54++ 0,56++	—23,50 —80,52	0,050 0,248	—0,00017
Zisk na jatečně prase	58	Kčs	0,55++ 0,57++	—422,1 —1 304	0,891 3,954	—0,0026
Zisk na Ø ustájené prase za rok	59	Kčs	0,58++ 0,60++	—1 145 —2 840	2,387 8,276	—0,0051
Zisk na kapacitní jednotku za rok	60	Kčs	0,56++ 0,58++	—1 009 —2 696	2,137 7,996	—0,0050

++ $P < 0,01$

Lze částečně shrnout: v předcházejících regresních závislostech se promítaly parciální vlivy. Při sledování vlivu přírůstků je patrné, že jeho prostřednictvím manifestovaly i všechny faktory, které přírůstek ovlivňují, tj. změna jatečné hmotnosti, úhyn (zdravotní stav), intenzita výživy atd., jejichž působnost se dále promítá do úrovně ekonomiky. Složitost těchto vztahů by podstatně lépe objasnila vícenásobná regresní analýza, jež je v současné době zpracovávána.

Vliv zpeněžování a nákladovosti prasat na rentabilitu výroby

Vlastní náklady sdružují převážně vlivy probíhající v procesu výroby, podmínky realizace při konstantních cenách reprezentují množství a kva-

litu finálních výrobků. Hlavní smysl této pasáže je poukázat na projev těchto ukazatelů syntetizujících vlivy všech dílčích faktorů, které postupně vstupují do výroby.

Kvantifikaci závislostí obsahuje tab. VII. Jde vesměs o vysoce signifikantní závislosti, přičemž k charakterizování uvedených vztahů je dostačující průběh lineární funkce.

VII. Vliv zpeněžování a nákladovosti prasat na jejich rentabilitu (v Kčs)

Závisle proměnná	y_i	r	a	b
A. Závislosti mezi realizační cenou (x_{50}) a ekonomikou výroby				
Zisk na kg ž. h. jatečných prasat	52	0,66++	-36,17	2,201
Vlastní náklady na kg ž. h.	56	0,43++	36,17	-1,201
Míra rentability (%)	57	0,64++	-225,1	13,71
Zisk na jatečné prase	58	0,67++	-4089	249,0
Zisk na $\varnothing$ ustájené prase za rok	59	0,64++	-9981	608,4
Zisk na kapacitní jednotku za rok	60	0,65++	-9305	567,5
B. Vliv úrovně vlastních nákladů na kg ž. h. (x_{56}) na rentabilitu				
Zisk na kg živé hmotnosti	52	0,96++	19,31	-1,156
Míra rentability (%)	57	0,97++	124,6	-7,452
Zisk na jatečné prase	58	0,95++	2149	-128,4
Zisk na $\varnothing$ ustájené prase za rok	59	0,96++	5458	-326,0
Zisk na kapacitní jedn. za rok	60	0,94++	5019	-299,2

++ $P < 0,01$

↑ Zvýšení $\varnothing$ realizační ceny o 1 Kčs na kg ž. h. je spojeno se zvýšením zisku na kg ž. h. o 2,20 Kčs. Z regresních rovnic pro y_{52} a y_{56} vyplývá, že jednotková změna realizační ceny a jí odpovídající snížení vlastních nákladů se přímo promítá v úrovni zisku, jak je patrné z regresních koeficientů, kdy $b_{52} = 1 + b_{56}$.

Změna vlastních nákladů o 1 Kčs na kg ž. h. vede k nepřímouměrné změně míry rentability o 7 % a poměrně značně se mění i výše zisku, což vyplývá ze srovnání jednotkových změn s dosaženými průměrnými výsledky (tab. III). Např. u zisku na kapacitní jednotku dochází ke změně o cca 300 Kčs, což při kapacitě 10 tis. prasat ve výkrmu a produkci kolem 260 kg ž. h. na kapacitní jednotku představuje roční změnu zisku 3 mil. Kčs.

ZÁVĚR A NÁVRH NA VYUŽITÍ V PRAXI

Cílem příspěvku bylo ověření vhodných metod, pomocí nichž lze operativně zkoumat závislosti mezi činiteli a výsledky výroby jatečných prasat, a na základě konkrétní analýzy definovat rozhodující provozně ekonomické závislosti. Hlavní pozornost byla věnována předvýkrmu a vý-

krmu prasat v konkrétních velkovýrobních podmínkách, přičemž za statistickou jednotku byl zvolen uzavřený turnus.

Aplikovaná metodika byla odvozena tak, aby bylo možno posuzovat úroveň výroby v jednotlivých velkoprovozech z hlediska:

- a) chronologického vývoje podniku,
- b) závislosti mezi činiteli a výsledky výroby,
- c) v jednotlivých výrobních jednotkách případně úsecích.

Hlavní použité metody byly regresní analýza a analýza rozptylu. Zvláště bylo dbáno na to, aby výrobní proces mohl být analyzován dynamicky a aby poslední turnusy bylo možno operativně vyhodnocovat vzhledem k předcházejícímu vývoji.

Mimoto příspěvek vyhodnocuje významné provozně ekonomické závislosti. Způsob analýzy byl tím ověřen a lze ho v této formě realizovat při využití samostatného počítače v každém podniku specializovaném na výrobu jatečných prasat v podmínkách turnusového výkrmu.

Literatura

- PODĚBRADSKÝ, Z. — MARTINEK, J. — ŠIMERDA, P. — ZAPLETAL, P.: *Ekonomika intenzifikačních faktorů v chovu prasat*. [Syntetická závěrečná zpráva.] Praha 10 — Uhřetěves, VÚŽV, Kostelec n. Orl., VÚCHP 1980.
- PODĚBRADSKÝ, Z. — MARTINEK, J. — ŠIMERDA, P. — ZAPLETAL, P.: *Analýza vlivu faktorů v chovu prasat na ekonomiku výroby*. [Dílčí zpráva.] Kostelec n. Orl., VÚCHP 1981.
- PODĚBRADSKÝ, Z. — ŠIMERDA, P. — ZAPLETAL, P.: *Ekonomická analýza výkrmu prasat ve společných zemědělských podnicích*. *Zeměd. Ekon.*, 27, 1981, č. 8, s. 549–568.
- PODĚBRADSKÝ, Z. — VÍTEK, M.: *Vliv intenzity výživy na provozní výsledky výkrmu a výroby jatečných prasat*. *Živočišná Výroba*, 27, 1982, č. 3, s. 191–198.
- PODĚBRADSKÝ, Z. — VLČKOVÁ, M. — MARTINEK, J.: *Analýza vlivu faktorů na provozně ekonomické výsledky ve vnitropodnikové sféře*. [Dílčí zpráva.] Praha 10 — Uhřetěves, VÚŽV, Kostelec n. Orl., VÚCHP 1982.
- ŠIMERDA, P. — PODĚBRADSKÝ, Z. — ZAPLETAL, P.: *Ekonomické projevy specializace v rámci koncentrovaných chovů založených na progresivní technologii*. [Závěrečná zpráva.] Kostelec n. Orl., VÚCHP, Praha 10 — Uhřetěves, VÚŽV 1980.
- VLČKOVÁ, M.: *Ekonomika výroby jatečných prasat ve velkovýrobním provozu*. [Diplomová práce.] Brno, VŠZ 1982.

Došlo dne 29. 12. 1982

PODĚBRADSKÝ Z. — VLČKOVÁ M., Výzkumný ústav živočišné výroby, 251 61 Praha — Uhřetěves; SZP Masopól Opava, nám. 1. máje 2, 746 21 Opava

Analýza vlivu faktorů na provozně ekonomické výsledky výroby jatečných prasat

Zeměd. Ekon., 29, 1983, č. 5, s. 345–359. — 1 graf, 7 tab., lit. 7

živočišná výroba, chov prasat, výkrm, velkochovy, analýza ekonomická, analýza statistická, analýza faktorů, metodické pojednání

Jsou ověřovány metody, pomocí nichž lze operativně zkoumat závislosti mezi činiteli a výsledky výroby jatečných prasat. Na základě konkrétní analýzy jsou definovány rozhodující provozně ekonomické závislosti. Hlavní pozornost byla věnována předvýkrmu a výkrmu prasat ve velkovýrobních podmínkách. Za statistickou jednotku byl zvolen uzavřený turnus. Bylo dbáno na to, aby výrobní proces mohl být analyzován dynamicky a aby poslední turnusy bylo možno vyhodnocovat operativně vzhledem k předcházejícímu vývoji. Způsob analýzy byl konkrétně ověřen a lze ho v této formě realizovat při využití samostatného počítače v každém podniku specializovaném na výrobu jatečných prasat v podmínkách turnusového výkrmu.

Анализ влияния факторов на производственно-экономические результаты производства боенских свиней

Zeměd. Ekon., 29, 1983, No 5, с. 345—359. — 1 рис., 7 табл., лит. 7

животноводство, свиноводство, откорм, промышленные разведения, анализ экономический, анализ статистический, анализ факторный, методическая трактовка

Испытывали методы, с помощью которых можно оперативно изучать зависимости между факторами и достижениями производства боенских свиней. На основе конкретного анализа дефинируются решающие производственно-экономические увязки. Главное внимание уделяется предварительному и главному откорму свиней в условиях промышленного свиноводства. В качестве статистической единицы взят закрытый тур. Производственный процесс анализируется в динамическом порядке, а последний тур анализируется оперативно в увязке с предшествующей деятельностью. Способ проведения анализа конкретно испытан и может быть реализован с помощью ЭВМ в каждом хозяйстве, специализированном на продукции боенских свиней в условиях откорма по турам.

PODĚBRADSKÝ Z. — VLČKOVÁ M., Research Institute of Animal Production, 251 61 Praha — Uhřetěves, Joint Agricultural Enterprise Masospol Opava, nám. 1. máje 2, 746 21 Opava

Analysis of Factors Influencing the Operational and Economic Results of the Production of Slaughter Pigs

Zeměd. Ekon., 29, 1983, No. 5, pp. 345—359. — 1 fig., 7 tabs, refs 7

animal production, pig rearing, fattening, large herds, economic analysis, statistical analysis, factor analysis, methodical treatise

The methods enabling operative examination of the relations between factors and slaughter pig production results are tested. The decisive operational and management relations are defined on the basis of concrete analysis. Attention is mainly focused on pre-fattening and fattening under large-scale production conditions. A closed cycle was chosen as the statistical unit. Efforts were taken to secure a dynamic analysis of the production process and to evaluate the last cycles operatively in relation to previous development. The method of analysis was verified in practice and can be used in this form in combination with a computer in any enterprise specializing in the production of slaughter pigs with the all-in-all-out system.

Adresa autorů:

Ing. Zdeněk Poděbradský, CSc., Výzkumný ústav živočišné výroby, 251 61 Praha 10 — Uhřetěves
ing. Miroslava Vlčková, SZP Masospol Opava, nám. 1. máje 2, 746 21 Opava

SBORNÍK ÚVTIZ — POTRAVINÁŘSKÉ VĚDY

Časopis Sborník ÚVTIZ, který vydává Československá akademie zemědělská v Ústavu vědeckotechnických informací pro zemědělství, je od roku 1983 rozšířen o řadu Potravinářské vědy.

Náplní časopisu **Potravinářské vědy** jsou původní vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu, dále přehledné referáty informující o zásadních teoretických otázkách potravinářských vědních oborů, zásadní diskusní příspěvky a kritické stati.

Věcná problematika zahrnuje chemii potravin, fyziku potravin, moderní metody potravinářské analýzy včetně metod posuzování jakosti potravin a potravinářských surovin, technologii všech potravinářských oborů, biochemii, biologii, mikrobiologii, teorii a stavbu potravinářského inženýrství, technologii chlazení, přenosové děje, měřicí a přístrojovou techniku, automatizované systémy řízení výrobních technologických procesů, aplikovanou elektrotechniku, potravinářskou ekonomiku, racionalizaci výživy, výstavbu potravinářského průmyslu, prognózování a koncepci rozvoje potravinářského průmyslu.

Časopis řídí redakční rada, kterou vede prof. ing. Jiří Davídek, DrSc., redaktorkou časopisu je RNDr. Marcela Braunová. Rozsah časopisu je 64 tiskových stran formátu B 5. V roce 1983 vyjdou dvě čísla (ve 3. a 4. čtvrtletí roku).

Tímto časopisem se systém československých vědeckých časopisů doplňuje o integrovaný vědecký potravinářský časopis, který bude účelně zajišťovat publikování nejnovějších vědeckých poznatků a jejich rychlý přenos do československé aplikační sféry a praxe. Význam potravin z hlediska současnosti a hlavně budoucnosti světa je nesporný. Tomu musí odpovídat i význam tohoto časopisu v systému tisku. Časopis má přispět k tomu, aby koncepce hluboké vědecké analýzy a kvantitativní metody moderních vědních disciplín sehrály důležitou roli i ve vývoji potravinářského průmyslu, a v kontextu s ostatními zemědělskými časopisy ČSAZ prohloubit zemědělsko-potravinářský komplex. Časopis má umožnit těsnější kontakt a spolupráci mezi biology, chemiky, fyziky, techniky, konstruktéry a technology ve výzkumu, vývoji i na závodech, tj. rychlou aplikaci vědeckých poznatků do praxe. Dále je úkolem časopisu napomáhat mezinárodní výměně vědeckých poznatků a být angažovaným nástrojem vědecké potravinářské politiky.

Zájemci o publikování v tomto časopise obdrží pokyny pro autory v redakci časopisu Sborník ÚVTIZ — Potravinářské vědy, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Na tuto adresu zasílejte též příspěvky do časopisu.

Usměrňování tvorby mzdových¹ prostředků sleduje zabezpečení hlavních ekonomických proporcí, tj. proporcí mezi růstem národního důchodu a růstem celkových peněžních příjmů obyvatelstva a proporcí mezi kupní silou a stavem tržních fondů. Ve smyslu působení principů Souboru opatření je vyvíjen na hospodářské organizace tlak vytvářet si vlastní zdroje určené k odměňování. Jednotlivé zásady v systému usměrňování tvorby mzdových prostředků umožňují využít řady faktorů, pomocí kterých si mohou výrobní hospodářské jednotky (VHJ) zvýšit objem použitelných mzdových prostředků.

Jde především o využití základní složky mzdy ke zvýšení efektivity hospodaření pracovní silou (živou prací). Její objem se vymezuje v závislosti na upravených vlastních výkonech, které vyjadřují náročnost příslušné činnosti na množství živé práce a její kvalifikovanost. Objem mzdových prostředků pro základní složku lze navíc v rámci organizace zvýšit i absolutní úsporou pracovníků, přičemž omezení týkající se regulace průměrných výdělků ztrácí svou působnost.

Dále se jedná o podpoření zájmu na zvýšení celkové efektivity prostřednictvím přímé vazby pobídkové složky mzdy na dosažené úrovni rentability výrobních fondů nebo činitelů. Překročení plánované úrovně rentability, nebo naopak její nesplnění představuje ve svém důsledku větší či menší rozsah vytvořených zdrojů pro pobídkovou složku.

Organizace mají možnost zvýšit vlastní použitelný objem mzdových prostředků dodržením plánované struktury odbytu. Kromě toho realizací výsledků technického rozvoje, inovační aktivitou a růstem efektivního exportu lze zvyšovat příděly do fondu odměn ze zisku, rovněž tak v závislosti na technické úrovni a jakosti výrobků včetně zvýhodnění módních novinek a výrobků luxusního provedení. Pozitivně ovlivňuje použitelný objem mzdových prostředků úroková bonifikace, i když v malém rozsahu.

V důsledku uplatnění hmotného postihu za nedostatečné uspokojování společenských potřeb se odečítá částka, která je způsobena nekvalitní výrobou, od skutečného objemu upravených vlastních výkonů a zisku, z něhož se vypočítává rentabilita. Poupitelný objem mzdových prostředků se navíc snižuje o různé sankce.

V první etapě použití nových principů regulace mzdových zdrojů převládal názor, že plánované členění mzdových prostředků na základní a pobídkovou složku musí odpovídat členění mezd na tarifní a nadtarifní. Jde však v zásadě o to, že rozdělení mzdových prostředků je nástrojem

plánování a řízení a není plně totožné s účetním členěním mezd. Tento nový prvek v použití a rozšíření plánu obou složek mezd v kombinaci s plánem a skutečností rozhodujících ukazatelů není dnes v mnohých podnicích potravinářského průmyslu hlouběji pochopen.

Cílem mzdové regulace je proporcionálně využívat mzdy ke zvyšování nově vytvořené hodnoty a uspokojení potřeb. Udržení žádoucích proporcí nezávisí tedy pouze na mzdách, ale především na velikosti nově vytvořené hodnoty (tedy na velikosti upravených vlastních nákladů a zisku).

Některé výrobní hospodářské jednotky si to uvědomily, a proto řídí dynamiku nově vytvořené hodnoty tím, že šetří na nákladech, lépe využívají základních fondů, zvyšují jakost a inovují výrobu. Tak mají možnost přidělit do mezd z nově vytvořené hodnoty více prostředků.

Specifické podmínky potravinářského průmyslu jako zpracovatelského odvětví závislého na dodávkách surovin mají nepříznivý dopad na ukazatele rozhodující pro mzdovou regulaci. Již dřívější šetření v potravinářských oborech prokázalo skutečnost, že nové principy regulace tvorby mzdových prostředků mají plně motivující charakter pouze tehdy, pokud nedochází k neplánovaným výkyvům v objemu a předpokládané kvalitě dodávek suroviny. Organizace potom stojí před problémem, který je z její pozice tak objektivního charakteru, že jej není možné v rámci vlastních možností příznivě ovlivnit. Podněty pro podnikovou zainteresovanost přestávají v takových případech plnit svou funkci, protože tím, že organizace nemůže plnit plánovaný objem výroby, netvoří ani potřebné zdroje pro mzdové prostředky.

Pro dodržení všech plánovaných ukazatelů usměrňování tvorby mzdových prostředků bývá ve VHJ největším problémem neplnění plánovaného objemu tržních fondů. V důsledku neplnění plánovaného objemu produkce není plněn odběr do tržních fondů a to způsobuje, že současně není plněn ani podmiňující ukazatel pro základní složku; v takovém případě je nutné použít objektivizace. Ve svém důsledku je ovšem objektivizace bez efektu, protože představuje přiznání premii pro THP, kteří mají plnění tržních fondů jako premiový ukazatel. Pro ilustraci lze uvést příklad VHJ Mlékárenský průmysl, kde v důsledku výpadku nákupu mléka byly některé výroby zastaveny a přednostně byla zajištěna výroba másla nejen pro tržní dodávky, ale i pro zajištění státních rezerv. Na výrobu mnohých mléčných výrobků, které představují dodávky do tržních fondů, nebyla zajištěna surovina. Tato nepříznivá situace se ještě zhoršuje nižším obsahem tuku v dodaném mléce, čili ztráta se projevuje pro organizaci v podstatě dvakrát.

Se značnými problémy se při plnění stanovených ukazatelů regulace setkává i VHJ Masný průmysl. Vzhledem k nezajištěné surovinové základně se neplní výkony a organizace je nucena objektivizovat. Znamená to pouze finanční krytí bez vytvořených zdrojů. I když v rámci VHJ byly ukazatele UVV (upravené vlastní výkony) i RVF (rentabilita výrobních fondů) objektivizovány, přesto se jejich plánovaná úroveň neplní s ohledem na úpravy maloobchodních cen masa. Rovněž tak povinné dodržení sortimentu podle direktivního rozpisu způsobuje oboru při plnění ukazatelů značné těžkosti. Např. u slovenské VHJ tvoří podíl UVV 46,6 % a vykazovaná produktivita práce pouze 50 % (k 1. pololetí 1982).

Dalším příkladem je VHJ Lihovary a konzervárny, kdy i přes úrodu ovoce a zeleniny v loňském roce a v důsledku toho i přes silně překročený časový plán výroby je organizace nucena objektivizovat, protože vzhledem

ke zvýšení nákupní ceny ovoce a zeleniny nebyly podle plnění rozhodujících ukazatelů vytvořeny odpovídající zdroje mzdových prostředků. Ze stejného důvodu chybělo např. VHJ Mrazírny v 1. pololetí 250 mil. Kčs na mzdové prostředky, což se nakonec řešilo opět pomocí objektivizace. Tabákový průmysl má ve stejném období problémy s plněním dodávek do tržních fondů v souvislosti se zvýšením maloobchodních cen cigaret, což se znovu zpětně promítá do plnění závazných ukazatelů regulace tvorby mzdových prostředků. Je třeba zdůraznit, že právě tento obor využíval zásad usměrňování ke zvýšení použitelného objemu mzdových prostředků. Podniková i osobní hmotná zainteresovanost stimulovala pracovníky ke zvýšení kvality (za 1. jakost měla VHJ vždy značnou část jako připočitatelnou položku) i ke zvýšení efektivnosti.

Po dvouletém působení přijatých zásad usměrňování tvorby mzdových prostředků už dnes jasně vyplývá, že hlavním předpokladem jejího správného působení směrem ke zvýšení hmotné zainteresovanosti na výsledcích práce je správně postavený reálný plán ve všech svých vazbách. Jde o vzájemnou provázanost takových opatření, která zajišťují rozhodující faktor pro plnění plánovaného objemu výroby a plnění výkonů, tj. zajištění plynulé dodávky suroviny určené ke zpracování. K tomu musí sloužit rozpracovaný a koordinovaný plán, ve všech člancích vzájemně propojený. Požadavek reálného postavení ročního plánu stanovených úkolů je zcela zásadního charakteru, protože ani iniciativa vstřícného plánu se nedokáže s nezaviněnými skluzy výroby vyrovnat. Vstřícné plánování, které za normálně zajištěného chodu výroby má možnost využívat pro organizaci příznivých faktorů daných Souborem opatření, není v případech nezajištěné surovinové základny motivující a naprosto ztrácí svou předpokládanou účinnost.

Na druhé straně však právě využití vstřícného plánu znamená např. u VHJ Strojbal a Potravinoprojekt značné zvýšení použitelných mzdových prostředků a celkové zvýšení průměrné mzdy pracovníků těchto oborů. Diferenciace mezi průměrnými platy těchto VHJ a ostatními obory potravinářského průmyslu se tak prohlubuje, což není právě příznivý jev, i když na druhé straně výraznější zvýšení průměrných mezd v těchto dvou oborech znamená i žádoucí zvýšení průměrných mezd v odvětví jako celku (průměrná mzda v potravinářském průmyslu činila za 1. pololetí 1982 2676 Kčs, průměrná mzda ve VHJ Potravinoprojekt 3483 Kčs, VHJ Strojbal 2754 Kčs). Oba tyto obory jsou ve svém charakteru výroby nezávislé na surovinách ze zemědělství.

V potravinářských oborech, které nemají potíže s pravidelným přísunem zpracovatelské suroviny, fungují zásady regulace se zaměřením na podporu účinnosti hmotné zainteresovanosti ve smyslu zvýšené efektivnosti a kvality výroby. VHJ Pivovary a sladovny je toho názorným příkladem. Rok 1981 byl hospodářsky příznivý a jak UVV, tak i R VF byly splněny více než na 100 %. Základní složka se zvýšila o 4 mil. Kčs, z titulu první jakosti bylo přiděleno 6,5 mil. Kčs jako připočitatelná položka. Celkem byla v rámci VHJ vykázána úspora 37 mil. Kčs, které byly převedeny do fondu odměn. Dobrých hospodářských výsledků bylo dosaženo díky plynulé dodávce suroviny. Rok 1982 byl ovlivněn citelně nedostatkem plánovaného objemu cukru při výrobě piva. Rovněž problematická je i výroba sladu (i když pro zvýšení hmotné zainteresovanosti na vyšší výrobě sladu bylo určeno 1,1 mil. Kčs k rozdělení přímo na sladovny), k tomu

přistupuje navíc výpadek ve výrobě vína. To všechno ve svém souhrnu představuje prozatím krácení 7. mil. Kčs na mzdách. Znamená to, že i přes snahu pracovníků oboru nelze některé objektivní potíže vlastními silami překonat a princip zainteresovanosti na výsledcích výroby ztrácí svou účinnost.

Problémy s usměrňováním tvorby mzdových prostředků v potravinářském průmyslu tedy souvisejí bezprostředně s jeho přímou závislostí na dodávkách zemědělské suroviny. Kromě tohoto zásadního vlivu existují ještě další faktory, které neumožňují využít možností daných Souborem opatření ve prospěch organizací potravinářského průmyslu v oblasti hmotné zainteresovanosti. Je třeba uvést, že potravinářský průmysl ještě stále doplácí na zvýhodnění jiných odvětví a že při uplatnění zásad regulace neplatí všude stejné preference. Systém tvorby mzdových prostředků se dá někdy velmi obtížně aplikovat pro potravinářský průmysl. Existuje totiž celá řada různých výrobků a zaměření, a proto použití závazných i podmiňujících ukazatelů regulace nelze přizpůsobit všem stejně.

Např. využití možnosti zvětšit objem použitelných mzdových prostředků připočitatelnou částkou za kvalitu výrobků a při zařazení do I. jakosti je v potravinářském průmyslu přece jen omezené a nezávisí pouze na vlastním vlivu organizace. Jde o to, že mnohdy vysoké ztráty z nekvalitní výroby jsou dány nekvalitní surovinou určenou ke zpracování (podle smluvních dohod musí VHJ vykoupit od zemědělských organizací všechny nabídnuté dodávky surovin). K tomu přistupuje problém kvalitních obalových materiálů, který se ve větší či menší míře dotýká všech oborů. Potravinářské obory právem poukazují na skutečnost, že naše obaly jsou pro výrobky zařazené do I. jakosti naprosto nepostačující, dokonce mnohdy zcela nevyhovující, a na dovoz obalů nejsou uvolněny potřebné devizové prostředky.

Rovněž možnosti využití připočitatelné částky za luxusní výrobek je v potravinářském průmyslu problematické, právě jako se i v oblasti zvýhodnění inovace výroby projevuje nerovnoměrnost v uplatnění těchto výhod. Je značně obtížné prosazovat inovační tendence tam, kde je tradiční výrobek ve své podstatě stále stejný.

Je tedy více než zřejmé, že obory potravinářského průmyslu musí využívat i dalších možností vyplývajících ze Souboru opatření, a to v oblasti odměňování přednostně stimulovat využití pracovních sil při zvýhodnění jejich absolutních úspor.

USMĚRŇOVÁNÍ TVORBY MZDOVÝCH PROSTŘEDKŮ VE VZTAHU K ÚSPORÁM PRACOVNÍCH SIL

Usměrnění celkového objemu tvorby mzdových prostředků vytváří zájem na úspoře pracovních sil hlavně tím, že zabezpečení plánovaných úkolů s nižším počtem pracovníků nebo zabezpečení vyšších úkolů se stávajícím počtem pracovníků se stává jednou ze základních možností zvýšení průměrných výdělků. Tuto možnost však v současné době VHJ potravinářského průmyslu ještě málo využívají.

Od roku 1982 se hospodářským organizacím snižuje závaznost limitu počtu pracovníků (rozepisuje se jen informativně a pouze za souhrn organizací VHJ, v rámci kraje stanoví jeho horní hranici KNV). Všem organizacím je ponechána úspora mzdových prostředků získaná úsporou počtu pracovníků, a to v plné výši. V systému regulace se tedy upouští

od uplatnění odpočitatelné částky z objemu mzdových prostředků. Toto opatření se týká i období realizace plánu.

Uvedený princip je prohloubením a modifikací původních zásad usměrňování, které se týkaly systému regulace zaměstnanosti. Organizace mohly použít úspor pracovníků proti plánu ke zvýšení průměrných mezd jen zčásti (diferencovaně od 30 do 70 %). Musely totiž (s výjimkou těch, v nichž podléhají všechna stálá místa systematizaci) uplatnit odpočitatelnou částku, o kterou se jim snížil použitelný objem mzdových prostředků.

V tomto směru je nové opatření značným stimulem. Zainteresovanost organizací na úsporách počtu pracovníků prostřednictvím celkového použitelného objemu mzdových prostředků je základnou pro uplatnění osobní hmotné zainteresovanosti jednotlivých pracovních kolektivů i jednotlivců na snížení počtu pracovníků.

V souvislosti s tím je třeba se zmínit o produktivitě práce, která zaznamenává v posledních letech stagnaci. V roce 1981 dokonce došlo k jejímu poklesu za celou výrobní sféru o 0,7 %. Je to způsobeno především bariérami růstu výroby v důsledku surovinových a energetických omezení. A ta jsou v našich podmínkách zase důsledkem nedostatečného prosazení exportu v této oblasti. Při pomalém růstu výroby jsou ovšem podmínky rychlejšího růstu produktivity práce náročnější. To proto, že k plnému využití pracovních sil je nezbytné mj. uvolňovat část pracovníků pro jiné činnosti (zejména pro odvětví služeb).

Růst produktivity práce se nemůže uskutečňovat jen tzv. relativní úsporou pracovních sil, tzn. vyšším růstem výroby než počtu pracovníků. V široké míře je nutná i tzv. absolutní úspora pracovních sil a jejich uvolňování pro jiné úseky (v takovém případě jde o změnu struktury zaměstnanosti). Tomuto úkolu má v rámci společenského usměrňování tvorby mzdových prostředků napomáhat i hmotná zainteresovanost na úsporách pracovních sil, a to podniková i osobní, která je vytvářena systémem usměrňování zaměstnanosti a mzdových prostředků organizací, stejně jako vnitropodnikovou a osobní hmotnou zainteresovaností na úspoře pracovních sil.

Zkušenosti z posledního roku ukazují, že tyto tendence se zatím nepodařilo zvrátit ani za pomoci opatření hmotné zainteresovanosti na úsporách pracovních sil (včetně vstřícného plánování). To potvrzuje i porovnání státního plánu s hospodářskými plány a se skutečně dosaženými výsledky za celou výrobní sféru (tedy potravinářského průmyslu včetně).

V době přípravy hospodářského plánu nebylo ani v roce 1981, ani v roce 1982 dosaženo absolutní úspory počtu pracovníků. Naopak se jejich plánovaný přírůstek zvýšil. Poměrně relativní úspora, tj. vyšší růst produktivity práce v hospodářském plánu na rok 1982, je provázána absolutním zvýšením plánované zaměstnanosti proti státnímu plánu, tzn. snahou zachovat resp. zvýšit zaměstnanost i při stagnaci nebo nepodstatném růstu výroby.

Na jedné straně se tedy nepotvrdila obava, že odstranění regulace průměrných výdělků ohrozí mzdový vývoj a povede k extrémnímu růstu mezd. Na druhé straně se však nesplnilo očekávání, že uvedená opatření v soustavě usměrňování tvorby mzdových prostředků prostřednictvím hmotné zainteresovanosti účinně napomohou úsporám pracovních sil.

Jaké jsou příčiny této nedostatečné účinnosti fungování systému regulace tvorby mzdových prostředků v potravinářském průmyslu?

V systému usměrňování mzdových prostředků se projevila pouze omezená možnost objektivizovat rozepsané úkoly plánu výroby, produktivity práce a z toho vyplývajících normativů mzdových prostředků. Perspektivní stabilita takto stanovených mzdových normativů je z tohoto důvodu také jen pouze omezená. Většinou se mění v průběhu roku i proti směrnici ročního plánu. Proto mohou být normativy uplatněny pouze v závěrečné fázi mezi rozpisem státního plánu a tvorbou hospodářského plánu.

Problém je rovněž v přílišné složitosti a nepřehlednosti systému usměrňování (tvorba mzdových prostředků ve dvou oddělených složkách, různé nastavbové prvky nahrazující zejména nedostatečnou přiléhavost a pružnost cen, jako např. podmiňující ukazatele, připočitatelné a odpočitatelné položky apod.). Průběh plnění a jeho výsledek se dá potom velmi těžko odhadnout a ve vlastní realizaci plánu tím méně ovlivnit. Z tohoto důvodu mohou podniky na případné odchylky reagovat až dodatečně a toto vědomí je vede ke snaze dodržet absolutní úroveň mzdových prostředků pro případ nepříznivých konečných výsledků. To je jistě příčinou malé motivační účinnosti celého systému, vč. úspor pracovních sil.

Nedostatečná účinnost opatření na úsporu pracovních sil se projevila i v působení vlastní vnitropodnikové a osobní hmotné zainteresovanosti. Po krátkou dobu působení jejich pravidel lze považovat dosavadní zkušenosti s výsledky jen za předběžné. Je však již zřejmé, že se těchto forem zainteresovanosti na úspoře pracovních sil používá směrem shora (tzn. opatřením vedení organizace) k zabezpečení plánovaných úspor nebo k náhradě chybějících pracovníků při realizaci plánovaných výrobních úkolů. Tyto formy však nevyvolávají iniciativu pracovníků a pracovních kolektivů zdola.

Kromě toho v potravinářském průmyslu existují stále problémy s aktualizací norem spotřeby práce, které mohou mít svůj základ ještě v prvcích mzdového stropu, vyplývajících z nedořešení některých vztahů mezi růstem výkonnosti a růstem výdělků při málo pružné tarifní politice, tj. v častém zaostávání mzdových tarifů za růstem výdělků.

Pokud tedy jde o opatření podporující úsporu pracovních sil, je třeba se především zaměřit na to, jak zvýšit účinnost usměrňování tvorby mzdových prostředků tak, aby celý tento systém spoluvytvářel ekonomický tlak na efektivnost a produktivitu při intenzivnější absolutní úspoře pracovních sil a pružnější záměně výrobních činitelů a přitom udržel v mezích nepodložený vývoj mezd.

Pokud sledujeme příčiny malé účinnosti působení hmotné zainteresovanosti na úspoře pracovních sil, je třeba jako jeden z hlavních faktorů uvést prozatím nízkou úroveň pravidel vnitropodnikového chozrasčotu v organizacích potravinářského průmyslu.

Rozpracované zásady vnitropodnikového chozrasčotu stanoví totiž jako ukazatel komplexní hospodárnosti hospodářských a nákladových středisek úsporu mzdových nákladů. Znamená to, že zainteresovanost na úsporách pracovních sil představuje silný hmotný stimul pro hodnocení výsledků hospodaření z hlediska úrovně mzdových nákladů. Jejich výše ovlivňuje tvorbu použitelného objemu mzdových prostředků prostřednictvím stanovených ukazatelů.

Chozrasčot jako metoda řízení musí mít vazbu na všechny prvky systému řízení a musí být s nimi ve vzájemné souvislosti. Tato vzájemná

podmíněnost se promítá i do vztahu chozrasčotu k hmotné zainteresovanosti na úsporách pracovních sil. Účinnost využívání vnitropodnikového chozrasčotu výrazně ovlivňuje sladění vazby všech směrů hmotné zainteresovanosti se skutečnými výsledky vnitropodnikových útvarů. V tomto směru je správné stanovení všech úkolů plánu rozhodující podmínkou jeho správného působení. Důsledná orientace hmotné zainteresovanosti na splnění plánovaných úkolů umožňuje využít iniciativu pracovníků a stimulovat je i k vyššímu výkonu při současné úspoře pracovních sil.

Pro účinné působení hmotné zainteresovanosti na úsporách pracovních sil je podle dosavadních zkušeností nezbytné stanovit ve všech organizacích vnitřní pravidla zainteresovanosti nižších organizačních složek a jednotlivců na snižování počtu pracovníků. Zvláště je třeba konkrétně stanovit podíly z mezd uspořené pracovníků, které zůstanou v rámci VHJ k dispozici organizacím a v rámci organizací závodům, útvarům a pracovním kolektivům a obdobným složkám, a to ze stanoveného i nadplánovaného snížení počtu pracovníků nejen přímo ve stanoveném plánu, ale i při jeho realizaci. Tato pravidla mohou být dohodnuta buď jednorázově na celé období, kterého se podle programu hospodárnosti úkol snížení pracovníků týká, nebo mohou být během každého roku zpřesňována v rozpisu plánu na příští rok. Bez jasných a přehledných pravidel a bez jednoznačně stanovených dohod s pracovními kolektivy i s jednotlivými pracovníky nelze počítat ani v budoucím období s výraznější iniciativou při snižování počtu pracovníků v rámci efektivnosti a hospodárnosti výroby a těžko lze uvažovat o případných dalších úsporách pracovníků nad stanovené úkoly.

RENTABILITA VÝROBNÍCH FONDŮ

Rentabilita výrobních fondů (RVF) vyjadřuje ve své podstatě efektivnost reprodukčního procesu. Jako podíl zisku na objemu základních prostředků a zásob podává vlastní přehled o účinnosti a využití základních výrobních fondů a vývoji nákladů v běžném období hospodářské činnosti. V soustavě usměrňování tvorby mzdových prostředků je tento ukazatel stanoven jako rozhodující pro tvorbu pobídkové složky mezd, tj. 15—20 % celkového objemu mezd.

Prostřednictvím ukazatele RVF se v systému hmotné zainteresovanosti působí jak na úspory nákladů reprodukčního procesu, tak na využívání uložených prostředků. Podle stanovených zásad se RVF počítá jako podíl zisku (bez vlivu zahraničního obchodu a mimořádných výnosů) na průměrném stavu výrobních fondů (tj. základních prostředků v pořizovací ceně) a zásob.

Ze šetření na jednotlivých oborech potravinářského průmyslu vyplynulo, že celkový vývoj RVF je v mnohem vyšší míře ovlivněn odchylkami v ukazateli zisku než výrobních fondů. Podniková sféra tedy zabezpečuje plnění ukazatele RVF především tvorbou zisku. Pokud byl ve VHJ vytvořen nadplánovaný zisk, bylo to většinou v důsledku relativních úspor z materiálových a jiných nákladů, někdy i z nižší mzdové náročnosti výkonů, a rovněž i z nadplánovaných výkonů. Takové příznivé výsledky jsou na druhé straně znehodnocovány jednak vyššími finančními náklady a jednak neplněním celé řady podmiňujících ukazatelů, které možnosti přidělení vyšších mzdových prostředků na odměny spoluurčují.

Výsledky šetření v potravinářských oborech poukazují na skutečnost,

že VHJ nevyužívaly možnosti zvyšovat rentabilitu cestou snižování průměrného stavu výrobních fondů.

Stav základních prostředků ve státních hospodářských organizacích, tj. včetně potravinářského průmyslu, vzrostl v roce 1982 o 7,2 % a zásoby celkem o 2,2 %. K celkovému růstu zásob došlo i přesto, že některé organizace na konci roku snížily stav nedokončené výroby a zásob hotových výrobků, aby splnily rentabilitu výrobních fondů. Plnění tohoto ukazatele je mj. ovlivněno dodržáním průměrného stavu výrobních fondů stanoveným aritmetickým průměrem stavu k 1. lednu a stavu k 31. prosinci sledovaného roku.

Výsledky plnění operativních plánů RVF ve VHJ potravinářského průmyslu během roku ukazují někdy i na pozitivní přínosy nadplánovaných nákladových úspor, které byly relativně příznivější než koncem minulého roku. Příčinou je často zvýhodnění vnitroročních rozpisů plánu při použití možnosti vstřícného plánování.

Tak např. u potravinářských oborů, které nemají výrazně sezónní charakter (Strojbal, Potravinoprojekt, Tabákový průmysl, Mlýny a pekárny, Čokoládovny, Tukový průmysl a Drůbežářský průmysl), byl plán RVF v prvním pololetí roku 1982 překročen o 8,6 %, zatímco ke konci roku 1981 pouze o 2,9 %. Překročení plánované RVF k prvnímu pololetí roku 1982 ovlivnily v úhrnu z 83 % relativní úspory z nákladů, především materiálových, zatímco vyšší využití základních prostředků a zásob pouze ze 17 %. Koncem roku 1981 neplnění plánovaného využití zásob neovlivnilo ukazatel RVF a jeho překročení v tom případě souviselo s úsporami materiálových nákladů, které však ve srovnání s plněním plánu k prvnímu pololetí byly sotva poloviční.

Určité zvýhodnění vnitroročních rozpisů, resp. nerovnoměrné rozložení úkolů plánu v jednotlivých čtvrtletích vede k nižší stabilitě hospodářských plánů na další období a tím snižuje požadovanou účinnost systému usměrňování tvorby mzdových prostředků, především ukazatele RVF. Jak již bylo uvedeno, u celé řady VHJ došlo k úpravám plánu v rámci požadované objektivizace. Výsledky šetření faktorů ovlivňujících plnění plánu RVF ve VHJ potravinářského průmyslu poukazují na tendence, které mají v některých bodech obecnou platnost. Potvrdilo se, že překročení nebo neplnění plánu RVF je ovlivněno především překročením nebo neplněním plánu tvorby zisku (bez vlivu zahraničního obchodu a mimořádných výnosů). Vyšší tvorba zisku i nižší úroveň nákladovosti, která souvisí s realizací nadplánovaného cenového zvýhodnění za vyšší jakost a za výrobky módní a luxusní, je v potravinářském průmyslu značně omezena. Většinou lze počítat (za příznivých okolností kvalitní dodané zpracovatelské suroviny) pouze s možností připočitatelné částky za vyšší jakost.

Vliv ukazatele RVF na hospodaření se základními prostředky byl vcelku malý. V souboru VHJ Potravinářského průmyslu bylo většinou překročení plánovaných stavů základních prostředků kompenzováno úsporami materiálových nákladů, případně vyššími výkony.

U některých organizací souvisí zlepšení v základních prostředcích s nesplněním plánu investiční výstavby, pokud v termínu neukončené a do provozu neuvedené investice do stavu základních prostředků nezahrnují. Většinou se k akcím neuvedeným včas do provozu při přepočtu RVF přihlíží až ke konci roku, takže v průběhu roku je plnění RVF zvýhodněno. (Např. VHJ Masný průmysl SSR si tímto způsobem zvýhodnil plnění RVF

o 1,7 %, na druhé straně VHJ Škrobárny vykázaly nižší stav základních prostředků o 0,3 % při výkonech vyšších o 1,4 %.)

Ukazatel RVF ve své současné podobě nemotivuje hospodářskou sféru organizací potravinářského průmyslu k efektivnějšímu využívání zásob. Příčinou je především nízký podíl zásob na celkovém stavu základních výrobních fondů, tudíž i malá váha stavu zásob ve vzorci pro výpočet RVF. Proto výkyvy v hospodaření zásobami úroveň RVF podstatněji neovlivňují a negativní vliv vyšších stavů zásob může být případně anulován nadplánovaným ziskem. Tak např. v souhrnu VHJ potravinářského průmyslu představovaly k 1. pololetí roku 1982 zásoby cca 20 % celkového stavu výrobních fondů. Překročení stavu zásob o 5,4 % mohlo být vyrovnáno překročením zisku o 1,1 %. Z tohoto důvodu není překročení plánovaného stavu zásob významnějším důvodem k nesplnění plánu RVF. V některých případech naopak může dojít i k extrémnímu případu uspokojivého plnění ukazatele RVF i přesto, že organizace nevykazuje zásoby z důvodu chybějící suroviny ke zpracování (v době neúrody brambor např. VHJ Mrazírný).

K podstatnějšímu zvýšení zainteresovanosti na hospodaření se zásobami prostřednictvím RVF by mohl přispět propočet peněžního stavu zásob z měsíčních stavů namísto dosavadního propočtu ze stavů na počátku a na konci období. Způsob propočtu z průměru jednotlivých období by totiž postihoval i výkyvy uvnitř hodnocených období a v individuálních případech by RVF snižoval výrazněji. Na druhé straně by ovšem byl pracnější, ale především by vyžadoval reálné plánování všech opodstatněných výkyvů během hospodářského roku.

Současné rozborů některých faktorů ovlivňujících tvorbu ukazatele RVF tedy poukazuje na aspekty související s používáním plnění RVF. Nestačí se pouze spokojit s globálním hodnocením tohoto syntetického ukazatele, ale analyzovat jeho žádoucí ekonomické působení jak v období tvorby plánu, tak i v běžném hodnocení.

ZÁVĚR

Současné problémy související s usměrňováním tvorby mzdových prostředků v potravinářském průmyslu souvisejí bezprostředně s jeho přímou závislostí na dodávkách surovin ze zemědělství. Na plynulém zajištění surovinové základny závisí hlavní předpoklad plnění objemu výkonů (plnění ukazatele UVV) i plnění tvorby úrovně zisku (plnění ukazatele RVF). Bez této základní podmínky nelze zajistit v reprodukčním procesu fázi výroby. Proto rozhodující roli při zajištění účinnosti hmotné zainteresovanosti v oblasti tvorby zdrojů pro použitelný objem mzdových prostředků má reálně postavený plán ve všech svých vazbách.

Regulace tvorby mzdových prostředků vytváří zájem na úspoře pracovních sil mj. tím, že zabezpečení plánovaných úkolů s nižším počtem pracovníků nebo zabezpečení vyšších úkolů se stávajícím počtem pracovníků se stává jednou z možností zvýšení průměrných výdělků. Tato možnost je však nedocněna a VHJ potravinářského průmyslu ji dostatečně nevyužívá. Očekávání, že uvedená opatření v soustavě společenského usměrňování tvorby mzdových prostředků povedou prostřednictvím hmotné zainteresovanosti k úsporám pracovních sil, se nesplnilo. Příčiny jsou patrné v tom, že se tato forma zainteresovanosti používá direktivně, opatřením

vedení organizace. Nevyvolává však žádoucí iniciativu pracovníků a kolektivů směrem zdola.

Překročení nebo neplnění ukazatele RVF je ovlivněno především překročením nebo neplněním plánu tvorby zisku (bez vlivu zahraničního obchodu a mimořádných výnosů). Vliv ukazatele RVF na hospodaření se základními prostředky je vcelku malý a ve své současné podobě nemotivuje hospodářské organizace dostatečně k efektivnějšímu využívání zásob. Příčina je v nízkém podílu zásob na celkovém stavu výrobních fondů a tedy i malá váha stavu zásob ve vzorci RVF.

Došlo dne 13. 12. 1982

KLAPKOVÁ H., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2
K některým problémům tvorby zdrojů mzdových prostředků v potravinářském průmyslu

Zeměd. Ekon., 29, 1983, č. 5, s. 361–370

potravinářský průmysl, pracovní síly, odměňování, tvorba zdrojů mzdových prostředků, hmotná zainteresovanost, zisk, rentabilita, analýza ekonomická, analýza faktorová

Článek se zabývá působením zásad společenského usměrňování tvorby mzdových prostředků v potravinářském průmyslu. Poukazuje na vliv specifických podmínek potravinářského průmyslu na tvorbu objemu použitelných mzdových prostředků v rámci hmotné zainteresovanosti při stanovení ukazatelů základní a pobídkové složky. Posuzují se faktory, které působí na výši zisku a rentabilitu výrobních fondů z hlediska využívání základních prostředků a stavu zásob. Kromě toho se článek zabývá účinkem soustavy společenského usměrňování tvorby mzdových prostředků na úsporu pracovních sil.

КЛАПКОВА Г., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия; Манесова 75, 120 58 Прага 2

О некоторых проблемах образования ресурсов финансовых средств в пищевой промышленности

Земед. Экон., 29, 1983, № 5, с. 361–370

пищевая промышленность, рабочая сила, оплата труда, образование ресурсов финансовых средств, материальная заинтересованность, прибыль, рентабельность, анализы экономических и факторный

В статье рассматривается действие принципов общественного регулирования создания финансовых средств в пищевой промышленности. Приводится влияние специфических условий на их создание в рамках материальной заинтересованности в процессе установления показателей основной и стимулирующей статей. Обсуждаются факторы, обуславливающие размер прибыли и рентабельности производственных фондов с точки зр. расходования основных средств и состояния запасов. Рассматривается и влияние системы общественного регулирования создания финансовых средств на экономию рабочей силы.

KLAPKOVÁ H., Economic Research Institute for Agriculture and Food, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Problems of the Formation of Wage Fund Sources in Food Industry

Zeměd. Ekon., 29, 1983, No. 5, pp. 361–370

food industry, labour, remuneration, formation of wage fund sources, material incentives, profit, profitability, economic analysis, factor analysis

The principles of the social control of wage fund sources formation in food industry are treated. Attention is drawn to the effect of the specific conditions of food industry on the formation of the volume of available wage funds within material incentives, determining the parameters of the basic and incentive component. The factors acting on the profit level and profitability of production assets are evaluated as to the utilization of fixed assets and as to the state of reserves. Besides this, the effect of the system of the social control of wage fund formation upon man power saving is described.

Adresa autorky:

Ing. Hana Klapková, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

Rozvojové země upevnilly v posledním desetiletí svoje politické i hospodářské postavení ve světě, a to nejen v důsledku nepoměrně vyšších a spravedlivějších výtěžků z ropy, ale i jako důsledek pronikavých změn v politické a hospodářské struktuře v řadě těchto zemí. Většina rozvojových zemí se neomezila pouze na získání národní a státní nezávislosti, ale zaměřuje stále více svoji pozornost na sociální a kulturní rozvoj a zejména pak na postupné vytváření ekonomické nezávislosti, projevující se především v nacionalizaci surovinových zdrojů, v omezování vlivu nadnárodních monopolů, a tím i v urychlování hospodářského růstu. Demokratizace a rozvíjení výrobních sil vede postupně v mnohých rozvojových zemích k odstraňování feudálního pozemkového vlastnictví a k posilování úlohy státního sektoru v různých ekonomických odvětvích.

Socialistické země, jmenovitě členské země RVHP, podporují pozitivní politické a hlavně ekonomické tendence v řadě rozvojových zemí různými formami a prostředky a vytvářejí tak ve stále větší míře objektivně příznivé předpoklady pro rozvoj vzájemných hospodářských vztahů. Nedílnou součástí politiky zemí RVHP je všemožná podpora pokrokových tendencí v těch rozvojových zemích, které bojují za svoji ekonomickou nezávislost. Mezi zeměmi RVHP a některými rozvojovými zeměmi se tak postupně vytvořily během posledních dvou desetiletí politicko-hospodářské vztahy jako výslednice shodných zájmů těchto dvou oblastí.

Na rozdíl od některých hospodářsky vyspělých kapitalistických států respektují země RVHP rozdílnost sociálně ekonomické úrovně a tedy rozdílnost úrovně výrobních sil v obou oblastech. Proto zde hospodářská spolupráce není poplatná politické orientaci a je jako nový typ mezinárodní dělby práce přesvědčivým důkazem toho, že vzájemná rovnoprávnost při spolupráci mezi zeměmi s rozdílným politickým zřízením je nejen možná, ale i oboustranně výhodná.

Hospodářská spolupráce mezi zeměmi RVHP a rozvojovými zeměmi se výrazně liší od dosud obvyklých forem kapitalistické dělby práce, protože se uskutečňuje ve znamení vzájemně výhodné výměny zboží a efektivní pomoci a podpory bez ohledu na politickou orientaci. Tato spolupráce a pomoc zemí RVHP je jedním z důležitých zdrojů, který pro řadu mladých rozvojových zemí znamená důležitý příspěvek k postupnému získávání ekonomické nezávislosti, tj. zejména k rozvoji vlastního průmyslu a k spravedlivější účasti na výtěžku z mezinárodního obchodu. V rámci pomoci jsou také v těchto zemích vyškolení odborníci, kteří postupně nahrazují dosud „nepostradatelné“ manažery nadnárodních kapitalistických monopolů.

Kromě podpory industrializace je pomoc zemí RVHP zaměřena také na ekonomicky účelnou přeměnu výrobní struktury, na rozvoj dalších odvětví a sfér národního hospodářství a v neposlední řadě také na moder-

nizaci a intenzifikaci zemědělské a potravinářské produkce s cílem zvyšovat soběstačnost ve spotřebě potravin a kromě toho i postupně vytvářet základnu pro rozšiřující se objem efektivního vývozu. Země RVHP dodávají do rozvojových zemí vedle strojů a zařízení hlavně investiční celky, které zásadně přicházejí do neomezeného vlastnictví těchto zemí, tj. do vlastnictví státu.

Základem hospodářských vztahů mezi zeměmi RVHP a rozvojovými zeměmi jsou dlouhodobé komplexní mezistátní dohody, které představují výrazný prvek stability těchto vztahů. Vytváří se tak a dále rozvíjí ekvivalentní směna, v jejímž rámci mají rozvojové země možnost postupně vytvářet materiálně technickou základnu a země RVHP na druhé straně možnost krytí svoji rostoucí potřeby nedostatkových surovin a potravin.

Hlavní položkou vývozu z rozvojových zemí do zemí RVHP jsou potraviny a pochutiny, většinou plody subtropického a tropického pásma (banány, citrusy, některé olejniny, káva, kakaové boby, koření), tzv. nekompetitivní položky. Podíl potravin na celkovém vývozu rozvojových zemí do zemí RVHP činí asi 55 %, podíl vývozu potravin z rozvojových zemí do SSSR na celkovém vývozu z těchto zemí do SSSR asi 64 %. V posledních letech rostl i podíl vývozu paliv do zemí RVHP, který se pohyboval zhruba na úrovni 18–24 %. Země RVHP dovážejí z rozvojových zemí dále suroviny zemědělského i nerostného původu a v omezenější míře i výrobky spotřebního průmyslu (SSSR).

Hospodářské vztahy mezi zeměmi RVHP a rozvojovými zeměmi se tedy uskutečňují především formou zahraničního obchodu, jehož hodnota se zvýšila od roku 1960 asi na desetinásobek.

DRUHOVÁ STRUKTURA OBCHODU ZEMĚDĚLSKO-POTRAVINÁŘSKÝMI VÝROBKAMI MEZI ZEMĚMI RVHP A ROZVOJOVÝMI ZEMĚMI

Při rozboru druhové skladby zahraničního obchodu výrobky ZPoK mezi zeměmi RVHP a rozvojovými zeměmi jsme vycházeli z existující časové řady, tj. z let následujících po cenové explozi v roce 1973. V druhové skladbě jsme se museli omezit na poměrně úzkou členitost, která je v statistických pramenech k dispozici.

Země RVHP jsou především dovozci obilnin z rozvojových zemí, hlavně z Latinské Ameriky. V letech 1974–1978 dovážely obilniny v hodnotě asi 288–371 mil. US \$, z toho z Latinské Ameriky v hodnotě 216–327 mil. US \$. Dovoz rýže z Egypta vykazoval v těchto letech setupnou tendenci a omezil se ze 64 mil. US \$ na 11 mil. US \$. V roce 1979 se hodnota dovozu obilnin dále podstatně zvýšila, hlavně ze zemí Latinské Ameriky, zatímco dovoz rýže z Egypta dále poklesl.

Dovoz obilnin z rozvojových zemí do SSSR se v roce 1979 zvýšil jako důsledek omezených nákupních možností ve vyspělých kapitalistických státech (USA). V jednotlivých letech vykazoval dosti hluboké výkyvy (od 100 do 331 mil. US \$) a byl zaměřen téměř výhradně na země Latinské Ameriky. Dovoz rýže z Egypta se prudce snižoval (tab. I a II).

Země RVHP, tj. v rozhodující míře SSSR, také vyvážejí obilniny do některých rozvojových zemí, zase opět hlavně do zemí Latinské Ameriky, s hlubokými výkyvy v jednotlivých letech. Hodnota celkového vývozu obilnin do rozvojových zemí činila v roce 1974, tj. v roce nejvyšších cen, 432 mil. US \$, z toho na Dálný východ 331 mil. US \$, do Latinské Ameriky 76 a na Blízký východ 17 mil. US \$. Vývoz obilnin na Dálný východ byl

I. Dovoz obilnin do zemí RVHP z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 041—045

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	292	216	0	12	64	778
1975	364	314	0	8	42	2387
1976	305	244	1	3	57	3244
1977	288	250	13	3	22	1722
1978	271	327	30	3	11	2938
1979	563	500	50	3	10	1500

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

II. Dovoz obilnin do SSSR z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 041—045

	RZ	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	225	176	0	12	37	381
1975	331	303	0	5	23	1728
1976	230	204	0	0	26	2199
1977	100	85	0	3	12	1220
1978	273	268	0	3	2	1894
1979	455	450	0	3	2	1000

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

výjimečného charakteru a v dalších letech se silně zredukoval. V roce 1978 dosáhla hodnota celkového vývozu obilnin 132 mil. US \$, z toho do Latinské Ameriky 106, na Blízký východ 15 a na Dálný východ 8 mil. US \$. V roce 1979—1980 byly vývozy obilnin v důsledku nepříznivých sklizní dále kráceny na položky obchodně politicky nezbytné.

Na dodávkách obilnin se podílel v rozhodujícím rozsahu SSSR, který vyvážel v letech 1974—1978 obilniny v hodnotě asi 409—83 mil. US \$, kromě výjimečného roku 1974 převážně do zemí Latinské Ameriky, tj. zhruba v hodnotě 73—125 mil. US \$. Vývoz do ostatních teritorií se uskutečňoval kromě Latinské Ameriky také v omezené míře na Dálný východ (tab. III a IV).

Olejnata semena, ořechy, jádra

Tato skupina zboží (SITC-22) zahrnuje podzemnici, kopru, palmojádro, sójové boby, lněné semeno, bavlníkové semeno, ricinové semeno,

III. Vývoz obilnin ze zemí RVHP do rozvojových zemí ve srovnání s vývozem do vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 041—045

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	432	76	17	331	8	122
1975	157	88	13	48	8	22
1976	115	89	17	0	9	142
1977	165	133	18	4	10	89
1978	132	106	15	8	3	55
1979	73	50	15	5	3	50

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

IV. Vývoz obilnin ze SSSR do rozvojových zemí ve srovnání s vývozem do vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 041—045

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	409	73	6	330	0	3
1975	132	87	1	48	1	4
1976	83	83	0	0	0	0
1977	129	125	0	4	0	0
1978	102	94	0	8	0	1
1979	55	50	0	5	0	1

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

ostatní semena, mouku a šroty z olejnatých semen, ořechů a jader neodtučněně (vyjma hořčičné mouky).

Země RVHP dovážejí olejnatá semena ze všech teritorií rozvojové oblasti, v posledních letech pak opět hlavně ze zemí Latinské Ameriky (Brazílie, Argentina, Turecko, Indie, Filipíny, Egypt, Nigérie). Hodnota dovozu byla v letech 1974—1978 velmi kolísavá, od 53 do 291 mil. US \$. Orientace na rozvojové země Latinské Ameriky se počala prosazovat od roku 1975 do roku 1977, kdy bylo dovezeno olejnatých semen v hodnotě 88—255 mil. US \$. V roce 1978 však dovozy klesly až na 28 mil. US \$ a pro rok 1979 a 1980 došlo k jejich opětovnému zvýšení. Země RVHP dovážejí olejnatá semena také z Dálného východu (37—9 mil. US \$, z Afriky (11—17 mil. US \$) a v menším rozsahu z Blízkého východu (3—6 mil. US \$).

Na dovozech olejnatých semen se podílí převážně SSSR, který v letech 1974—1978 uskutečňoval dovozy v různých objemech a hodnotě kolísající

V. Dovoz olejnatých semen do zemí RVHP z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 22

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	53	1	4	37	11	81
1975	133	88	3	29	13	63
1976	291	255	3	22	11	197
1977	201	166	6	12	17	227
1978	60	28	6	9	17	313
1979	233	200	6	10	17	350

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

VI. Dovoz olejnatých semen do SSSR z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 22

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	37	0	1	31	5	0
1975	121	87	0	24	10	3
1976	274	251	1	15	7	125
1977	182	163	3	10	6	163
1978	35	17	3	7	8	217
1979	200	177	3	10	10	250

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

mezi 35—274 mil. US \$. Hodnota dovozu SSSR ze zemí Latinské Ameriky se pohybovala mezi 17—251 mil. US \$, ze zemí Dálného východu mezi 31—7 mil. US \$ a z Afriky mezi 5—10 mil. US \$. Dovoz ze zemí Blízkého východu byl menšího významu. V roce 1979 a 1980 jsou dovozy olejnatých semen do SSSR z rozvojových zemí, hlavně ze zemí Latinské Ameriky, většího rozsahu vzhledem k rostoucí spotřebě a obtížím nákupů v některých kapitalistických státech (tab. V a VI).

Textilní vlákna

Zbožová skupina (SITC — 26) zahrnuje tyto položky: hedvábí (261), vlna a ostatní zvířecí chlupy (262), bavlna (263), juta (264), ostatní rostlinná vlákna (265), syntetická a umělá vlákna (266) a odpadní materiály z textilních výrobků (267). Syntetická a umělá vlákna nespádají pod pojem

VII. Dovoz textilních vláken do zemí RVHP z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 26

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika*)	VKS celkem
1974	764	129	176	74	385 (354)	634
1975	698	83	115	75	425 (389)	426
1976	509	62	138	67	242 (206)	528
1977	650	112	168	76	294 (260)	562
1978	546	123	229	92	102 (70)	563
1979	500	150	250	90	10 (0)	560

*) v závorce Egypt — bavlna

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

VIII. Dovoz textilních vláken do SSSR z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 26

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika*)	VKS celkem
1974	425	65	98	56	206 (196)	290
1975	368	45	71	53	199 (189)	181
1976	248	26	75	47	100 (91)	264
1977	365	67	115	59	124 (110)	262
1978	271	81	106	73	11 (0)	236
1979	280	100	100	70	10 (0)	230

*) v závorce Egypt — bavlna

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

„zemědělsko-potravinářský komplex“ ve smyslu čs. názvosloví, avšak nebylo možno je ze skupiny vyčlenit vzhledem k omezeným statistickým podkladům.

Země RVHP dovážely textilní vlákna různého druhu ze všech teritorií rozvojové oblasti, tj. z Afriky určité druhy bavlny (Egypt, Súdán), rovněž tak ze zemí Blízkého a Dálného východu (bavlna — Sýrie, Turecko, Írán, Afganistán, juta — Bangladéš) a vlnu z některých zemí Latinské Ameriky (Uruguay, Argentina).

Hodnota dovozu zemí RVHP vcelku vykazovala v těchto letech tendenci spíše k poklesu a pohybovala se zhruba mezi 509—764 mil. US \$. Tato tendence byla důsledkem omezování obchodních styků s Egyptem, který byl v minulých letech důležitým dodavatelem bavlny. Hodnota dovozu z Afriky se snížila z 385 mil. US \$ v roce 1974 (Egypt 354 mil. US \$)

až na 102 mil. US \$ (Egypt 70 mil. US \$) v roce 1978. Nejsou také předpoklady, že by se tento trend i v budoucnu přerušil. Naproti tomu dovozy textilních vláken z ostatních tří teritorií měly vzestupnou tendenci, pomíne-li neúměrně vysoké ceny v roce 1974. V osmdesátých letech možno počítat vcelku s nižší hodnotou dovozu textilních vláken z rozvojových zemí do zemí RVHP, protože se zde pravděpodobně projeví důsledky omezeného obchodu s Egyptem.

Analogický vývoj zaznamenala hodnota dovozu textilních vláken z rozvojových zemí do SSSR. Snížila se v této době ze 425 mil. US \$ v roce 1974 na 271 mil. US \$ v roce 1978 a v roce 1979—1980 se nijak výrazně nezvýšila se zřetelem k ochabující egyptské relaci¹⁾, přestože nákupy textilních vláken v ostatních třech teritoriích přes určité výkyvy vcelku rostly (tab. VII a VIII).

Živočišné a rostlinné oleje a tuky

Tato obsáhlá skupina (SITC — 4) zahrnuje živočišné oleje a tuky (41 — tuky z ryb a mořských savců, vepřový a drůbeží tuk nevytavený, tuk hovězího dobytka, ovčí nebo koz nevytavený, lůj, stearin a olej ze sádla, vlnní tuk vč. lanolínu, degreas atd.), rostlinné oleje a tuky (42 — olej sójový, bavlníkový, podzemnicový, olivový, slunečnicový, řepkový, hořčičný, lněný, palmový, kokosový, palmojádrový, ricínový atp.) a živočišné a rostlinné oleje a tuky zpracované, vosky živočišného nebo rostlinného původu (43).

Země RVHP dovážejí oleje a tuky hlavně z rozvojových zemí Dálného východu (např. Indie, Filipíny, Malajsie), z Latinské Ameriky (např. Argentina, Brazílie, Ecuador) a v menším rozsahu z Afriky (např. Tunis) a z Blízkého východu (např. Libanon). Celková hodnota dovozu z rozvojových zemí rychle rostla (ze 48 mil. US \$ v roce 1974 na 132 mil. US \$ v roce 1978) a pohybovala se při dovozu z Dálného východu asi mezi 27—66 mil. US \$ a v dovozu z latinské Ameriky asi mezi 10—60 mil. US \$. V obou těchto teritoriích jsou pro sedmdesátá léta reálné předpoklady dalšího zvýšení dovozů. Dovozy olejů a tuků z afrických rozvojových zemí uskutečňuje téměř výhradně SSSR.

Hodnota celkových sovětských dovozů olejů a tuků z rozvojových zemí se zvýšila v letech 1974—1978 z 35 na 115 mil. US \$, z toho ze zemí Dálného východu z 23 na 60 mil. US \$ a ze zemí Latinské Ameriky ze 3 na 50 mil. US \$. Hodnota dovozů z Afriky se pohybovala zhruba mezi 9—4 mil. US \$. V roce 1979 a 1980 se sovětské dovozy z rozvojových zemí dále zvýšily, hlavně dovozy z Latinské Ameriky (tab. IX a X).

Celá řada rozvojových zemí, z nichž mnohé jsou i vývozci monokulturálních plodin (káva, kakaové boby, cukr, olejnatá semena, jižní plody) nemá dosud možnost uspokojovat základní výživovací potřeby vlastní produkcí výrobků nezbytných k lidské výživě (obilniny, maso, mléko), přestože světová zemědělská produkce těchto výrobků vykazuje přebytky, které by teoreticky mohly potřeby těchto rozvojových zemí kryt. Nedostatek koupěschopné poptávky v zemích nejvíce postižených, tj. hlavně v zemích jižní Asie a saharské zóny Afriky, bude podle Ústavu pro světovou ekono-

¹⁾ SSSR a jiné země RVHP kupovaly v Egyptě určité druhy bavlny pro jejich specifické vlastnosti.

IX. Dovozy olejů a tuků do zemí RVHP z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem s vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 4

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	48	10	1	27	10	104
1975	65	27	1	28	9	106
1976	76	32	0	39	5	81
1977	116	48	0	64	4	86
1978	132	60	1	66	5	107
1979	150	70	1	74	5	100

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

X. Dovozy olejů a tuků do SSSR z rozvojových zemí ve srovnání s dovozem z vyspělých kapitalistických států — v mil. US \$ FOB klasifikace SITC — skupina 4

	RZ celkem	Latinská Amerika	Blízký východ	Dálný východ	Afrika	VKS celkem
1974	35	3	0	23	9	11
1975	48	20	0	20	8	32
1976	59	22	0	32	5	11
1977	89	25	0	60	4	12
1978	115	50	0	60	5	31
1979	120	35	0	60	5	40

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN

miku a mezinárodní vztahy v Moskvě ještě v roce 2000 vážnou brzdou správné a dostatečné výživy.

K faktorům, které ovlivňují v dlouhodobé perspektivě růst zemědělské produkce, patří kromě kvalifikovaných pracovních sil, možnosti kapitálových investic, vhodné infrastruktury, možnosti vědeckotechnického výzkumu v úzké souvislosti s ochranou životního prostředí a progresivní vládní politiky ve vztahu k rozvoji moderního zemědělství především půdní fond, který však vcelku není pro oblast rozvojových zemí limitujícím činitelem. Hlavním problémem je zde právě nedostatek ostatních právě uvedených činitelů, který podstatně snižuje možnost ekonomické kultivace existujících půdních fondů. Uskutečňování zemědělských programů v rozvojových zemích (tzv. zelená revoluce) mělo částečně úspěchy pouze v některých zemích Latinské Ameriky, zatímco nejvíce postižené země neměly možnosti tyto programy naplnit.

Vrátíme-li se k naší hlavní úvaze, tj. k úvaze o dodavatelských možnostech a schopnostech rozvojových zemí pokud jde o výrobky nezbytné k lidské výživě (obilniny, krmiva, olejnatá semena a některé oleje a tuky), potom nám perspektiva světové produkce, spotřeby a zahraničního obchodu neposkytuje příznivý výhled na vývoj výživové situace v rozvojových zemích, resp. na možnosti substituce vyspělých kapitalistických států jako dodavatelů obilnin a krmiv některými vývozci z řad rozvojových zemí. Tyto země se vlastně omezují na několik málo fundovaných dodavatelů, např. Brazílii a Argentinu, popř. Peru, které se nepřipojily k embargu dodávek do SSSR a které vykazují stále vývozní přebytky.

Otázka možnosti rozšiřování okruhu těch rozvojových zemí, ve kterých by byly — také za podpory členských zemí RVHP — postupně vytvářeny stále příznivější podmínky pro rozvíjení vzájemné ekonomické spolupráce, bude závislá na urychleném tempu budování nového hospodářského řádu v mnoha zemích, který bude otvírat nové a nové možnosti rozvíjení mezinárodní dělby práce na principu vzájemné výhodnosti. I když jsou dosud hlubší ekonomické a sociální změny v řadě rozvojových zemí stále bržděny neokolonialistickou politikou některých kapitalistických států, nacházejí oprávněné požadavky rozvojových zemí na světových fórech stále větší ohlas.

TERITORIÁLNÍ STRUKTURA OBCHODU ZEMĚDĚLSKO-POTRAVINÁŘSKÝMI VÝROBKAMI MEZI ZEMĚMI RVHP A ROZVOJOVÝMI ZEMĚMI

Převážná většina rozvojových zemí nezaujímá důležité nebo dokonce klíčové postavení mezi světovými dodavateli výrobků ZPoK. Podle posledního hodnoceného období bylo pořadí rozvojových zemí mezi nejdůležitějšími světovými vývozci výrobků ZPoK následující:

- na sedmém místě Brazílie s hodnotou vývozu asi 6,8 mld US \$
- na jedenáctém místě Argentina s hodnotou vývozu asi 5,4 mld US \$
- na sedmnáctém místě Thajsko s hodnotou vývozu asi 2,7 mld US \$
- na devatenáctém místě Kolumbie s hodnotou vývozu asi 2,5 mld US \$
- na dvacátém místě Indonézie s hodnotou vývozu asi 2,2 mld US \$

Aktivní salda ve světovém obchodě výrobky ZPoK vykazuje již větší počet rozvojových zemí a jejich pořadí je příznivější:

- na třetím místě Argentina s hodnotou salda asi 5,1 mld US \$
- na čtvrtém místě Brazílie s hodnotou salda asi 4,4 mld US \$
- na osmém místě Thajsko s hodnotou salda asi 2,3 mld US \$
- na devátém místě Kolumbie s hodnotou salda asi 2,1 mld US \$
- na dvanáctém místě Pobřeží Slonoviny s hodnotou salda asi 1,4 mld US \$
- na patnáctém místě Turecko s hodnotou salda asi 1,3 mld US \$
- na šestnáctém místě Filipíny s hodnotou salda asi 1,2 mld US \$
- na sedmnáctém místě Indonézie s hodnotou salda asi 1,0 mld US \$
- na devatenáctém místě Guatemala s hodnotou salda asi 0,8 mld US \$
- na dvacátém místě Indie s hodnotou salda také asi 0,8 mld US \$

Mezi přední světové odběratele výrobků ZPoK se zařadily pouze tyto rozvojové země:

Vývozní země	1975	1976	1977	1978	1979	Podíl na svět. obchodě výrobky ZPoK
Svět celkem	122 504	131 540	151 817	170 792	199 330	100,0
1. USA	22 459	23 715	24 826	30 555	36 192	18,2
2. Francie	8 466	8 943	9 738	12 497	15 161	7,6
3. Nizozemí	8 496	9 275	10 358	12 183	14 488	7,3
4. Oceánie	7 248	7 396	8 620	8 538	10 340	5,2
5. NSR	4 445	4 798	6 198	7 246	9 159	4,6
6. Velká Británie	3 494	3 487	4 316	6 006	6 901	3,5
7. Brazílie	4 875	6 113	7 567	6 662	6 811	3,4
8. Itálie	3 057	3 004	3 610	4 060	5 652	2,8
9. Kanada	4 203	4 337	4 366	4 587	5 643	2,8
10. Belgie-Lucemb.	3 125	3 376	3 972	4 633	5 643	2,8
11. Argentina	2 175	2 845	4 120	4 478	5 416	2,7
12. Dánsko	2 932	2 912	3 230	3 924	4 731	2,4
13. Španělsko	1 591	1 797	2 033	2 424	3 316	1,7
14. Kuba	2 815	2 326	2 141	3 070	3 286	1,6
15. ČLR	2 500	2 319	2 296	2 764	2 923	1,5
16. SSSR	2 433	2 081	2 763	2 334	2 827	1,4
17. Thajsko	1 496	1 975	2 251	2 320	2 714	1,4
18. Irsko	1 533	1 430	1 775	2 331	2 709	1,4
19. Kolumbie	1 090	1 318	1 908	2 484	2 514	1,3
20. Indonésie	867	1 219	1 802	1 827	2 235	1,1
ČSSR	383	327	343	404	550	0,3

Pramen: FAO Trade Yearbook; výpočty VÚEZVž

- na čtrnácté místo Jižní Korea s hodnotou dovozu asi 2,8 mld US \$
- na šestnácté místo Hong-Kong s hodnotou dovozu asi 2,5 mld US \$
- na sedmácté místo Brazílie s hodnotou dovozu asi 2,4 mld US \$

Největší pasívní salda dílčí bilance zahraničního obchodu výrobky ZPoK vykázaly tyto rozvojové země:

- na osmém místě Jižní Korea s hodnotou salda asi 2,3 mld US \$
- na desátém místě Hong-Kong s hodnotou salda asi 2,0 mld US \$
- na třináctém místě Írán s hodnotou salda asi 1,7 mld US \$
- na šestnáctém místě Alžírsko s hodnotou salda asi 1,5 mld US \$
- na osmnáctém místě Írák s hodnotou salda asi 1,3 mld US \$
- na devatenáctém místě Venezuela s hodnotou salda asi 1,1 mld US \$
- na dvacátém místě Egypt s hodnotou salda také asi 1,1 mld US \$

Pořadí rozvojových zemí mezi nejdůležitějšími světovými vývozci a dovozci výrobků ZPoK uvádíme samozřejmě nezávazně s tím, že se rok od roku může změnit, tj. proto, abychom dokumentovali dosud relativně dosti slabé postavení těchto zemí ve světovém zahraničním obchodě výrobky ZPoK a nadto ještě jejich jednostrannou teritoriální strukturu, zejména na straně vývozu (tab. XI, XII, XIII a XIV).

V tab. XV jsou uvedeny podíly zahraničního obchodu výrobky ZPoK mezi zeměmi RVHP a socialistickými zeměmi na světovém zahraničním obchodě těmito výrobky mezi týmiž dvěma oblastmi. Podíl dovozu potra-

Dovozní země	1975	1976	1977	1978	1979	Podíl na svět. obchodě výrobky ZPOK
Svět celkem	136 917	144 933	166 147	187 708	219 787	100,0
1. NSR	13 416	15 366	17 936	20 278	23 016	10,5
2. USA	10 159	11 821	14 154	15 760	17 766	8,1
3. Japonsko	11 151	11 647	12 635	13 516	16 105	7,3
4. Velká Británie	10 946	10 595	12 317	13 685	16 021	7,3
5. Itálie	8 182	8 690	9 480	11 159	14 322	6,5
6. Francie	7 590	8 581	10 762	12 399	13 850	6,3
7. SSSR	9 213	9 537	9 476	10 512	13 574	6,2
8. Nizozemí	5 800	6 418	7 480	8 624	10 463	4,8
9. Belgie—Lucemb.	4 112	4 867	5 619	6 513	7 761	3,5
10. ČLR	2 332	2 272	3 657	4 439	5 677	2,6
11. Kanada	2 969	3 296	3 504	3 724	4 150	1,9
12. Španělsko	2 926	2 639	3 178	3 361	3 921	1,8
13. Švýcarsko	1 855	1 955	2 233	1 667	2 829	1,3
14. Jižní Korea	1 426	1 325	1 582	2 016	2 755	1,3
15. PLR	1 585	1 890	2 040	2 280	2 540	1,2
16. Hong-kong	1 670	1 929	2 146	2 417	2 455	1,1
17. Brazílie	888	1 132	925	1 547	2 383	1,1
18. Dánsko	1 089	1 419	1 747	1 946	2 273	1,0
19. NDR	1 552	1 887	1 882	1 992	2 240	1,0
20. Švédsko	1 468	1 638	1 800	1 902	2 197	1,0
ČSSR	1 304	1 465	1 625	1 577	2 148	1,0

Pramen: FAO Trade Yearbook; výpočty VÚEZVŽ

vin i vcelku výrobků ZPoK do zemí RVHP z rozvojových zemí na jejich dovozu do zemí RVHP ze světa se ve sledovaném období let 1960—1979 podstatně zvýšil z 15,3 resp. 18,0 % v roce 1960 po určitých výkyvech na 42,6 resp. 40,0 % v roce 1978. Podíl vývozu potravin i výrobků ZPoK ze zemí RVHP do rozvojových zemí na jejich vývozu ze zemí RVHP do světa rostl v těchto letech ještě rychlejším tempem. V roce 1960 činil 4,1 resp. 4,0 % a v roce 1974 dosáhl již 20,2 resp. 18,6 %. V roce 1979 se podíl dovozu pohyboval asi na 43 resp. 41 % a podíl vývozu zhruba na úrovni 18 resp. 16 %.

Vzájemný obchod potravinami, resp. výrobky ZPoK mezi zeměmi RVHP a rozvojovými zeměmi rostl v letech 1960—1979 rychlým tempem. Přitom větší přírůstky zaznamenávala hodnota dovozu, která se zvýšila z 0,3 resp. 0,6 mld US \$ na 6,8 resp. 7,4 mld US \$. Hodnota vývozu ze zemí RVHP do rozvojových zemí se v těchto letech zvýšila ze 76 resp. 120 mil. US \$ na 1,5 resp. 1,6 mld US \$. Tento vývoj měl za následek rychlý růst pasivního salda bilance zahraničního obchodu zemí RVHP s rozvojovými zeměmi, které se zvýšilo z 0,2 resp. 0,5 mld US \$ na 5,3 resp. 5,8 mld US \$ (tab. XVI).

Mezi jednotlivými teritorii rozvojové oblasti zaujímá v zahraničním obchodě výrobky ZPoK zemí RVHP (tab. XVII a XVIII) nejdůležitější postavení Latinská Amerika, kde řada zemí již vykazuje relativně vyspělou úroveň zemědělství a ekonomiky vůbec. Hodnota dovozu potra-

XIII. Nejvýznamnější světoví vývozci a dovozci výrobků ZPOK podle výše aktivních sald zahraničního obchodu těmito výrobky v roce 1979 — v mil. US \$ klasifikace SITC

Pořadí zemí podle aktivních sald	1975	1976	1977	1978	1979
1. USA	12 300	11 894	10 672	14 795	18 426
2. Oceánie	6 029	6 294	7 318	7 070	8 813
3. Argentina	1 936	2 654	3 857	4 216	5 055
4. Brazílie	3 987	4 981	6 642	5 115	4 428
5. Nizozemí	2 696	2 857	2 878	3 559	4 025
6. Kuba	2 226	1 715	1 575	2 404	2 550
7. Dánsko	1 843	1 493	1 483	1 978	2 458
8. Thajsko	1 271	1 703	1 888	1 981	2 303
9. Kolumbie	938	1 108	1 651	2 241	2 120
10. Kanada	1 234	1 041	862	863	1 493
11. Irsko	978	837	983	1 401	1 438
12. Pobřeží Slonoviny	588	955	1 305	1 454	1 421
13. Francie	876	362	-1 234	98	1 311
14. JAR	1 140	925	1 001	1 222	1 289
15. Turecko	498	1 139	1 005	1 494	1 289
16. Filipíny	922	889	1 210	1 056	1 190
17. Indonésie	184	315	696	553	981
18. MLR	589	515	593	586	884
19. Guatemala	382	513	873	742	813
20. Indie	-75	96	543	553	801

Pramen: FAO Trade Yearbook; výpočty VÚEZVŽ

XIV. Nejvýznamnější světoví dovozci a vývozci výrobků ZPOK podle výše pasivních sald zahraničního obchodu těmito výrobky v roce 1979 — v mil. US \$ klasifikace SITC

Pořadí zemí podle pasivních sald	1975	1976	1977	1978	1979
1. Japonsko	10 786	11 280	12 208	12 977	15 415
2. NSR	8 971	10 568	11 738	13 032	13 857
3. SSSR	6 780	7 456	6 713	8 178	10 747
4. Velká Británie	7 452	7 108	8 001	7 679	9 120
5. Itálie	5 125	5 686	5 870	7 099	8 670
6. Saudská Arábie	593	971	1 481	2 221	1 838
7. ČLR	+168	+47	1 361	1 675	2 754
8. Jižní Korea	1 073	1 011	1 107	1 466	2 252
9. Belgie—Lucemb.	987	1 491	1 647	1 880	2 118
10. Hong-Kong	1 427	1 524	1 731	1 959	2 004
11. Švýcarsko	1 295	1 308	1 458	1 713	1 816
12. NDR	1 283	1 588	1 574	1 596	1 787
13. Irán	1 710	1 102	1 536	1 862	1 682
14. ČSSR	921	1 138	1 282	1 173	1 598
15. Švédsko	911	1 090	1 287	1 341	1 485
16. Alžírsko	1 153	825	1 137	1 266	1 450
17. PLR	668	912	1 016	1 205	1 378
18. Irák	719	528	715	915	1 285
19. Venezuela	637	701	1 205	1 246	1 132
20. Egypt	632	610	682	1 305	1 054

Pramen: FAO Trade Yearbook; výpočty VÚEZVŽ

XV. Země RVHP — rozvojové země

Podíly obchodu výrobky ZPoK na obchodu těmito výrobky se světem v %

Relace	1960	1965	1970	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
SITC — 0 + 1 Potraviny										
Dovoz RVHP z RZ	15,3	28,9	36,0	27,7	37,5	38,6	35,5	40,5	42,6	43,0
Vývoz RVHP do RZ	4,1	9,0	10,3	11,6	20,2	16,5	14,1	15,3	17,7	18,0
SITC — (0 + 1) + 22 + 26 + 4 Výrobky ZPoK										
Dovoz RVHP z RZ	18,0	30,7	35,8	28,8	37,6	38,8	35,9	39,4	40,0	41,0
Vývoz RVHP do RZ	4,0	7,9	10,0	11,0	18,6	16,8	12,9	13,5	15,6	16,0

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN; výpočty VÚEZVž

XVI. Zahraniční obchod výrobky ZPoK mezi zeměmi RVHP a rozvojovými zeměmi — v mil. US \$ FOB

Relace	1960	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
SITC — 0 + 1 Potraviny												
Dovoz RVHP z RZ	305	920	1321	1148	1297	1876	2909	4313	4241	5037	6107	6840
Vývoz RVHP do RZ	76	205	325	446	319	576	1247	1049	888	1106	1321	1490
Bilance RVHP s RZ	-229	-715	-995	-702	-978	-1300	-1662	-3264	-3353	-3931	-4786	-5350
SITC — (0 + 1) + 22 + 26 + 4 Výrobky ZPoK												
Dovoz RVHP z RZ	600	1321	1751	1684	1779	2476	3760	5198	5130	5979	6845	7420
Vývoz RVHP do RZ	120	216	389	512	391	654	1417	1193	1004	1200	1407	1580
Bilance RVHP s RZ	-480	-1105	-1362	-1172	-1388	-1822	-2343	-4005	-4126	-4779	-5438	-5840

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN; výpočty VÚEZVž

SITC — 0 + 1	1970	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Latinská Amerika								
Dovoz RVHP	740	1105	1871	3216	2994	3810	4683	5300
Vývoz RVHP	124	195	283	360	339	400	488	540
Bilance RVHP s Lat. Amerikou	-615	-910	-1588	-2856	-2655	-3410	-4195	-4760
Blizký východ								
Dovoz RVHP	97	134	157	147	158	193	292	350
Vývoz RVHP	64	75	161	202	243	296	349	400
Bilance RVHP s Blízkým východem	-33	-59	+4	+55	+85	+103	+57	+50
Dálný východ								
Dovoz RVHP	170	253	368	375	435	490	499	540
Vývoz RVHP	23	153	504	206	32	34	52	100
Bilance RVHP s Dálným východem	-147	-100	+136	-169	-403	-456	-447	-440
Afrika								
Dovoz RVHP	270	384	513	577	653	545	632	650
Vývoz RVHP	105	103	298	281	273	375	431	450
Bilance RVHP s Afrikou	-165	-281	-215	-296	-380	-170	-201	-200

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN; výpočty VÚEZVž

vin i výrobků ZPoK zde rostla daleko rychlejším tempem než hodnota vývozu, tj. z 0,7 resp. 0,8 mld US \$ v roce 1970 až na 5,3 resp. 5,4 mld US \$ v roce 1978. Hodnota vývozu se v témže období zvýšila ze 125 resp. 137 mil. US \$ na 540 resp. 590 mil. US \$, což mělo za následek také rychlý růst pasivního salda zemí RVHP ve vztahu k zemím Latinské Ameriky, které se zvýšilo z 0,6 mld US \$ v roce 1970 na zhruba 4,7 resp. 4,8 mld US \$ v roce 1979. Rozvojové země Latinské Ameriky jsou důležitými vývozci zejména obilnin (Argentina, Brazílie), masa (Argentina), kávy (Brazílie, Kolumbie, Salvador, Guatemala, Mexiko), kakaových bobů (Brazílie, Ecuador, Dominikánská republika), cukru (Brazílie, Dominikánská republika), olejnatých semen (Brazílie), bavlny (Mexiko, Nicaragua), vlny

XVIII. Teritoriální struktura zahraničního obchodu výrobky ZPOK ze zemí RVHP s rozvojovými zeměmi — v mil. US \$ FOB

SITC — (0 + 1) + 22 + 26 + 4	1970	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Latinská Amerika								
Dovoz RVHP	777	1234	1997	3420	3342	4160	4807	5400
Vývoz RVHP	137	229	346	425	406	433	541	590
Bilance RVHP s Lat. Amerikou	-640	-1005	-1651	-2995	-2936	-3727	-4266	-4810
Blízký východ								
Dovoz RVHP	177	244	333	277	294	358	521	600
Vývoz RVHP	66	82	205	238	252	303	357	420
Bilance RVHP s Blízkým východem	-111	-162	-128	-39	-42	-55	-164	-180
Dálný východ								
Dovoz RVHP	240	336	506	478	575	632	666	720
Vývoz RVHP	23	167	530	228	63	74	75	120
Bilance RVHP s Dálným východem	-217	-169	-24	-250	-512	-558	-591	-600
Afrika								
Dovoz RVHP	538	659	919	1020	915	863	756	700
Vývoz RVHP	105	124	337	300	281	388	434	450
Bilance RVHP s Afrikou	-433	-535	-582	-720	-634	-475	-322	-250

Pramen: Monthly Bulletin of Statistics, OSN; výpočty VÚEZVz

(Uruguay, Argentina, Brazílie), kožedělných surovin (Argentina) a jižních plodů (Ecuador).

Důležitými obchodními partnery zemí RVHP jsou také rozvojové země Afriky, i když hodnota zahraničního obchodu výrobky ZPOK je ve srovnání s Latinskou Amerikou nepoměrně nižší. Hodnota dovozu potravin, tj. hlavně pochutin i vcelku výrobků ZPOK, se ve sledovaném období 1970 až 1979 zvýšila z 0,3 resp. 0,5 mld US \$ v roce 1970 asi na 0,6 resp. 0,7 mld US \$ v roce 1979. Sestupný trend v dovozu je zřetelně důsledkem omezeného objemu směny zboží mezi zeměmi RVHP a Egyptem. Hodnota vývozu potravin i výrobků ZPOK ze zemí RVHP do Afriky rostla rychlejším tem-

pem a zvýšila se ze 105 mil. US \$ v roce 1970 asi na 450 mil. US \$ v roce 1979. Vývoj pasivního salda zemí RVHP s africkými rozvojovými zeměmi měl odlišný trend v potravinách a vcelku ve výrobcích ZPoK. V potravinách se pasivum zvyšovalo ze 165 mil. US \$ v roce 1970 na 380 mil. US \$ v roce 1976 a v dalších třech letech kleslo asi na 170–200 mil. US \$. V obchodě výrobky ZPoK pasivum vzrostlo ze 433 mil. US \$ v roce 1970 na 720 mil. US \$ v roce 1975 a v dalších čtyřech letech klesalo až asi na 250 mil. US \$.

Africké rozvojové země vyvážejí již tradičně hlavně kávu (Pobřeží slonoviny, Angola, Uganda, Kamerun), kakaové boby (Ghana, Pobřeží slonoviny, Nigérie, Kamerun), cukr (Mauritius), olejnatá semena (Nigérie), jižní plody (Alžírsko) a bavlnu (Egypt, Súdán).

Dovoz potravin i výrobků ZPoK do zemí RVHP z rozvojových zemí Dálného východu se zvýšil v letech 1970–1979 asi třikrát, tj. ze 170 resp. 240 mil. US \$ asi na 540 resp. 720 mil. US \$. Hodnota vývozu zemí RVHP vykazovala v této době velmi hluboké výkyvy od 23 až do 530 mil. US \$, takže nelze mluvit o ustáleném trendu. V souhlase s tím zaznamenalo také hluboké výkyvy pasivní saldo zemí RVHP, které v obchodě výrobky ZPoK přerostlo v roce 1974 dokonce v menší aktivum (24 mil. US \$), avšak v ostatních letech se pohybovalo v rozmezí 100–600 mil. US \$.

Rozvojové země Dálného východu vyvážejí zejména cukr (Filipíny), olejnatá semena (Filipíny), rýži (Thajsko, Barma) a různé druhy koření.

Rozvojové země Blízkého východu vyvážejí do zemí RVHP hlavně jižní plody (Libanon, Turecko), mandle a ořechy (Turecko) a bavlnu (Turecko, Sýrie, Írán). Hodnota dovozu zemí RVHP z Blízkého východu se zvýšila z 97 resp. 177 mil. US \$ v roce 1970 asi na 350 resp. 600 mil. US \$ v roce 1979. Relativně vysoký byl objem i hodnota vývozu zemí RVHP, která se zvýšila z 64 resp. 66 mil. US \$ v roce 1970 asi na 400–420 mil. US \$ v roce 1979. V potravinách vykazoval zahraniční obchod zemí RVHP v posledních letech aktivní saldo ve výši asi 50–100 mil. US \$, v obchodě výrobky ZPoK pak trvalé pasivum v různé výši od 39 do 164 mil. US \$.

Z položek ZPoK, které rozvojové země hlavně dovážejí, jsou to zejména: obilniny (Indie), sušené a kondenzované mléko (Mexiko, Filipíny), cukr (Írán, Saudská Arábie), slad (Brazílie, Venezuela), chmel (Brazílie, Nigérie, Venezuela) a bavlna (Jižní Korea, Hong-Kong).

ZÁVĚRY

Vývoj a postavení zemědělství a potravinářství v rozvojových zemích a jejich vztah k socialistickým zemím vykazuje řadu tendencí. Tyto jevy a faktory lze stručně shrnout a charakterizovat asi následovně:

Rozvíjí se dosud nebývalá aktivizace boje rozvojových zemí za podstatné zlepšení jejich hospodářského postavení, hlavně na světovém trhu surovin a potravin, zaznamenaná v 70. letech.

Pokračuje spolupráce mezi rozvojovými a socialistickými zeměmi, zejména od vzniku Rady vzájemné hospodářské pomoci, při současně politické a ekonomické diferenciaci rozvojové oblasti, určující rozsah a formy této spolupráce.

Snižuje se podíl zemědělství na tvorbě hrubého národního produktu v ekonomice většiny rozvojových zemí a zrychluje se tempo rozvoje nej-

důležitějších odvětví zpracovatelského, hlavně lehkého a potravinářského průmyslu.

Zemědělství a potravinářský průmysl — přes uvedené tendence — zůstávají trvale jako hlavní zdroj materiální produkce a tvorby platebních prostředků ve většině rozvojových zemí.

Prudce roste poptávka rozvojových zemí po obilninách a z toho rezultující změny materiální bilance řady rozvojových zemí v zahraničním obchodě obilím. Mnohé z těchto zemí se staly z čistých vývozců čistými dovozci obilnin.

Roste pomoc zemí RVHP některým rozvojovým zemím při rozvoji průmyslových podniků a zemědělské produkce, při výstavbě přehrad, melioračních zařízení, závodů na výrobu zemědělských strojů a hnojiv a poskytování odborné pomoci.

Mění se struktura a směry zahraničního obchodu rozvojových zemí jako důsledek strukturálních změn materiální produkce, tj. změny zaměřené v daleko větší míře na celkovou industrializaci, ale i na rozvíjení výroby nových výrobků ke krytí potřeb obyvatelstva, počítaje v to i zásobování potravinami.

Nevyhovuje tvorba vlastních zdrojů zemědělských produktů, hlavně určených přímo k lidské výživě, dosud nedostačující ke krytí základních potřeb některých zemí, které jsou nestejněmálně geograficky rozloženy a mají nepříznivou skladbu (monokultury).

Výsledky při vytváření zemědělského rozvoje a rezervy obilnin jsou neuspokojivé.

Vývoj zemědělské produkce v jednotlivých skupinách zemí rozvojové oblasti je diferencovaný a uplatňují se výrazné povětrnosti vlivy na výsledky sklizní.

Projevují se určité pokroky při zvyšování spotřeby hnojiv a prostředků proti škůdcům a při zavádění výnosných odrůd pšenice a kukuřice, při zvyšování energetické spotřeby a produkce potravin na 1 obyvatele v posledních letech.

Probíhající integrační procesy ve vyspělých kapitalistických a později i v rozvojových zemích po druhé světové válce jsou charakterizovány sice značnými rozpory, ale pokud jde o rozvojové země, i kladnými vlivy (např. růst dynamiky mezinárodního obchodu vůbec a obchodu výrobky zemědělsko-potravinářskými zvlášť), i když tempa růstu mezinárodního obchodu těmito výrobky byla v letech 1960—1980 v průměru nižší než tempa růstu obchodu průmyslovými výrobky a palivy.

Snižuje se podíl vývozu zemědělsko-potravinářských výrobků na celkovém vývozu ve všech světových oblastech, zejména v rozvojových zemích jako celku.

Pokračuje přeměna forem směny v kapitalistickém zahraničním obchodě od krytí potřeby k obohacení spotřebního sortimentu, tj. tendence pro rozvojové země vcelku nevýhodná vzhledem k silící konkurenci vyspělých kapitalistických států, která ve sledovaném období měla na následek snižování podílu vývozu zemědělsko-potravinářských výrobků z rozvojových zemí a zvyšování podílu vyspělých kapitalistických zemí na celkovém světovém vývozu těchto výrobků.

Existence formy produkce i vývozu zemědělských produktů (a surovin vůbec) z řady rozvojových zemí je vážnou překážkou rozšiřování objemu vývozu a jeho diverzifikace.

Rostou čisté výtěžky z vývozu zemědělsko-potravinářských produktů, které přes uváděné negativní jevy zaznamenaly ve sledované době v rozvojových zemích jako celku roční přírůstky.

Roste podíl vývozu zemědělsko-potravinářských výrobků ze socialistických zemí do rozvojových zemí na celkovém vývozu zemědělsko-potravinářských výrobků ze socialistických zemí do světa.

Roste podíl dovozu zemědělsko-potravinářských výrobků z rozvojových zemí do socialistických zemí na celkovém dovozu zemědělsko-potravinářských výrobků do socialistických zemí ze světa.

Roste podíl vzájemného obchodu zemědělsko-potravinářskými výrobky mezi socialistickými zeměmi (resp. zeměmi RVHP) a EHS a mezi rozvojovými zeměmi a EHS, přes současné obchodně politické bariéry (obchod Východ-Západ).

Došlo dne 2. 12. 1982

JENÍČEK V., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2
Výrobová a teritoriální struktura obchodu zemědělsko-potravinářskými produkty mezi RVHP a rozvojovými zeměmi

Zeměd. Ekon., 29, 1983, č. 5, s. 371—388. — 18 tab., lit. 2

zemědělsko-potravinářské výrobky, úroveň RVHP, rozvojové země, zahraniční obchod, struktura, teritoriální struktura, analýza statistická, analýza vývoje, analýza, syntéza

Práce podává charakteristiku teritoriální struktury (Latinská Amerika, Afrika, Blízký východ, Dálný východ) a výrobové struktury (obiloviny, olejnatá semena, živočišné a rostlinné oleje a tuky, textilní vlákna) zahraničního obchodu zemědělsko-potravinářskými výrobky mezi RVHP a rozvojovými zeměmi a ukazuje tendence vývoje obchodu mezi RVHP a rozvojovými zeměmi v 70. letech.

ЕНИЧЕК В., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия; Манесова 75, 120 58 Прага 2

Товарная и территориальная структура торговли агропродовольствием между СЭВ и развивающимися странами

Земед. Экон., 29, 1983, № 5, с. 371—388. — 18 табл., лит. 2

агропродовольствие, уровень СЭВ, развивающиеся страны, внешняя торговля, территориальная структура, анализы статистический, анализ развития, синтез

В работе характеризуется территориальная структура (Южная Америка, Африка, Ближний Восток, Дальний Восток) и товарная (зерновые, семена масличных культур, масло животного и растительного происхождения, текстильные волокна) внешней торговли агропродовольствием между СЭВ и развивающимися странами с точки зр. тенденций 70-х лет.

JENÍČEK V., Economic Research Institute for Agriculture and Food, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

The Commodity and Territorial Structure of Trade in Agricultural and Food Products between the CMEA and Developing Countries.

Zeměd. Ekon., 29, 1983, No. 5, pp. 371—388. — 18 tabs, refs 2

agricultural and food products, CMEA, developing countries, foreign trade, structure, territorial structure, statistical analysis, development analysis, analysis, synthesis

The territorial structure (Latin America, Africa, Near East, Far East) and commodity structure (cereals, oil seeds, animal and vegetable fats and oils, textile fibre) of the international trade between the CMEA and developing countries is characterized and the trends of trade between the CMEA and developing countries in the seventies are described.

Adresa autora:

Ing. Vladimír Jeníček, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, 120 58 Praha 2

V odvětví potravinářského průmyslu byly od roku 1981 realizovány základní záměry Souboru opatření s tím, že u celé řady těchto opatření půjde o jejich postupné uplatňování a zdokonalování tak, aby bylo dosaženo zkvalitnění plánování, zvýšení účinnosti ekonomických nástrojů, zvýšení úrovně řídicí práce a prohloubení účasti pracujících na řízení. Podmínkou zdokonalování soustavy plánovitého řízení je zhodnocení účinnosti této soustavy na jednotlivých úsecích, tj. v našem případě na úseku řízení jakosti výrobků, s cílem přispět k dalšímu prohloubení a zdokonalení komplexního systému řízení jakosti výrobků v potravinářském průmyslu.

PLNĚNÍ HLAVNÍCH ÚKOLŮ NA ÚSEKU JAKOSTI A INOVACE VÝROBKŮ

Z provedené analýzy plnění hlavních úkolů potravinářského průmyslu ČSR na úseku jakosti a inovace v letech 1981—1982 vyplývá, že je dosaženo pozitivních výsledků. Ve srovnání s rokem 1980 dochází k poklesu podílu produkce neodpovídající technickým normám a v souvislosti s tím i k podstatnému zvýšení podílu výrobků špičkové jakosti. Závazný ukazatel plánu jakosti potravinářských výrobků, stanovící podíl výroby výrobků v 1. stupni jakosti z celkové výroby zboží, byl ve sledovaném období značně překročen. Také plánovaný objem výroby špičkových výrobků byl splněn téměř všemi výrobními hospodářskými jednotkami. Pokud se týče dodržování závazného ukazatele hygieny a sanitace, možno konstatovat, že i když byly na tomto úseku ještě v roce 1981 zjištěny nedostatky, dochází v roce 1982 k plnění značného počtu úkolů ve většině výrobních hospodářských jednotek potravinářského průmyslu.

Obdobná situace je i na úseku inovační aktivity ve výrobové oblasti, i když ve srovnání s obdobím 6. pětiletého plánu jsou ve větším měřítku realizovány inovační záměry charakterizované nižším inovačním řádem, což vyplývá zejména ze stávajících těžkostí v materiálním technickém zabezpečování zaváděných inovací. Např. v roce 1981 bylo zavedeno na trh 150 výrobových inovací. Objem jejich realizace dosáhl v prvním roce uplatnění na trhu celkové výše 508,3 mil. Kčs, což představuje 0,76 % z celkové výroby zboží. Z hlediska hodnocení inovační aktivity ve tříletém období činí objem realizace inovací 2685 mil. Kčs, což představuje plnění ukazatele inovační aktivity ve výši 4 % z celkové výroby zboží. Pozitivním jevem je, že výrobové inovace jsou ve větší míře orientovány na lepší zhodnocení surovin a zajištění vyšší efektivity výroby.

Možno uvést, že výsledky dosažené na úseku jakosti a inovace výrobků v letech 1981—1982 přispěly k zajištění vyrovnané a až na určité výjimky dostatečně nabídky jakostních potravinářských výrobků a umožnily, aby potravinářské výrobky plnily i nadále úlohu stabilizujícího faktoru celkové úrovně spotřeby, realizované prostřednictvím vnitřního trhu.

VLIV HMOTNÉ STIMULACE NA RŮST JAKOSTI POTRAVINÁŘSKÝCH VÝROBKŮ

Při analýze vlivu opatření přijatých ke zvýšení jakosti potravinářských výrobků je třeba vycházet z účinnosti podnikové a osobní hmotné zainteresovanosti, která má v Souboru opatření klíčový význam pro docílení plánovaných záměrů na uvedeném úseku.

Podniková hmotná zainteresovanost

Hmotná zainteresovanost na zvyšování jakosti a inovaci výrobků se opírá především o cenovou stimulaci. Její uplatňování v rámci Souboru opatření spočívá v propojení s fondy hmotné zainteresovanosti organizací, ve vhodné úpravě metodiky plánování a návazně i v odpovídajících opatřeních v oblasti hodnocení výrobků. Stávající cenová opatření lze stručně charakterisovat jako cenová zvýhodnění výrobků vysoké technicko-ekonomické úrovně, jakož i módních a luxusních výrobků. Na druhé straně tato opatření přinášejí i zvýšení cenových postihů u výrobků technicky zastaralých a 3. stupně jakosti; případně je prováděn postih formou dodatkového odvodu.

U potravinářských výrobků je možno uplatnit cenové zvýhodnění pouze v omezeném rozsahu, a to podle Zásad cenové stimulace výrobků vyráběných v odvětví potravin a pochutin, které vydaly společně FCÚ a ČCÚ s účinností od 1. 5. 1980. Tyto zásady byly koncipovány v souladu s požadavkem stabilizace maloobchodních cen a nenarušování základních cenových relací u potravinářských výrobků. Podle uvedených zásad je možno cenově zvýhodňovat pouze omezený okruh nových potravinářských výrobků, převážně zbytného charakteru, zdokonalených užitných vlastností, vyráběných novými technologiemi s použitím jakostních surovin a vybavených atraktivními, funkčně dokonalými obaly.

V porovnání s dalšími průmyslovými odvětvími je podíl potravinářského průmyslu na cenovém zvýhodnění velmi nízký. Objem cenového zvýhodnění dosahovaného v rámci potravinářského průmyslu ČSR je možno porovnat např. s ministerstvem průmyslu ČSR, jehož výrobky jsou rovněž převážně určeny pro tržní spotřebu a oba resorty se podílejí téměř stejným dílem na tržbách celkem. Zatímco v rámci ministerstva průmyslu ČSR bylo v roce 1980 dosaženo cenové zvýhodnění ve výši 1175,7 mil. Kčs, v resortu ministerstva zemědělství a výživy pouze ve výši 34,7 mil. Kčs. Obdobná situace existovala i v roce 1981, kdy objem cenového zvýhodnění v resortu ministerstva průmyslu činil 1347 mil. Kčs, zatímco v rámci ministerstva zemědělství a výživy ČSR 42, 5 mil. Kčs. V této souvislosti nutno uvést, že inovační aktivita potravinářského průmyslu ČSR je i z hlediska dlouhodobého ve srovnání s dalšími průmyslovými odvětvími pozi-

tivně hodnocena a představuje významný přínos pro plnější uspokojování požadavků vnitřního trhu.

Z uvedeného srovnání je zřejmé, že cenová stimulace výrobků potravinářského průmyslu představuje ve srovnání s dalšími odvětvími jen zanedbatelný stimul. Navíc je tato cenová stimulace v jednotlivých výrobních hospodářských jednotkách potravinářského průmyslu uplatňována velmi nerovnoměrně: z celkového objemu cenového zvýhodnění ve výši 42,5 mil. Kčs připadlo v roce 1981 přes 79 % na Čokoládovny, 4,5 % na Strojbal a na další dvě výrobní hospodářské jednotky zbývající část.

Vzhledem k omezeným možnostem uplatnění cenové stimulace je v potravinářském průmyslu hlavním zdrojem nadlimitní hmotné zainteresovanosti stimulace ve výši 4 % z objemu tržeb za výrobky 1. stupně jakosti bez cenového zvýhodnění. Tato hmotná zainteresovanost je v podstatě vytvářena na úkor zisku, přerozdělením jeho disponibilní části po realizaci předepsaných odvodů, čímž je její stimulační funkce značně oslabena. Je skutečností, že v podmínkách jednotlivých výrobních hospodářských jednotek neexistuje stejná příležitost pro tvorbu objemu výrobků 1. stupně jakosti. Ten je závislý nejen na docílené jakosti, ale také na dalších faktorech: struktuře výrobního sortimentu, počtu druhů vyráběných výrobků, objemu výroby atd. Vzhledem k této skutečnosti jsou podíly objemu výrobků 1. stupně jakosti v jednotlivých výrobních hospodářských jednotkách značně diferencovány. V roce 1981 největšího podílu výrobků 1. stupně jakosti dosáhl Cukrovarnický průmysl — 36,3 %, Tabákový průmysl 18,1 %, zatímco Tukový průmysl pouze 1,9 %, Mlýny a pekárny 3,2 % atd.

Docílený objem výrobků 1. stupně jakosti ovlivňuje stimulaci v oblasti mzdových prostředků, nadnormativních přidělů do fondu kulturních a sociálních potřeb a fondu rozvoje. Konkrétně stimulace v oblasti mzdových prostředků umožňuje jejich zvýšení o částku z objemu tržeb za výrobky 1. stupně jakosti podle sazby ve výši 4 % normativu základní složky mzdových prostředků při dodržení stanovených omezení. Např. v roce 1981 činily připočitatelné položky mzdových prostředků v potravinářském průmyslu ČSR 57 242 tis. Kčs. Na tomto objemu se největší měrou podílely mlékárenský, masný a cukrovarnický průmysl, jejichž podíl činil 68,8 % z celkového objemu připočitatelných položek na celý resort. Nízký stupeň objektivnosti této stimulace je způsobován i tím, že jednotlivé výrobní hospodářské jednotky mají normativ základní složky mezd rozdílný. V roce 1981 se v potravinářském průmyslu ČSR pohybovalo rozpětí uvedeného normativu mezi 14,78—51,38; v roce 1982 se rozpětí snížilo a pohybuje se v rozmezí 23,8—33,85.

Postihy za nekvalitní výrobu

Vedle cenového zvýhodnění a přidělů do jednotlivých fondů za docílený objem výrobků 1. stupně jakosti existují na druhé straně také postihy za nekvalitní výrobu. V potravinářském průmyslu spočívá hmotný postih za nízkou jakost výrobků především v dodatkovém odvodu do státního rozpočtu, a to za výrobky 3. stupně jakosti. Tržby za výrobky 3. stupně jakosti činily v potravinářském průmyslu ČSR v roce 1980 celkem 60 029 tis. Kčs; v roce 1981 se jejich objem snížil na 4598 tis. Kčs. Ná vazně na uvedené objemy výrobků 3. stupně jakosti činily dodatkové odvody v roce 1980

8251 tis. Kčs, v roce 1981 pouze 497 tis. Kčs. Z uvedených údajů je zřejmé, že podíl výrobků 3. stupně jakosti je relativně nízký a má sestupnou tendenci.

Kromě dodatkových odvodů za výrobky 3. stupně jakosti zůstává nadále v platnosti postih za nekvalitní výrobu, upravený pokyny pro postihování nekvalitní výroby v roce 1978, uveřejněnými ve Finančním zpravodaji č. 11/1978. Postih představuje další zvláštní sankci, která se promítá prostřednictvím úhrnu ztrát způsobených nekvalitní výrobou u určených ukazatelů při hodnocení plnění plánu a v hmotné zainteresovanosti organizací. Nekvalitní výroba celkem, určená k postihu, dosáhla v potravinářském průmyslu ČSR v roce 1980 24 887 tis. Kčs, v roce 1981 25 360 tis. Kčs. Z jednotlivých výrobních hospodářských jednotek se největší měrou na nekvalitní výrobě podílely v roce 1981 Pivovary a sladovny, dále Konzervárny a lihovary a Masný průmysl. Z uvedených údajů o vývoji nekvalitní výroby vyplývá, že ve srovnání s rokem 1980 její objem v roce 1981 stagnoval. Protože se nekvalitní výroba na výkonech celkem podílela zanedbatelným podílem, méně než 0,07 %, neměla v podstatě vliv na dosažené výsledky a úroveň odměňování.

K problematice podnikové hmotné zainteresovanosti je třeba uvést, že uplatnění cenové stimulace výrobků potravinářského průmyslu ve větším rozsahu než dosud, která bude zaměřena i na skupiny základních výrobků, které se realizují na trhu v masovém měřítku, je jednou ze základních možností, jak vytvářet podmínky pro rozvoj inovační aktivity a pro uspokojování rostoucích požadavků trhu na potravinářské výrobky. Z prognostických prací na úseku vývoje maloobchodního obrátu vyplývá, že výživa bude i nadále rozhodující spotřební oblastí. Podíl potravin na maloobchodním obrátu celkem bude i v roce 2000 vyšší než bylo předpokládáno v minulých letech. Zatímco v letech 1981–1990 se předpokládá nárůst maloobchodního obrátu za potraviny (v běžných cenách) o 2,4–3 % ročně, v letech 1991–2000 o 3–4 % ročně. Při stávajícím kvantitativním nasycení výživových potřeb se proto bude moci realizovat rostoucí kupní síla obyvatelstva v předpokládaném rozsahu především prostřednictvím změny struktury a rozvojem sortimentu, tj. přesunem k výrobkům s vyšší užitnou hodnotou, které umožní využití cenové tvorby a zajistí nehmotný růst maloobchodního obrátu v žádoucím rozsahu¹⁾.

Alternativní formu stimulace inovační aktivity ve výrobkové oblasti je možno uskutečnit prostřednictvím diferenciací odvodů ze zisku v závislosti na docílené inovační aktivitě, tj. na plnění plánu inovační aktivity ve výrobkové oblasti. Uplatnění této formy stimulace vychází ze skutečnosti, že předmětem zájmu výrobních hospodářských jednotek na zvyšování inovační aktivity není cena realizovaných výrobků a konkrétní formou stimulace není výše cenového zvýhodnění, ale snížení odvodů z realizovaného zisku. Výhodou této formy stimulace je, že neovlivňuje na rozdíl od cenového zvýhodnění výši maloobchodních cen, ale přenáší se z oblasti cenotvorné na oblast finanční. Další výhodou této formy stimulace je možnost jejího rychlého zavedení i pružnost, kterou poskytuje mechanismus snižování nebo zvyšování odvodů ze zisku.

¹⁾ Nehmotný růst potravinářského zboží se podílel na přírůstku maloobchodního obrátu v období 1971–1980 cca 30 %; z toho změny ve struktuře prodeje se podílely na nehmotném růstu zhruba jednou polovinou, tj. 15 %. Prognóza maloobchodního obrátu do roku 2000 počítá s výraznějšími hodnotami přírůstku obrátu upotravinářského zboží, a to v rozsahu 30–50 %.

Vedle podnikové hmotné zainteresovanosti představuje osobní hmotná zainteresovanost další formu stimulace na úseku zvyšování jakosti a inovace potravinářských výrobků. Osobní hmotná zainteresovanost na zvyšování jakosti výrobků v potravinářském průmyslu měla na rozdíl od podnikové hmotné zainteresovanosti v minulosti dominující postavení, neboť byla uplatňována již od poloviny 60. let, kdy byl zaveden jednotný, tzv. stobodový způsob hodnocení jakosti potravinářských výrobků. Formou směrnice resortní orgány zajišťovaly v dalším období jednotnost osobní hmotné zainteresovanosti, takže novelizované předpisy, např. směrnice MZVŽ ČSR č. 1812 z prosince 1977 k osobní hmotné zainteresovanosti na jakosti produkce, jen vylepšovaly a zdokonalovaly uplatněný systém.

Vzhledem k tomu, že nové směrnice MZVŽ ČSR k osobní hmotné zainteresovanosti byly vydány v červnu 1981 s účinností od 1. ledna 1982, bylo nutné v roce 1981 při uplatňování osobní hmotné zainteresovanosti vycházet ze směrnic platných pro období 6. pětiletky. Pouze ojediněle byly uplatněny nové směrnice k osobní hmotné zainteresovanosti z června 1981, a to u kategorie vedoucích hospodářských pracovníků. V rámci potravinářského průmyslu ČSR dosáhly připočítatelné částky k použitému objemu mzdových prostředků za vysokou jakost celkové výše 50 501 tis. Kčs a v přepočtu na 1 pracovníka činil podíl premií a odměn 429,90 Kčs. Nové premiové řády, které byly v roce 1982 uplatněny ve výrobních hospodářských jednotkách potravinářského průmyslu u kategorií ostatních technicko-hospodářských pracovníků a dělníků, do určité míry umožnily vytvářet lepší podmínky pro stimulaci jakosti a inovační aktivity. Jistým nedostatkem těchto nových premiových řádů je, že osobní hmotná zainteresovanost za docílenou jakost výrobků nebyla realizována jednotně a přiznané prémie zatím v žádoucí míře nezohledňují pozitivní výsledky, dosažené na úseku jakosti potravinářských výrobků.

SOUSTAVA UKAZATELŮ PRO PLÁNOVÁNÍ A HODNOCENÍ JAKOSTI A INOVACE POTRAVINÁŘSKÝCH VÝROBKŮ

Účinnost hmotné zainteresovanosti na jakosti a inovaci výrobků spočívá nejen v jejím propojení s fondy hmotné zainteresovanosti, ale také v odpovídajících opatřeních v oblasti plánování a hodnocení jakosti. Základní metodou hodnocení jakosti potravinářských výrobků je jednotné hodnocení, vycházející z technických norem jakosti. Jednotný (stobodový) způsob hodnocení jakosti výrobků byl v potravinářském průmyslu uplatněn v roce 1962; v roce 1970 byl zdokonalen tak, aby odpovídal nejen novým podmínkám pro hodnocení jakosti v potravinářském průmyslu, ale i umožňoval výkon státního zkušebnictví a plánování jakosti prostřednictvím souhrnného ukazatele, tzv. limitem jakosti. Způsob hodnocení a závazné ukazatele plánu jakosti na období 7. pětiletého plánu byly stanoveny Hlavními směry péče o jakost potravinářských výrobků, které vypracovala Státní inspekce jakosti potravinářských výrobků v roce 1980. Podle tohoto zdokonaleného způsobu hodnocení je prostřednictvím senzorických a laboratorních metod komplexně vyjadřována jakost potravin a potravinářské výrobky jsou zařazovány do tří skupin jakosti:

- skupina A zahrnuje výrobky špičkové jakosti, tj. výrobky s vyššími jakostními parametry než stanoví norma
- skupina B zahrnuje výrobky splňující požadavky technických norem
- skupina C zahrnuje výrobky nesplňující požadavky technických norem

Návazně na zdokonalený způsob hodnocení jakosti potravinářských výrobků bylo pro období 7. pětiletého plánu zavedeno závazné plánování objemu výrobků 1. stupně jakosti, limitu výrobků neodpovídajících technickým normám, objemu výroby výrobků špičkové jakosti, limitu hygieny a sanitace, jakož i inovační aktivity ve výrobní oblasti. Zkušenosti s jejich uplatněním v prvních dvou letech 7. pětiletého plánu jsou následující:

Objem výrobků 1. stupně jakosti z celkové výroby zboží

Plnění objemu výrobků 1. stupně jakosti z celkové výroby zboží bylo v roce 1981 v potravinářském průmyslu ČSR splněno na více než 200 %. O lobná situace ve značném překračování tohoto závazného ukazatele pokračuje i v roce 1982, neboť většina výrobních hospodářských jednotek splnila celoroční úkol již v 1. pololetí 1982. Z uvedené úrovně plnění tohoto ukazatele vyplývá, že jeho účinnost je v důsledku snadného plnění do značné míry oslabena. Účinnost tohoto ukazatele je rovněž negativně ovlivňována systémem povinného hodnocení potravinářských výrobků podle zákona č. 30/1968 Sb. o státním zkušebnictví, a to tím, že:

- v podmínkách potravinářské výroby, tj. výroby charakterizované každodenní masovou výrobou výrobků biologického charakteru a krátké trvanlivosti, je tento systém poněkud těžkopádný;
- vytváří značný skluz mezi výrobou hodnocených výrobků a jejich zařazením do stupňů jakosti;
- přiznání 1. stupně jakosti má u výrobků platnost delší než 1 rok (pokud nedojde k jeho přearažení do nižšího stupně jakosti) při kontrole povinného hodnocení, přičemž docílené výsledky na úseku jakosti jsou hodnoceny za kalendářní rok;
- posuzování dosažených výsledků podle tohoto ukazatele na úrovni koncernových podniků je do značné míry problematické, neboť tyto podniky nemají stejnou příležitost pro jeho naplnění z důvodu rozdílného výrobního programu, technické úrovně výrobní základny atd.

Limit výrobků neodpovídajících technickým normám jakosti (skupina C)

Tento ukazatel umožňuje vyjádřit standardnost výroby z hlediska jakosti, která je dána podílem výrobků splňujících požadavky technických norem jakosti, tj. skupiny A a B, k celkovému počtu hodnocených výrobků. Je ukazatelem, který do určité míry nahrazuje tzv. limit jakosti, který byl v potravinářském průmyslu uplatňován jako závazný ukazatel v období 6. pětiletky. Pomocí tohoto ukazatele je možno jednotně hodnotit docílené výsledky z hlediska dodržování technických norem jakosti, provést srovnání s výsledky dosaženými v minulých letech. V podmínkách nižších stupňů řízení umožňuje stanovit konkrétní úkoly ve vztahu k osobní hmotné zainteresovanosti na docílené jakosti.

Zatímco v rámci MZVŽ ČSR je tento ukazatel vyjadřován podílem

výrobků skupiny C (tj. výrobků neodpovídajících technickým normám jakosti), v rámci MPVŽ SSR je stanoven a hodnocen z hlediska docílené standardnosti vyráběné produkce, tj. podílem výrobků skupiny A a B. Pro toto rozdílné plánování a hodnocení jakosti z hlediska dodržování technických norem jakosti nejsou v podstatě důvody. Z hlediska prosazení zásad jednotného hodnocení, jakož i zásad uplatňovaných ve statistickém vykazování se jeví jako účelnější používat způsob realizovaný v rámci MPVŽ SSR, tj. prostřednictvím skupiny výrobků A a B, které charakterizují standardnost výroby z hlediska dodržování technických norem jakosti.

Objem výroby výrobků špičkové jakosti (skupina A)

Je dalším ukazatelem jakosti, který byl poprvé uplatněn v potravinářském průmyslu v roce 1981. Jeho zavedením bylo sledováno, aby vedle standardní a optimální jakosti u rozhodující části potravinářské výroby se soustavně a progresivně zvyšoval podíl výrobků nadprůměrné, tj. špičkové jakosti. Z dosavadního uplatnění tohoto ukazatele je zřejmé vysoké překračování plánovaných úkolů. Zdá se, že tento ukazatel zatím nesplnil svou funkci, a proto v podmínkách podnikové sféry jsou k jeho zavedení výhrady. Důvodem zejména je, že není zatím vázán na podnikovou hmotnou zainteresovanost. Na úseku osobní hmotné zainteresovanosti je jeho funkce v podstatě duplicitní, neboť při rozpisu úkolů v jakosti na nižší stupně řízení i výroby je možno k tomuto účelu použít ukazatele, kterým je vyjadřována standardnost výroby.

Hodnocení (limit) úrovně hygieny a sanitace

Hodnocení dosažené úrovně hygieny a sanitace je důležitým předpokladem pro zajištění soustavného růstu jakosti, jakož i zdravotní nezávadnosti potravinářských výrobků. Vyžaduje, aby u výrobků, které jsou určeny pro lidskou výživu a tudíž mají vliv na zdravotní stav obyvatelstva, byly bezpodmínečně dodržovány zásady hygieny a sanitace v jednotlivých částech reprodukčního procesu, tj. při přejímání surovin, jejich zpracování, skladování a přepravě hotových výrobků obchodním organizacím. V souladu s těmito požadavky byla v letech 1981–1982 vypracována novelizovaná metodika hodnocení hygieny a sanitace s přihlédnutím ke specifickým podmínkám jednotlivých výrobních oborů tak, aby bylo možno prostřednictvím hodnotících znaků charakterizujících výrobu, pracovní prostředí i osobní hygienu objektivněji posoudit dosaženou úroveň hygieny a sanitace.

Vezmeme-li v úvahu potřebu hodnotit v rámci péče o jakost jako závazné ještě další ukazatele, např. objem výrobků 3. stupně jakosti, jakož i souhrnný ukazatel Ztráty z nekvalitní výroby, konkrétně limit vnitřních zmetků, pak je zřejmé, že ve srovnání s obdobím 6. pětiletého plánu, kdy byla jakost potravinářských výrobků hodnocena prostřednictvím souhrnného ukazatele, tzv. limitu jakosti, se počet ukazatelů pro hodnocení jakosti podstatně zvýšil. Skutečnost, že docílená jakost a návazně i hmotná zainteresovanost není spojena s jedním syntetickým ukazatelem, vytváří určité problémy při rozpisu plánu jakosti ve výrobních hospodářských

jednotkách na nižší stupně řízení, není možno jednoznačně posoudit docílenou jakost, což ve svých důsledcích oslabuje i účinnost hmotné zainteresovanosti na dosažených výsledcích.

Hodnocení inovační aktivity ve výrobní oblasti

V soustavě ukazatelů uplatňovaných v rámci péče o jakost výrobků mají svébytné postavení ukazatele, hodnotící inovační aktivitu ve výrobní oblasti. Toto hodnocení probíhá v současné době po dvou liniích: pro potřeby statistického vykazování, jakož i pro potřebu odvětví, kde toto hodnocení vychází ze specifických požadavků na hodnocení inovační aktivity v potravinářském průmyslu.

Při posuzování současného stavu hodnocení výrobních inovací v potravinářském průmyslu je třeba uvést, že ukazatele, podle kterých je inovační aktivita hodnocena z hlediska počtu, objemu realizace, cílového zaměření realizovaných inovací a docíleného ukazatele inovační aktivity ve tříletém období od zavedení výrobních inovací na trh, umožňují objektivně zhodnotit docílené výsledky. Pro hodnocení dosažených výsledků má z hlediska Souboru opatření rozhodující význam ukazatel inovační aktivity vyjádřený vzorcem

$$\frac{\text{objem výroby zboží nových potravinářských výrobků}}{\text{celkový objem výroby zboží}} \quad (\%)$$

který je sledován v prvních třech letech uplatnění jednotlivých výrobních inovací na trhu. Pomocí tohoto ukazatele lze vytvářet potřebné podmínky pro rozvoj inovační aktivity i nezbytnou hmotnou zainteresovanost v rámci cyklu výzkum — vývoj — výroba podle specifických podmínek jednotlivých výrobních hospodářských jednotek.

Na úseku hodnocení výrobních inovací v potravinářském průmyslu zůstává nevyřešeným problémem klasifikace výrobních inovací. Zavedení nové klasifikace výrobních inovací v kategoriích technické úrovně podle vyhlášky FMTIR č. 82/1980 Sb. o hodnocení technické úrovně namísto inovačních řádů ve všech průmyslových odvětvích bylo uplatněno na období 7. pětiletky především z toho důvodu, že nebylo možno objektivně postihnout rozdíly v hloubce realizovaných změn inovací podle jednotlivých inovačních řádů. Nedostatkem rovněž bylo, že toto hodnocení nebylo prováděno ve vztahu k dosažené úrovni předních zahraničních výrobků. Uplatnění vyhlášky FMTIR č. 82/1980 Sb. o hodnocení technické úrovně výrobků se dosud v potravinářském průmyslu neprosadilo, a to zejména z toho důvodu, že potravinářské výrobky nepatří do rámce pojmu „technika“. Spotřebitelé nenakupují potravinářské výrobky podle jejich technické úrovně, ale podle jejich jakosti, která je u jednotlivých výrobků vyjadřována znaky jakosti, jako je např. chuť, vůně, vzhled, konzistence, surovinové složení, pohotovost ke spotřebě, trvanlivost atd., pomocí kterých je možno zajistit celkovou úroveň jejich jakosti.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem bude účelné řešit hodnocení a klasifikaci výrobních inovací v podmínkách potravinářského průmyslu v rámci kategorie výrobků, vyjadřovaných ve stupních jakosti. Tuto klasifikaci výrobních inovací bude třeba zajišťovat podle zákona

č. 30/1968 Sb. o státním zkušebnictví v předvýrobní etapě tak, aby při cenovém schvalovacím řízení mohlo být případně uplatňováno cenové zvýhodnění podle § 34 vyhlášky č. 160/1980 Sb. o cenách.

ZÁVĚRY

S uplatňováním zdokonalené soustavy plánovitého řízení národního hospodářství podstatně stoupl význam účinné stimulace, orientované na další rozvoj jakosti a inovační aktivity ve výrobní oblasti. Z analýzy účinnosti hmotné stimulace a soustavy ukazatelů pro plánování a hodnocení jakosti potravinářských výrobků vyplývá, že bude žádoucí uplatnit v potravinářském průmyslu výraznější cenovou stimulaci výrobků, a to i se zaměřením na skupiny základních potravinářských výrobků, které se realizují na trhu v masovém měřítku. Výraznější cenová stimulace bude významným podnětem pro cílevědomé rozvíjení inovační aktivity, umožní plnější uspokojování požadavků trhu, zajistí žádoucí růst maloobchodního obrátu a přispěje k vytváření potřebných zdrojů pro další dynamický rozvoj jednotlivých výrobních oborů potravinářského průmyslu.

Komplexní přístup k účinnému uplatňování hmotné stimulace bude rovněž vyžadovat zdokonalení stávajícího systému plánování a hodnocení jakosti potravinářských výrobků, a to tak, aby při respektování hlavních směrů péče o jakost a Souboru opatření:

- byla zajištěna vyšší objektivnost stávajících ukazatelů z hlediska reprezentativnosti souboru kontrolních vzorků, jakož i náročnost těchto ukazatelů z hlediska jejich mobilizačního působení na růst jakosti výrobků;
- byl usnadněn rozpis jednotlivých ukazatelů z hlediska specifických podmínek jednotlivých oborů potravinářského průmyslu;
- byly vytvořeny žádoucí vazby mezi způsobem hodnocení a plánování jakosti výrobků, jakož i hmotné zainteresovanosti;
- celý systém směřoval k jednotnému posuzování docílených výsledků na úseku jakosti a umožňoval účinné řízení při postupném omezování administrativní náročnosti.

Došlo dne 14. 12. 1982

PROKOPEC J., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážďená 6, 110 00 Praha 1

Účinnost hmotné stimulace jakosti potravinářských výrobků

Zeměd. Ekon., 29, 1983, č. 5, s. 389–398

potravinářský průmysl, potravinářské výrobky, plánování, jakost, ukazatele, hmotná zainteresovanost, úroveň podniku, úroveň pracovníků, analýza vztahů, syntéza

Práce se zabývá analýzou účinnosti hmotné stimulace na růst jakosti potravinářských výrobků a zhodnocením soustavy ukazatelů pro plánování a hodnocení jakosti a inovace potravinářských výrobků, která byla uplatněna v potravinářském průmyslu v rámci Souboru opatření.

ПРОКОПЕЦ Й., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Длаждена 6, 110 00 Прага 1

Эффективность материального стимулирования в области качества продовольствия

Zeměd. Ekon., 29, 1983, № 5, с. 389–398

пищевая промышленность, пищевые продукты, планирование, качество, показатели, материальная заинтересованность, уровень предприятия, уровень работников, анализ отношений синтез

Работа рассматривает анализ воздействия материального стимулирования на рост качества продовольствия, оценивает систему показателей в планировочной работе, качество и нововведения в пищеводе в рамках Комплекса мероприятий.

PROKOPEC J., Economic Research Institute for Agriculture and Food, Dlážďená 6, 110 00 Praha 1

The Effectiveness of Material Stimulation Aimed at Improving the Quality of Food Products

Zeměd. Ekon., 29, 1983, No. 5, pp. 389–398

food industry, food products, planning, quality, indicators, material interest, enterprise level, level of workers, analysis of relations, synthesis

The effectiveness of material stimulation on the improvement of food quality is analyzed and the system of indicators for the planning and evaluation of food quality and innovation is assessed; this system has been introduced in food industry as part of Improved Management Measures.

Adresa autora:

Ing. Jindřich Prokopec, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážďená 6, 110 00 Praha 1

ÚKOLY VYŘEŠENÉ VE VÚEZVŽ V PRAZE V ROCE 1982

Z výzkumné problematiky soustavy plánovitého řízení

Burian J., Kundrát J.: *Analýza účinnosti soustavy plánů a metod plánování zemědělství. Analýza účinnosti soustavy plánů a metod plánování zemědělství v období 1981–1982. Výsledky průzkumu provedené řešiteli na úrovni středních článků řízení a v zemědělských organizacích. Návrhy hlavních směrů zdokonalení plánování zemědělství pro období 8. pětiletky. Využití v pracích na rozvíjení soustavy plánovitého řízení zemědělství a ZPoK.*

Juna V., Dvořák J., Prokopec J., Tučková M.: *Analýza účinnosti soustavy plánování uplatněné v rámci souboru opatření v potravinářském průmyslu a návrhy směrů jejich zdokonalení pro období 8. pětiletky. Výsledky analýzy účinnosti souboru opatření v potravinářském průmyslu na základě splnění plánovaných úkolů v roce 1981 a zabezpečení plánovaných úkolů na rok 1982 v ČSR a SSR. Analýza je zaměřena zejména na úroveň vazeb mezi dlouhodobými, pětiletými a ročními plány, kvalitu rozpisu plánu, účinnost plánových ukazatelů a proporcionálnost plánů. Na základě výsledků analýzy jsou navrženy hlavní směry zdokonalení soustavy plánovitého řízení potravinářského průmyslu jako součásti ZPoK pro období 8. pětiletky.*

Sklenář L., Kundrát J., Pilařová V., Dolanská J.: *Tvorba normativní základny a soustavy plánových výpočtů zemědělství. V práci jsou shrnuty a zhodnoceny výsledky dosažené při plnění úkolů stanovených MŘK a plánem výzkumu při tvorbě normativní základny a soustavy plánových výpočtů na úseku plánování průmyslových hnojiv, krmiv, zemědělské výroby, techniky, paliv a energie, pracovních sil, investiční výstavby, nákladů zemědělských výrobků a ve vybraných VHJ potravinářského průmyslu. U jednotlivých souborů normativů jsou uvedeny návrhy na další zaměření a organizační zabezpečení tvorby a zdokonalování normativní základny v odvětví zemědělství a výživy. Zpráva bude podkladem k zpracování důvodové zprávy k plnění harmonogramu prací ve tvorbě normativní základny pro jednání meziresortní řídicí komise a pro syntetickou zprávu za hlavní úkol.*

Novák J., Havlíček J., Jančaříková E., Knížková H.: *Ekonomická efektivnost zemědělství včetně úlohy nejdůležitějších intenzifikačních a substitučních faktorů s návrhy pro řídicí sféru pro období 8. pětiletky. Práce analyzuje příčiny nepříznivého vývoje ekonomické efektivnosti v zemědělství zejména s ohledem na soustavný růst nákladů předpokládaných podniků. Zaměřuje se hlavně na intenzifikační, substituční a finanční náklady. Zhodnocen je rovněž vývoj vlastních nákladů a realizačních podmínek u nejdůležitějších úseků rostlinné a živočišné výroby. Na základě vyhodnocení vývojových tendencí ve zvyšování jednotlivých nákladových položek za období 5. a 6. pětiletky byla vypočtena předpokládaná úroveň jednotlivých nákladových položek ve všech letech 7. pětiletky, a to za zemědělství celkem a u hlavních rostlinných a živočišných výrobků. Na závěr jsou uvedeny náměty na zdokonalení soustavy ekonomických nástrojů a zvýšení efektivnosti zemědělské výroby.*

Bečvářová V., Papež L., Šlaisová J.: *Náměty na zdokonalení ekonomického mechanismu vybraných organizací služeb pro zemědělství v 8. pětiletce. Charakteristika věcné problematiky a ekonomického mechanismu VHJ Oseva, Slovosivo, Státní plemenářské podniky v ČSR a SSR, Zemědělské zásobování a nákup v ČSR a SSR, Strojní a traktorové stanice a opravy zemědělských strojů v ČSR a SSR. Vyhodnocení vlivu struktury činností na tvorbu hospodářského výsledku VHJ, analýza ekonomických nástrojů a vytytování problémů spojených s jejich působením na rozvoj účelových činností specializovaných organizací služeb pro zemědělství. Náměty na úpravy v oblasti cenových i mimocenových nástrojů, daňovém a odvodovém systému, propojení režimu VVZ s chozrasčotními principy hospodářských organizací a prohloubení forem ekonomické účasti na výsledcích zemědělské prvovýroby.*

Vaníček F., Štolbová M., Ali-Sharibaty A.: *Analýza účinnosti soustavy cen a cenových nástrojů v zemědělství a náměty na její zdokonalení pro období 8. pětiletky. Stručná charakteristika soustavy cen a cenových nástrojů*

v zemědělství a analýza její účinnosti v letech 5., 6. a na počátku 7. pětiletky. Hladina a relace nákupních cen zemědělských výrobků a územní diferenciace cenové úhrady. Problémy současné soustavy cen z hlediska přijatých opatření pro rok 1982. Ideové náměty na její zdokonalení pro období 8. pětiletky vychází z nových teoretických poznatků o tvorbě a postavení cen v soustavě plánovitěho řízení zemědělství, zakládají podmínky pro integrované a ekonomicky zdůvodněné zapojení do soustav cen v celém národním hospodářství při využití výpočetní techniky.

Řádek S., Stibůrek V., Havlíček J.: *Náměty na zdokonalení mimocenných ekonomických nástrojů v zemědělství pro 8. pětiletku*. Oblast mimocenných ekonomických nástrojů a jejich účinnost při řešení důsledků diferenciální pozemkové renty, meziodnikové výroby a ekonomické diferenciace a meziročních výkyvů v produkci a důchodech. Náměty na zdokonalení zahrnují návrhy na využití výsledků bonitace pro vyšší objektivizaci nástrojů řešení diferenciální renty, návrhy na překonávání příčin nižší úrovně výroby a prokazatelně horších ekonomických podmínek (podle jednotlivých, objektivních kritérií) prostřednictvím doplňkové sazby diferenciálních příplatků, případně i s využitím jiných nástrojů, vč. dílčí úpravy daně ze zisku a návrhy na zmírnění dopadů meziročních výkyvů produkce a důchodů, zvláště v ekonomicky slabých podnicích, posílením a zdokonalením funkce fondu nepojistitelných škod, rezervních fondů podniků a případným využitím příplatků k nákupním cenám těch výrobků, jejichž produkce je výrazně ovlivněna nepříznivými povětrnostními podmínkami.

Klečka M., Součková H., Dušek J., Korbíni J.: *Bonitační informační systém o zemědělském půdním fondu a jeho využití v soustavě plánovitěho řízení včetně tvorby oblastně diferencované intenzifikace*. Analýza výchozího stavu a návrh dalších směrů využití bonitačního informačního systému, zejména pro zdokonalení soustavy plánovitěho zemědělství a ekonomického mechanismu ZPoK pro rozvoj integračních vztahů, dále na úseku optimálního oblastního rozmístění zemědělské výroby a oblastně diferencované intenzifikace a pro prohloubení ochrany zemědělské půdy. Bača J., Dvořák J., Kaštanek Č., Vacek J.: *Řízení investiční výstavby a reprodukce základních fondů v odvětví zemědělství a výživy*. Zpráva analyzuje ekonomické aspekty řízení investiční výstavby v nových podmínkách rozvoje a podává náměty a doporučení k jeho zdokonalení. Dále formuluje základní směry výzkumu pro období 8. pětiletky. V zemědělství byl proveden rozbor funkce plánu a ostatních ekonomických nástrojů řízení (cen, úvěrů, subvencí apod.). Dále byly zkoumány

některé věcné problémy investiční výstavby v chovu skotu, výrobě víceletých pěstic, brambor a cukrovky, jakož i hodnocení strojních investic a jejich ekonomické efektivnosti. V potravinářském průmyslu byl analyzován zejména mechanismus soustavy plánu a chozrasčotních nástrojů řízení v 7. pětiletce na úseku reprodukce základních fondů.

Kundrát J. a kol.: *Analýza účinnosti soustavy plánů a metod plánování ZPoK a návrh hlavních směrů jejich zdokonalování pro období 8. pětiletky*. (1. kontrolovatelná etapa HÚ). Zpráva obsahuje výsledky analýzy účinnosti soustavy plánů a metod plánování v zemědělství a potravinářském průmyslu a hlavní směry zdokonalování plánování ZPoK pro období 8. pětiletky. Návrhy jsou zaměřeny především na dosažení vyšší kvality přípravy plánů. Je navržen postup prací na zdokonalení soustavy plánů, normativní základny, ASPV, plánování VTR, zlepšení DOV a vazeb dlouhodobých, střednědobých a prováděcích plánů.

Dolek J. a kol.: *Analýza účinnosti ekonomického mechanismu zemědělství a návrh směrů jeho zdokonalování pro období 8. pětiletky*. (1. kontrolovatelná etapa HÚ). Charakteristika základních směrů rozvoje ZPoK, působení Souboru opatření v zemědělství. Analýza nepříznivého vývoje ekonomických výsledků zemědělských organizací. Hladina a relace nákupních cen zemědělských výrobků, ekonomická stimulace množství a jakosti ve vazbě na požadavky zpracovatelů, některé problémy současné soustavy cen a cenových nástrojů z hlediska přijatých opatření od roku 1982. Analýza nástrojů k řešení účinků diferenciální renty, nadpodnikové diferenciace a k tlumení výkyvů v produkci a důchodech zemědělských podniků. Ekonomické výsledky a fungování ekonomického mechanismu v oblasti služeb. Ideové náměty na zdokonalení soustavy ekonomických nástrojů v zemědělství pro období 8. pětiletky. Náměty na zvýšení ekonomické efektivnosti zemědělské výroby a zdokonalení informačního systému.

Kurský L. a kol.: *Analýza současného stavu a další směry rozvoje kooperačních a integračních vztahů a zdokonalování organizačních a řídicích struktur*. (1. kontrolovatelná etapa HÚ). Zpráva se zabývá dosaženým stupněm procesu koncentrace, specializace a horizontální a vertikální kooperace v zemědělství a charakterizuje soudobý model řízení ZPoK. Dále rozebírá hospodářsko-právní, zemědělsko-družstevně právní úpravy včetně úprav řešících dodavatelско-odběratelské vztahy. Po provedených analýzách byly vyhodnoceny tendence vývoje a navrženy další směry prohlubování koncentrace, specializace a kooperace v zemědělské výrobě a cesty ke zdokonalování funkce systému ZPoK ve zkoumaných oblastech.

Klečka M., Korbini J. a kol.: *Racionální využití zemědělské půdy a základních fondů v procesu intenzifikace* (1. kontrolovatelná etapa HÚ). Analyzují se podmínky a hlavní směry využití bonitačního informačního systému k účelům oblastního rozmístování výroby, pro zdokonalování ekonomického mechanismu ZPoK, pro rozvoj integračních a kooperačních vztahů, diferencovanou oblastní intenzifikaci zemědělství a ochrany zemědělského půdního fondu ČSSR. Podává se návrh na konkrétní způsob aktualizace bonitační databáze. Na úseku racionálního využívání základních fondů a investičního rozvoje se analyzují nové podmínky, které se projevují v řadě národohospodářských omezení. Řeší se problematika ekonomické efektivity investic vybraných odvětví zemědělské výroby a provádí se hodnocení hlavních parametrů zemědělské techniky. U investiční výstavby potravinářského průmyslu se analyzují vazby plánu investiční výstavby a financování plánu atd. na reprodukci základních fondů.

Knížková H., Gregorová H.: *Zpracování vlastních nákladů vybraného souboru JZD za rok 1981*. Analýza vlastních nákladů a výnosů vybraného souboru JZD za rok 1981 podle jednotlivých výrobních oblastí za ČSR, SSR a ČSSR, včetně tabulek VN za rok 1981. Zvýšení nákladovosti zemědělské výroby se diferencovaně projevovalo jak u jednotlivých výrobků, tak i v různých přírodních podmínkách. K největšímu zvýšení VN na jednotku produkce došlo u obilovin, lnu, řepky a cukrovky. Méně příznivý vývoj nákladovosti byl v lepších přírodních podmínkách způsoben

větším snižováním hektarových výnosů než v horších přírodních podmínkách.

Havlíček J., Hrdina J.: *Zpracování základních ukazatelů o výsledcích hospodaření JZD a státních statků za rok 1981*. Zpráva obsahuje základní charakteristiky roku 1981 v zemědělských podnicích. V roce 1981 se snížila hrubá zemědělská produkce především v lepších přírodních podmínkách (nízká produkce obilovin, cukrovky a pšenin). Přitom stouply náklady na výrobu, vlivem nadměrného růstu substitučních nákladů a také prudkého růstu odměn. Vykazovaný počet průměrných pracovníků je poněkud zkreslen nestejným obsahem průměrného pracovníka, zvláště mezi ČSR a SSR. Tím jsou zkresleny i ukazatele produktivity živé práce. Vlivem snížení produkce a růstu nákladů byl v roce 1981 nejnižší zisk od roku 1976. Kvantifikace úprav od roku 1982 na výsledcích roku 1981 potvrdila správnost kvantifikace z roku 1980.

Pavlašek A., Pacovský J.: *Návrh na zdokonalení soustavy plánu a metod plánování ve vybraných organizacích služeb pro zemědělství*. Zpráva analyzuje problematiku odděleného plánování podle hlavních skupin činností ve vybraných organizacích technických (ZZN, koncern a VHJ STS a OZS) a biologických služeb (VHJ SPP a VHJ Oseva) a problematiku aplikace té části Souboru opatření, která se vztahuje k oblasti zdokonalení metod tvorby plánu, plánovacích postupů a soustavy ukazatelů, v nichž byl rozepsán prováděcí plán na rok 1982.

Z výzkumné problematiky věcného rozvoje ZPoK

Jeníček V., Tuček P., Kochlíková B., Moudrý M.: *Rovnovážný rozvoj mezinárodní dělby práce zemědělsko-potravinářského komplexu*. Práce se zabývá vnějšími ekonomickými vztahy v dodavatelsko-inputové sféře čs. zemědělsko-průmyslového komplexu, tj. zemědělskými a potravinářskými stroji a zařízením, zemědělskou chemií a dovozem energie včetně jejího strukturálního užití v zemědělsko-potravinářském komplexu. Dále práce uvádí vybrané perspektivní strategie čs. vývozu zemědělsko-potravinářských produktů. Poslední část se zaměřuje na problémy zemědělsko-potravinářské i potravinářské produkce a zahraničního obchodu EHS, RVHP a ČSSR, u kterého dvě uvedená integrační seskupení představují hlavní partnery ve vnějších ekonomických vztazích.

Froněk P., Kochlíková B.: *Modelové zpracování makrostrukturálních proporcí ZPK. Projekt ekonomicko-matematického modelu ZPK*.

Závěrečná zpráva obsahuje projekt makro-ekonomického modelu zemědělsko-průmyslového komplexu. Jsou zde popsány jednotlivé úseky (moduly), představující pět relativně samostatných částí modelujících vztahy ZPoK k ostatnímu ZPK, produkci ZPoK a její rozdělení, korekci produkce klimatickým faktorem a realizaci výsledků čisté produkce. Práce obsahuje rovněž vybrané prostředky matematického zabezpečení pro odhad parametrů modelu.

Flek J.: *Postavení zemědělsko-průmyslového komplexu při intenzifikaci reprodukčního procesu ČSSR*. Práce se zabývá vývojem společenského produktu vytvořeného v zemědělství a jeho obou složek: materiálové spotřeby a národního důchodu. Dále jsou rozebírány faktory, které ovlivňují vývoj společenské produktivity práce, zejména problémy efektivity výrobní spotřeby. V závěrečné části jsou zkoumány cesty intenzifikace a racionalizace výroby

potravin, zejména vliv biologických forem vědeckotechnického pokroku na zvyšování efektivity výroby.

Vigner J., Štiková O., Ruffer R.: *Promítnutí modelů racionální výživy do zemědělské výroby – syntéza. Z optimalizovaných variant výroby zemědělských produktů zabezpečujících potřebu výživy naší populace byla po zhodnocení navržena jedna základní varianta. Tato varianta sleduje možnosti ekonomiky efektivnějšího zabezpečení potřeby výživy obyvatelstva ČSSR při tendenci vyrovnání platebního salda zahraničního obchodu v rámci ZPOK. Předpokládá výraznější snížení podílu vepřového masa při mírné preferenci hovězího masa, drůbeže a ryb. Zvyšuje požadavky na objem výroby mléka, luštěnin, zeleniny a ovoce. Naopak předpokládá výrazné snížení spotřeby cukru a mírné snížení spotřeby obilovin a živočišných tuků. Vytvořené podklady jsou určeny pro zpracování koncepcí a programů v oblasti zabezpečení výživy populace ČSSR.*

Prokopec J., Perlín C., Kušák J., Štiková O.: *Rozvoj jakosti výrobků v potravinářském průmyslu. Práce je syntézou tří časových etap. Řeší problémy spojené se zdokonalením stávajícího způsobu plánování a hodnocení jakosti potravinářských výrobků, optimalizace sortimentu výrobků a využití netradičních zdrojů surovin v potravinářském průmyslu. Těžiště řešení spočívá v návrhu na zvýšení účinnosti hmotné stimulace a ukazatelů pro hodnocení jakosti a inovace výrobků, v návrzích na aplikaci koncentrátů z netradičních bílkovin do masných výrobků a průmyslově vyráběných hotových pokrmů a ve vypracování optimalizovaných výrobních programů pro průmyslovou výrobu hotových pokrmů.*

Kaštánková J., Lupták D., Šmrha O.: *Ověření metodiky souhrnného vyhodnocování rezerv a ztrát databázovým systémem. Cílem závěrečné zprávy bylo ověřit metodiku souhrnného vyhodnocování rezerv a ztrát databázovým systémem na výrobně technologickém řetězci obiloviny. Pro potřeby centrálních a řídících orgánů byla u obilovin jako konkrétní realizační výstup zpracována problematika intenzifikace výroby a racionalizace jejich spotřeby, pro kterou byly použity i údaje z databáze.*

Hrubý J., Šmrha O.: *Konkretizace vybraných podkladů pro zpřesnění prognózy spotřeby potravin do roku 2000. Práce na prognóze rozvoje odvětví zemědělství a výživy do roku 2000 si vyžádaly propracování tří okruhů otázek: mezinárodní situace v oblasti výživy obyvatelstva; teoretická potřeba výživy vzhledem k nejnovějšímu demografickému vývoji;*

doplňky k prognózování spotřeby potravin – úpravy vzhledem k nejnovějšímu vývoji této spotřeby a k plánu na nejbližší období. Napjatá světová situace v oblasti zemědělství a výživy se do roku 2000 podstatně nezmění, počítá se i v tomto období, že ve světě bude hladovět 242 mil. lidí. Spotřeba potravin v ČSSR je vysoká a má převážně shodný vývoj s rozvinutými zeměmi. Ve výhledu není shoda již tak rozsáhlá, odchylky jsou však v souladu s požadavky racionální výživy. Promítnutí nových demografických dat nepřineslo zásadní změny ve výživových doporučených dávkách. Výhled spotřeby potravin byl upřesněn a bylo zdůvodněno zvýšení spotřeby zeleniny, ovoce a luštěnin.

Kohn P., Hudečková H., Charitonová V., Krůček Z.: *Návrhy na formování sociálního způsobu života pracovníků v zemědělství. Závěrečná zpráva se zabývá formováním sociálního způsobu života zemědělské populace v oblasti práce, práce v osobním hospodářství a v oblasti životní úrovně (struktura příjmů a vybavenosti domácností). Formuluje příslušné návrhy a doporučení. Používá výsledků sociologických šetření a statistická zjištění. Navrhuje zaměření na odstraňování nepříznivých podmínek práce, na posilování tvůrčího charakteru a prohlubování společenského charakteru práce v zemědělství, na racionalizaci a zkulturnování práce v osobním hospodářství a působení ve směru udržení a rozšiřování množství volného času a rozvíjení jiných žádoucích aktivit. Značné rozdíly v životní úrovni mezi rodinami pracovníků v zemědělství jsou dány především místem v životním cyklu a kumulativním charakterem vybavenosti domácností.*

Mašek J., Blažek K., Šíma J.: *Sociální důsledky inovačních procesů. Zpráva se zabývá sociálními důsledky inovačních procesů, které byly sledovány především jako vlivy a působení inovačních procesů na vybrané faktory práce a pracovního prostředí. Inovační změny se dotýkají pracovníků výrobních podniků v resortu v různém rozsahu a intenzitě podle věku a pohlaví vykonávané profese a vybavenosti výrobních odvětví. Hlavním předpokladem úspěšného uplatňování vědeckotechnického rozvoje a inovací je zlepšení informovanosti pracovníků o plánovaných změnách, prohloubení přípravy inovačních změn v podnikové praxi a vytváření všech podmínek pro formování pozitivních postojů pracujících k inovacím. Jedním z nástrojů pro tuto přípravu je metodický přístup k hodnocení mimokvalifikačních faktorů, jehož použití v praxi může mít i širší dosah pro oblast taxifikace, odměňování a motivace.*

Kraus J., Tuček P., Vološin J., Vilimková M.: *Rozbor účinnosti SEI při uspokojová-*

ni výživových potřeb čs. zemědělsko-potravinářského komplexu. Výzkumná zpráva se zabývá současným stavem a krátkodobým výhledem světové a československé výroby, spotřeby a zahraničního obchodu koncentrovanými bílkovinnými krmivými a cukrem, situací na zahraničních trzích. Rozebírá základní směry rozvoje zemědělsko-potravinářského komplexu resp. zemědělsko-průmyslového komplexu členských zemí RVHP na základě prognostických úvah sekretariátu RVHP.

Trávníček Z., Adlerová Z., Vojtěch V. *Kooperace při pěstování vybraných speciálních a malotonážních plodin*. Pěstování malotonážních plodin je v rámci republiky velmi roztržitého a objem produkce neodpovídá celospolečenským potřebám a nárokům odběratelů. Práce se zabývá problematikou jejich pěstování vůbec a v podmínkách zemědělských podniků zvláště. Na základě zjištěných skutečností a záměrů rozvojových programů je navržena soustava technicko-organizačních opatření směřujících k zajištění požadavků. Základem pěstování malotonážních plodin jsou zemědělské podniky. Na základě agrotechnických lhůt a výkonnosti strojů v technologických linkách byly stanoveny parametry koncentrace a provedeno rozmístění podle údajů BPEJ. Práce klade důraz zejména na úlohu kooperačních vztahů především v oblasti sklizně a posklizňové úpravy, jakož i na nezbytnost prohlubování vazeb s organizacemi biologických služeb a odběratelských organizací.

Dolek J., Sobotka L., Kunderát J., Kurský L., Vaníček F., Blaas G.: *Zdokonalování soustavy plánovitého řízení ZPoK*. Základní východiska soustavy plánovitého řízení zemědělsko-potravinářského komplexu, hlavní závěry z analýzy účinnosti této soustavy hlavní směry a tendence vývoje ZPoK do roku 1990, ideové náměty na zdokonalování soustavy plánů a plánování, ekonomických nástrojů, organizace a řízení v makro i mikrosféře zemědělsko-potravinářského komplexu. Barták R., Tučková M.: *Návrh modelů pro zdokonalení tvorby plánu na úrovni resortu pro VHJ Cukrovarnický průmysl a VHJ Mrazírny*. Předmětem výzkumu byla tvorba modelů pro plánování na úrovni resortu pro VHJ Cukrovarnický průmysl a VHJ Mrazírny. Jsou popsány oba navržené modely a vysvětlena jejich funkce i funkce jednotného systému modelů. Jde o modely umožňující bilancovat, optimalizovat a poskytovat variantní řešení. Vybrané vstupní a výstupní položky navazují na položky jednotných metodických pokynů pro plánování. Je připojeno členění jednotné základní struktury a stručně charakterizován vytvořený jednotný programový aparát. V úvodu je připojena informace o výsledku dosavadních ověřovacích propočtů modelu pro VHJ Čs. tabákový průmysl a VHJ Škrobárny, které byly navrženy v minulém roce.

Sklenář L., Pilařová V., Dolanská J.: *Soubor normativní pro plánování zemědělské výroby*. Obsahem zprávy je inovovaná normativní základna k plánování zemědělské výroby. Inovace byla zaměřena zejména na metodické postupy vlastní normativní hodnoty a korekční koeficienty, jakož i na způsob ukládání a využití normativů v plánovací praxi. Normativní hodnoty jsou členěny podle republik, případně krajů a okresů, a podle své povahy jsou vyjádřeny naturálními jednotkami, procenty a koeficienty. Diferenciace těchto normativních hodnot byla zpracována s ohledem na vlastnosti příslušného normativního úseku, funkci s využitím normativů v plánovacím procesu. Působení rozhodujících přírodních, technologických a biologických faktorů bylo vyjádřeno koeficienty, čímž byly vytvořeny základní předpoklady pro objektivizaci normativů a jejich využití v konkrétních podmínkách plánovacích jednotek. Součástí zprávy jsou metodické zásady tvorby normativní základny, postup výpočtu normativů, metodický návod na využití databáze normativů v plánových výpočtech a dále vstupní a výstupní tabulky a algoritmy.

Krajiček J., Frýbortová M.: *Vypracování a ověření metodiky, projektu a automatizovaného systému pro plánování potřeby paliv a energie*. Obsahem zprávy je popis zdokonalené metodiky, projektu a automatizovaného systému výpočtu normativní potřeby paliv a energie pro zemědělskou výrobu, platitelný v plánovací praxi na všech úrovních řízení s využitím moderní výpočetní techniky. Zpráva rovněž obsahuje popis návaznosti řešení na Odvětvové automatizované systémy plánových výpočtů (OASPV) a základní metodické principy tvorby Univerzálního automatizovaného systému plánových výpočtů zemědělství (UASPVz).

Jambor V., Trávníček Z., Adlerová Z., Vojtěch V.: *Organizace chovu skotu z hledisek požadavků účelné koncentrace, specializace, mezipodnikové kooperace a ekonomické efektivnosti*. Zpráva se zabývá organizací chovu skotu ve zmíněných podmínkách vstupů a ve vztahu k požadavkům zajistit rovnováhu zemědělské soustavy jako celku. Na základě vyhodnocení výrobních a ekonomických výsledků velkochovu pro skot jsou navrženy ekonomicky zdůvodněné koncentrace pro chov skotu při respektování výrobních oblastí. Dále jsou rozpracovány další směry specializace ve vztahu k co nejefektivnějšímu využití půdního fondu. Zpráva obsahuje další směry kooperace v chovu skotu včetně hodnocení ekonomických nástrojů.

Smetana T., Bruncvík J.: *Racionalizace rozmístění a mezioblastních přesunů zeleniny*. Závěrečná zpráva analyzuje současný stav rozmístění tržní produkce zeleniny a jejich

přesunů do jednotlivých krajů. Analýza je provedena diferencovaně pro vybraný soubor druhů zeleniny i pro jednotlivé kraje. Dnešní úroveň soběstačnosti vyjádřená tzv. koeficientem soběstačnosti neodpovídá možnostem výroby v jednotlivých krajích. V důsledku toho dochází k zvýšeným přesunům a tím nejen k vyšším nákladům a energetickým nárokům, ale i k zhoršování kvality a zvyšování ztrát u zeleniny. Z podobné analýzy vycházejí prognostické úvahy rozmístění výroby do jednotlivých krajů, které respektují přírodní podmínky, tradice a částečně i zdravotní hlediska. Soběstačnosti jednotlivých krajů není možné dosáhnout u všech druhů zelenin. Existují však reálné možnosti zvýšení soběstačnosti u všech krajů a dosažení plného krytí potřeb u druhů, které jsou z hlediska přírodních podmínek méně náročné. Zpracované prognostické úvahy budou využity jako základní vstupy pro matematické modelování s využitím výpočetní techniky pro rozmístění výroby vybraných druhů zeleniny do jednotlivých krajů a okresů.

Hemelík T., Jankovský B., Kala V.: *Vzájemné vztahy mezi ústředně řízenými organizacemi ZPoK a územními orgány státního hospodářského řízení zemědělství*. Práce vychází z komplexní analýzy činnosti ústředně řízených organizací v působnosti MZVŽ, z rozboru statutu a organizačních řádů těchto organizací, z rozboru organizačních řádů územních orgánů státního hospodářského řízení zemědělství, a srovnává je s Pokyny pro úpravu vztahů mezi ústředně řízenými organizacemi a územními články státního hospodářského řízení a z dalších právních norem, které jsou v souvislosti jak s účelovými činnostmi ÚRO, tak s činnostmi KZS a OZS. Je provedena diagnostika a jsou zjištěny disfunkce v oblasti těchto vztahů a vazeb. Jsou rozebrány formy uplatnění oborového a územně výrobního principu v řízení ZPoK. Jsou rozebrány vztahy a vazby ústředně řízených organizací k organizacím zemědělské prvovýroby, řízené přímo orgány státního hospodářského řízení. Jsou rozebrány funkce státního dozoru a kontroly v ZPoK, jejich základní úkoly v ZPoK.

Kašťánek Č.: *Ekonomická efektivnost investic v chovu skotu s ohledem na bioenergetický potenciál pudy, využití stávajících základních fondů a novou výstavbu*. Výzkumná zpráva podává na základě podrobné analýzy ucelený přehled o stávajících stavebních objektech pro chov skotu v rámci jednotlivých okresů, krajů a celé ČSR. V první části práce je zpracována struktura stávajících objektů podle zachovalosti stavebního stavu, období jejich uvedení do provozu a technologických systémů. V další části práce jsou zhodnoceny docílené provozní výsledky s ohledem na kapacity objektů a použité technologické systémy. Zároveň jsou urč-

ny kapacity stájových míst vyhovujících a nevyhovujících pro ustájení, vhodné pro modernizace, rekonstrukce a uvedeny návrhy pro novou investiční výstavbu pro chov skotu.

Klečka M., Dušek J., Vávra K., Korbíní J.: *Dobudování a průběžná aktualizace bonitačního informačního systému*. Zpráva popisuje principy tvorby, obsah a strukturu bonitačního informačního systému (kartografický informační systém, bonitační numerická databáze a její informační bloky – agroekologický, ekonomický a programový – se soubory základních, doplňkových a syntetických údajů). Bonitační databáze se dále člení na subsystémy obsahující různé úrovně řízení. Zpráva obsahuje dále seznam a denotaci počítačových programů pro využití výsledků bonitace. Uvádí se návrh metodického postupu pro provádění trvalé a plynulé aktualizace bonitačního informačního systému a hlavní principy propojení registru evidence nemovitostí s registrem bonitace.

Součková H.: *Vyhodnocení přírodních a ekonomických podmínek pro potřeby oblastně diferencované intenzifikace u speciálních kultur a zeleniny*. Závěrečná zpráva analyzuje půdně ekologické podmínky k pěstování speciálních kultur a zpracovává metodiku začlenění speciálních kultur do bonitace zemědělského půdního fondu. Nejprve byla zpracována evidence výměr speciálních kultur v časové řadě dokumentací z údajů z ČÚGK, FSÚ a VÚEZVŽ. Výsledky začlenění speciálních kultur do bonitačních materiálů včetně 5 s hranicemi BPEJ budou využity k vymezení bonitních tříd speciálních kultur a při řešení oblastně diferencované intenzifikace.

Vacek J.: *Metodický návrh hodnocení ekonomické efektivnosti zemědělské techniky*. Výzkumná zpráva navazuje na předběžný metodický návrh hodnocení ekonomické efektivnosti zemědělské techniky, zpracovaný v roce 1981. Studie se zabývá kvantifikací součinitele oprav, výběrem parametrů charakterizujících užitnou hodnotu vybraných druhů mechanizačních prostředků a návrhem ukazatelů k hodnocení ekonomické efektivnosti zemědělských strojů. Výběr a konstrukce použitých ukazatelů vychází rovněž z energetických úspor a změněných podmínek využití zemědělské techniky (pokles tempa reprodukce atd.).

Kadlec J., Benešová V., Klapková H.: *Formy uplatnění hmotné a nehmotné stimulace k pracovnímu výkonu ve zdokonalené soustavě plánového řízení potravinářského průmyslu*. Ve zprávě se zdůvodňuje nutnost diferencovat mzdy a uvádějí se hlavní faktory diferenciací základních mezd. Zvláštní pozornost se věnuje

hodnocení mimokvalifikačních faktorů vyplývajících z technologie potravinářské výroby a navrhuji se úpravy v používání tarifních stupnic. Sleduje se působení vybraných faktorů regulace tvorby mzdových prostředků v potravinářském průmyslu, posuzuje se jejich účinnost a uvádějí se náměty na možná řešení problémů z oblasti společenského usměrňování tvorby mzdových prostředků. Analyzuje se účinnost hmotného a nehmotného odměňování a současné možnosti propojování obou forem. Hodnotí se stimulační působení soustavy ukazatelů efektivnosti hospodaření organizací, zvláště z hlediska pobídkových složek mzdy, dále organizační a psychologické aspekty zavádění brigádní formy organizace práce a odměňování a osobního ohodnocení pracovníků. Uvádějí se náměty k posílení stimulační funkce mzdy.

Doucha T., Cahová D., Hromádka J., Liška J.: *Koncepce a cílové řešení uplatňování automatizace v řízení ZPoK do roku 1990*. Hlavním předmětem výzkumu jsou koncepční, metodologické a metodické otázky rozvoje a uplatňování automatizace v řízení zemědělsko-potravinářského komplexu (ZPoK). Výsledky výzkumu představují koncepci rozvoje automatizace systémů řízení (ASŘ) v ZPoK do roku 1990 a metodologické základy

integrace jako jednoho z hlavních principů dalšího rozvoje ASŘ v ZPoK. Na tyto základy navazují metodické výsledky, které mají povahu nástrojů integrace: jednotná strukturalizace ASŘ a jednotná soustava klasifikací a číselníků ZPoK včetně postupů tvorby a využívání této soustavy. Mezi výsledky metodické povahy patří i pokyny pro sjednocení postupů zpracování koncepcí rozvoje ASŘ v ZPoK. Dalším předmětem výzkumu je zdokonalení informačního systému pro potřeby ekonomického výzkumu a centrálních orgánů řízení ZPoK. Výsledky v dané oblasti mají formu ideového projektu úkolu.

Fejfar J., Kavka M., Liška J.: *Odvozování a formulování zásad a doporučení dalšího postupu budování ASŘ v ZPoK*. Metodicko-organizační materiály, které jsou popsány ve zprávě, jsou součástí budování jednotné metodické základny pro automatizované systémy řízení v oblasti zemědělství a výživy. Cílem jejich zpracování je metodické usměrňování dalšího postupu ve smyslu koncepce budování ASŘ na úsecích: jednotné organizace řízení a projektování ASŘ, tvorby a využívání typových prvků, rozvíjení metod analyticko-syntetických prací, technického zabezpečování ASŘ, legislativy pro budování jednotné organizační struktury ASŘ.

Ing. Milena Hajná, VÚEZVž Praha

ZEMĚDĚLSTVÍ A VÝŽIVA V SOCIALISTICKÉ EKONOMICE

Jaroslav Krupička, Jaroslav Kutíl, Josef Seják: *Zemědělství a výživa v socialistické ekonomice*. Praha, Academia 1982, 188 stran

Kolektiv pracovníků Ekonomického ústavu Československé akademie věd si kladl při vypracování této publikace za cíl „přispět k formulování základních východisek dalšího zapojení zemědělství a produkce potravin do celkové ekonomiky na základě národohospodářského přístupu, prozkoumat tendence dalšího vývoje a ukázat rozhodující rysy, které v zájmu efektivního řešení problému výživy bude třeba v oblasti zdokonalování plánovitého řízení společenské výroby postupně využít.“

Recenzovaná kniha s podtitulem *Východiska národohospodářského přístupu* ukazuje v širších souvislostech světového vývoje úlohu současného zemědělství, aktuální problémy, teoretická a metodologická východiska zemědělství a výživy v socialistické ekonomice.

Metodicky je rozvržena do šesti kapitol s úvodní předmluvou a závěrem. Autoři vycházejí z poměrně rozsáhlého studia literatury a excerpcí statisticko-ekonomických a bilančních údajů; uvádějí řadu vhodně volených a použitých tabulek, schémat i grafů, doplněných přílohami.

V úvodní kapitole, v souvislosti s přetrvávající populační explozí, připomínají zvyšující se celosvětové nároky na zabezpečení dostatečného množství potravin, které se stále více stávají strategickou produkcí, a výživa a s ní spjatý rozvoj zemědělství se stává jedním z nejdůležitějších globálních ekonomických problémů lidstva. Ve spojitosti s vytvářením výrobní technické předpokladů pro další rozvoj zemědělství v důsledku využívání poznatků vědeckotechnického rozvoje a uplatňování nových technologií poukazují na jejich vzrůstající nepřiznivý vliv na přírodní a životní prostředí. Kromě výtč technicko-ekonomických problémů neopomíjejí jak vazby příroda – společnost, tak i přeměny v oblasti sociálně ekonomické, působící na rozvoj zemědělství bez ohledu na společensko-ekonomickou strukturu společnosti. Autoři dále analyzují a vyvozují přednosti socialistického výrobního organizačního uspořádání zemědělské velkovýroby a poukazují na odlišné vazby lidského činitele a ostatních výrobních faktorů. Zároveň navozují aktuální problémy zemědělství a výživy

v socialistické ekonomice, zejména z hlediska nezbytného přechodu k intenzivnímu využívání půdy při nutnosti zvyšujících se substitucí a intenzifikačních vkladů a aplikaci vědeckotechnického rozvoje. Dále poukazují na projevy a aspekty industrializace zemědělství v socialistických výrobních podmínkách.

Při důsledném respektování národohospodářského přístupu na základě výrobní ekonomických a problémových východisek ukazují, jak vnitroodvětvové zdroje zemědělství, resp. zemědělsko-potravinářské sféry jsou stále více ovlivňovány ostatními odvětvími a sférami národního hospodářství, které se stávají z hlediska širšího pojetí a komplexních vazeb rozhodujícím činitelem jejich rozvoje, a to jak z hlediska vytváření výrobní technické předpokladů, tak i z hlediska sociálně ekonomického a organizačního řídicího.

V souvislosti s teoretickými a metodologickými hledisky zkoumání zemědělství a výživy v socialistické společnosti analyzují zvláště rozšířené socialistické reprodukce a prosazující se určité strukturální změny, vyvolané celkovým společenským a zvláště pak vědeckotechnickým rozvojem, podněcujícím (podmiňujícím) rozvoj meziodvětvových vztahů a integraci zemědělství do celkové ekonomiky a vyúsťující k syntéze zemědělství a průmyslu a vedoucí k postupnému formování a utváření zemědělsko-průmyslového komplexu. V návaznosti na to se zamýšlejí nad tím, zda tato syntéza musí vždy vystupovat v podobě takto pojetého meziodvětvového výrobního komplexu – agrokomplexu, v němž se na zemědělství integračně napojují technologicky spjaté obory a odvětví, anebo zda se s postupující novou dělbou práce nebude prosazovat přímá integrace zemědělství do ekonomiky v opačném směru. Jsou toho názoru, že zavedení a existence pojmu agrokomplex je užitečné, pokud není chápáno substanciálně, ale funkčně jako zemědělsko-průmyslová syntéza či integrace, která umožňuje překonávat rozpory současné společenské dělby práce, kooperace a výměny činností, ale i nastolovat momenty nové dělby práce.

Autoři správně postihují, že substanciální

přístup založený na přímých vztazích vede k personifikaci a zabsolutnění agrokomplexu a odsouvá do pozadí řešení vlastních problémů zemědělství a výživy v celkovém reprodukčním procesu, včetně sjednocení různých ekonomických zájmů jeho jednotlivých subjektů, vyplývajících z utváření a plnění dodavatelsko-odběratelských vztahů. Zdůrazňují proto význam funkčního pojetí agrokomplexu, vycházejícího nejen z přímých, ale i z celkových meziodvětvových vztahů. V souladu s tímto pojetím spatřují řešení v hledání adekvátního mechanismu a základny pro uplatnění systémového národohospodářského přístupu v zemědělsko-potravinářské sféře, který umožňuje interpretovat problematiku zemědělství a výživy v syntetické podobě a v systémovém pojetí, tedy v kontextu a v specifiku meziodvětvových vztahů v zemědělství a v návaznosti na řešení širších problémů efektivnosti výroby potravin.

Ve druhé kapitole, věnované *vlastní problematice meziodvětvových vztahů*, vycházejí autoři při řešení úlohy a postavení současného zemědělství v ekonomice z poznatků získaných ze zkoumání mezioborových bilancí ČSSR, sestavených v roce 1967, 1973 a 1977. Připomínají, že i při jejich některých omezeních umožňuje meziodvětvové bilance posuzovat vzájemné vztahy zemědělství a ostatních odvětví národního hospodářství, a to jak podle bezprostřední závislosti jednotlivých inputových a outputových odvětví, tedy podle přímých dodavatelů a odběratelů, tak i podle celkových vazeb charakterizujících nejen vztahy přímé, ale i vztahy nepřímé, a navíc z nich lze vyvodit vzájemnou podmíněnost, substituci a komplementaritu jednotlivých oborů a odvětví.

Z hlediska podmíněnosti meziodvětvových vazeb v národním hospodářství považují meziodvětvové vztahy v zemědělství za subsystém rozšířené socialistické reprodukce, který se zabývá odvětvím zemědělství a jeho přímými vazbami k ostatním článkům nejen výrobní, ale i nevýrobní sféry.

Ze zkoumání celkových meziodvětvových vztahů zemědělství vyvozují, že výsledné tempo a efektivnost jeho rozvoje jsou limitovány úrovní rozvoje celkové ekonomiky.

Z hlediska přímých meziodvětvových vztahů charakterizují na základě údajů z bilance mezioborových vztahů jednak přímé vztahy mezi zemědělstvím a inputovými odvětvími a jednak vztahy mezi zemědělstvím a outputovými odvětvími a dokládají je číselnými údaji. Poukazují na zvyšující i měnící se váhu jednotlivých oborů a ostatních odvětví na výrobní spotřebě v zemědělství a klesající podíl vlastního zemědělství. Při zkoumání struktur užití zemědělské produkce poukazují na podstatný růst tržní produkce a pokles podílu výrobků finálního užití bez dalšího zpracování a vlastního meziprojektu spotřebo-

vaného v zemědělství. Z hlediska prohlubujících se meziodvětvových vztahů věnují pozornost rovněž specifice vnějších vztahů souvisejících se sférou zemědělství a výživy. Zdůrazňují, že rozvoj zemědělství a výživy je stále více podmiňován integrací do ekonomiky nejen z hlediska vnitřních, ale i vnějších vztahů, podmíněných rozšiřující se mezinárodní dělbu práce a socialistickou ekonomickou integrací. O této propojenosti svědčí jak přímé vztahy sféry zemědělství a výživy, tak především celkové vztahy, z nichž vyplývá spjatost této sféry s vnějšími vztahy prakticky všech inputových odvětví.

V souvislosti s rozvojem meziodvětvových vztahů v zemědělství poukazují na relativně rychle se měnící kvalitativní i kvantitativní vztahy mezi sférou zemědělství a výživy a ostatními výrobními i nevýrobními sférami ekonomiky, tedy za podmínek, kdy se rozšiřuje počet oborů, s nimiž má zemědělství přímé dodavatelsko-odběratelské vztahy, a kdy se zároveň vzájemné vztahy těchto oborů s postupující integrací zemědělství do celkové ekonomiky zintenzivňují a prohlubují. Zdůrazňují, že tím jak se zvyšuje podíl ostatních odvětví na rozvoji zemědělství a celé sféry výživy, na významu nabývají i úseky zařazené do nevýrobní sféry. Tím je pozitivně ovlivňován zejména stupeň a rozsah vědeckotechnického rozvoje uplatňovaného v této důležité oblasti ekonomiky, i když právě jeho biologicko-technické formy nejsou dosud plněji a v požadované míře rozvinuty. Výrazem a zákonitou tendencí tohoto procesu, zdůrazněnou autory, je relativní snižování váhy zemědělství a zemědělsko-potravinářského komplexu v ekonomice, kterou v našich podmínkách ilustrují poklesem jejich podílu na tvorbě společenského produktu a národního důchodu.

Specifický rys zemědělsko-potravinářského komplexu spatřují ve vysokém vzájemném podílu na výrobní spotřebě a úzké návaznosti jednotlivých odvětví a oborů, které tento komplex zahrnuje.

Nutnost zdokonalování meziodvětvových vztahů v současné etapě rozvinutého socialismu vyvozují z kvantitativních změn v ekonomických vztazích, kdy dochází ke zvýšenému prosazování koncentrace a k vytváření kooperačních a integračních vnitroodvětvových i meziodvětvových seskupení a sdružení.

Ve třetí kapitole poukazují na *nutnost národohospodářského přístupu k zemědělství a výživě* v důsledku rostoucí složitosti a dynamičnosti ekonomiky a tím i rostoucích nároků na soustavu plánovitého řízení. Hlavní důraz přitom autoři kladou na zvýšené uplatňování ekonomických metod řízení. Při zdokonalování soustavy plánovitého řízení poukazují na nutnost respektování nepřetržitosti ekonomického vývoje i respektování objektivní působnosti ekonomických zákonů. Vycházejí přitom z Marxova díla a dávají odpověď na

otázku závislosti úrovně řízení ekonomiky na stupni poznání a zvládnutí ekonomických zákonů, neboli jejich využití v teorii a zejména v hospodářské praxi řízení a plánování. Poté charakterizují odlišnost společenských cílů socialistické ekonomiky od ekonomiky předchozích společenských formací a připomínají její základní rysy a přednosti, zejména pak zásadu plánovitosti; poukazují přitom na otevřenou a stále diskutovanou otázku, jak této přednosti plně využít a co je předpokladem toho, aby možnosti plánování bylo využito k plnění žádoucích cílů socialistické ekonomiky. Ve svých úvahách vycházejí z nutnosti chápat ekonomiku jako jednotný systém s cílovým chováním, tedy v podstatě na základě národohospodářského přístupu, vedoucího k řešení a zdokonalování celospolečenského výrobního procesu, umožňujícího sjednocení celospolečenských zájmů se zájmy podnikovými (lokálními). Uvádějí základní východiska, která při rozvíjení národohospodářského přístupu musí být respektována; za jeho nejdůležitější rysy pokládají systémovost a optimálnost.

V další části této kapitoly objasňují pojem optimalizace socialistické ekonomiky a nutnost zpracování principu optimality do národohospodářského plánování. Východiska národohospodářského přístupu v zemědělsko-potravinářské sféře přitom směřují na tyto základní prvky: formulaci dlouhodobých cílů, separaci podsystemů (komplexu souvisejících odvětví), konfrontaci potřeby výživы s výrobou a zdroji, posouzení stavu a vývoje technologických způsobů výroby a vyhodnocení nepřijatelnějších způsobů pro optimalizaci systému, konfrontaci výsledků v meziodvětvové bilanci, konkrétní realizaci plánu i s jeho zabezpečením.

Konečným cílem při plánovitěm zabezpečení výroby v zemědělství a na ně navazujících odvětvích je tedy určení úrovně a struktury potřeb zemědělsko-potravinářských výrobků a dále pak sladění jejich předpokladů s možnostmi potřebného zdrojového zabezpečení ostatními odvětvími národního hospodářství a ujasnění a zabezpečení nezbytných vazeb a vztahů mezi zemědělsko-potravinářskou sférou a celým národním hospodářstvím.

Ve čtvrté kapitole autoři pojednávají o otázkách zvyšování efektivity v zemědělsko-potravinářské sféře, které považují za základní problém v období rozvinuté socialistické společnosti. Podotýkají, že zatímco hmotným ukazatelům používaným v národním hospodářství byla již věnována značná pozornost, není tomu tak z hlediska ukazatelů vyjadřujících efektivity, zejména v oblasti zemědělství a výroby potravin, zvláště pokud jde o zkoumání teoreticko-metodologických otázek efektivity společenské výroby. Autoři vycházejí ze skutečnosti, že zemědělsko-potravinářská sféra je neoddelitelnou součástí plánování a řízení socialistické ekonomiky

a zdůrazňují i v tomto směru nezbytnost uplatnění národohospodářského přístupu. V souvislosti s tím vycházejí z poznatků klasiků marxismu-leninismu a vyvozují kritérium a pojetí efektivity v socialistické ekonomice a dále pak pojetí efektivity výroby v zemědělství dané cíli socialistické společnosti. Vysvětlují přitom reálný význam, ale i omezení sledování efektivity v současně uplatňované podobě; docházejí pak k závěru, že je nutno uplatnit jednotné kritérium efektivity, platné pro zemědělství i pro ostatní odvětví národního hospodářství, ovšem při respektování jeho specifických zvláštností. V návaznosti na předchozí zkoumání poukazují na základní možná východiska při měření a vyčíslování nákladů a výsledků v zemědělsko-potravinářské sféře.

Z hlediska národohospodářského pojetí i praxe se vyjadřují k pojmu vlastních nákladů v rámci společenské výroby. Na základě Marxovy teorie pracovní hodnoty je zdůvodněn požadavek národohospodářského přístupu k pojetí a měření nákladů společenské práce a je rozvedena problematika zjišťování nákladů v socialistické ekonomice. Autoři v této souvislosti navazují na sovětskou ekonomickou literaturu (Novožilov, Lurje) a uvádějí teoretická východiska optimálního plánování v socialistické ekonomice (kategorie diferenciálních nákladů).

Dále se zabývají problematikou měření výsledků výroby v zemědělství i používanými ukazateli (hrubá produkce, výsledná produkce, vlastní produkce, čistá produkce) a ukazují na přednost správně pojatého a vymezeného a důsledně využívaného normativního způsobu plánování.

Při řešení problematiky efektivity v zemědělsko-potravinářské sféře kladou důraz na racionální podstatu dosavadního přístupu k efektivity v zemědělství, tak jak si to vyžaduje národohospodářský přístup z hlediska souladu výroby s potřebami společnosti ve vazbě na omezenost zdrojů.

V páté kapitole věnují pozornost *teoreticko-metodologickým východiskům oceňování půdy* jako základního výrobního zdroje zemědělsko-potravinářské výroby. Vycházejí přitom z Marxovy kategorie diferenciální a absolutní renty a docházejí k závěru, že oceňování půdního fondu a vůbec přírodních zdrojů v socialistické ekonomice má všeobecně společný základ v principu diferenciální renty, při respektování vzájemného propojení nákladových a výsledkových aspektů, které ve svých pracích zastávají sovětsí autoři (Novožilov, Volkonskij, Suchotin aj.).

Výsledkový aspekt ocenění půdy přitom vychází z ocenění maximálně možné produkce, kterou lze na dané půdě v daném časovém období získat. Nákladový aspekt ocenění půdy lze všeobecně vyjádřit součinem duálních ocenění zdrojů, které se spolu s půdou účastní

na získání dané produkce, a mezní míry substituce půdy těmito zdroji. Diferenciální renta je v této souvislosti všeobecně určována rozdílem mezi velikostí společensky nutných (tzv. uzavírajících) nákladů a přímých (skutečných) nákladů na jednotku půdy. V souladu s K. G. Gofmanem diferenciální renta tudíž ukazuje ekonomický přínos, který poskytuje dodatečná jednotka přírodního zdroje v důsledku svých přirozených vlastností, jejichž následkem jsou přímé náklady na získání produkce prostřednictvím daného přírodního zdroje nižší než uzavírající náklady.

Diferenciální renta je současně i měřítkem ztráty při poklesu velikosti daného přírodního zdroje. Rozhodující význam pro oceňování půdy spatřují proto v určení uzavírajících nákladů, jejichž výpočet je podmíněn informační soustavou a úrovní používaných ekonomicko-matematických metod.

V souvislosti s omezeností výrobních zdrojů v daném výrobním odvětví se autoři dále zaměřují na úlohu mezních nákladů při tvorbě cen zemědělských výrobků. V návaznosti na to podotýkají, že cílem hospodářské politiky v socialistické ekonomice je proto plánovitě a z hlediska společenských potřeb optimálně rozdělovat výrobní zdroje a zajišťovat přitom všem výrobcům stejné ekonomické podmínky pro jejich hospodaření. V tomto smyslu musí národohospodářský plán brát v úvahu omezenost všech výrobních zdrojů (reprodukovatelných i nereprodukovatelných), bez ohledu na charakter a délku jejich omezenosti.

Jsou toho názoru, že potřeba vyrovnávat ekonomické podmínky hospodaření jednotlivých výrobců v zemědělství socialistické ekonomiky není důvodem, proč by musely ceny zemědělských výrobků vycházet z relativně nejhorších podmínek, pokud v ostatních odvětvích se odvozují z podmínek průměrných či výhodnějších. To již z toho důvodu, že rozdílné ekonomické podmínky vyplývající z různé bonity a polohy půdy lze vyrovnávat bez ohledu na zvolenou cenovou bázi. V souladu s V.V. Novožilovem a N. P. Fedorenkem zastávají názor, že ceny vycházející z mezních, společensky nutných (tudíž ovlivňovaných i výsledky společenské výroby) nákladů jsou tedy potřebné předně z důvodů optimálního rozhodování a řízení společenské výroby. Výrobní zdroje se musí proto rozdělovat na jednotlivé pozemky tak, aby se vyrovnaly mezní náklady.

Aby však bylo možno o optimální intenzitě výroby na jednotlivých pozemcích nejen uvažovat, ale zároveň ji ekonomicky a ne direktivně do hospodářské praxe prosadit, k tomu je třeba právě mezních cen. Uvádějí, že v souvislosti s úvahami o optimální intenzitě výroby na jednotlivých půdách není dosud jednotný názor na existenci kladné či nulové diferenciální renty, a tím i kladného či nulového ocenění relativně nejhorších půd. Dodávají, že

jestliže za socialismu se má za to, že všechny omezené výrobní zdroje by měly mít kladný normativní efekt, a tedy i kladné ocenění, je to příznačné i pro půdu. Uzavírají své vývody tím, že pro uspokojování společenských potřeb i nejhorší půda musí mít kladnou diferenciální rentu, a tedy i kladné ocenění.

V šesté kapitole se věnují analýze některých otázek vyjadřování a měření výsledků zemědělské a potravinářské výroby ve vazbě na uspokojování požadavků výživy. Poznamenávají, že v běžné praxi se hodnotí výsledky výrobní činnosti pomocí hmotných ukazatelů produkce, zatímco ostatní ekonomicko-sociální aspekty užitečných efektů se nesledují vůbec, nebo zcela nedostatečně. Přitom v současných podmínkách při stále rostoucích potřebách společnosti je třeba dosaženou úroveň uspokojování životních potřeb společnosti zvažovat v širších souvislostech, na národohospodářské úrovni. V tomto smyslu autoři objasňují úlohu zemědělsko-potravinářských výrobků v uspokojování hmotných potřeb společnosti jako kritérium posuzování „užitečných efektů“ zemědělsko-potravinářské sféry. Poté uvádějí srovnání úrovně výživy doplněné faktografickými údaji z československé statistiky i z údajů FAO.

Za důležité hledisko při posuzování efektivity zemědělsko-potravinářské sféry považují stupeň soběstačnosti, který zároveň ukazuje na využití celkových zdrojů z hlediska širšího národohospodářského pohledu.

Autoři pak přistupují k vymezení jednotlivých ukazatelů výsledků zemědělské výroby používaných při kvalifikaci její efektivity v běžné hospodářské praxi (hrubá zemědělská produkce, hrubá vlastní produkce, čistá produkce, zisk), hodnotí jejich vhodnost v souvislosti s vyjadřováním a měřením výsledků výroby, a to jak z hlediska podnikového, tak i z hlediska národohospodářského.

V další části této kapitoly se zaměřují na hodnocení vývoje výrobní technické efektivity z hlediska hmotné pojatých ukazatelů produkce na podkladě ukazatelů použitých v mezioborových bilancích. Tuto problematiku retrospektivně dokumentují na vývoji efektivity výroby v zemědělsko-potravinářské sféře počínaje polovinou šedesátých let, a to jak z pohledu výsledků produkce, tak z hlediska nákladových ukazatelů, charakterizujících vývoj efektivity československého zemědělství do roku 1978.

V závěru této části se autoři zabývají problematikou kvality zemědělských a potravinářských výrobků, složitostí zabezpečení kvality výroby a závažností ochrany přírodního a životního prostředí v souvislosti s některými negativními důsledky postupující industrializace zemědělství.

Kniha bezesporu přináší řadu zajímavých nově pojatých přístupů a do určité míry i originálních pohledů a postřehů. Podává

fundovaný výklad základní ekonomické problematiky v oblasti zemědělství a výživy a dále posunuje a rozšiřuje dosavadní poznatky v této oblasti. Nelze opomenout ani tu skutečnost, že uvedená publikace poutá pozornost především vhodně volenou a poměrně ucelenou propojeností obecně teoretických poznatků s aktuálními otázkami hospodářské praxe. Ukazuje nejen směry dalšího ekonomického výzkumu, ale zároveň zdůrazňuje komplexní přístup k aktuálním problémům zemědělsko-potravinářské sféry při respektování národohospodářských vazeb a hledání rozhodných východisek k optimalizaci plánovitého rozvoje ekonomiky.

Při nezbytném zdokonalování organizačních řídicích struktur a jejich institucionálním zabezpečení kladou autoři nemonší důraz na adekvátní prosazování účinnějšího systému plá-

novitého řízení při žádoucím využívání ekonomických stimulačních a aktivizačních funkcí soustavy ekonomických nástrojů. Jsou si vědomi, že vhodně zvolený a propracovaný systém ekonomicky podmíněných východisek – ukazatelů – může účinněji reagovat na veškeré probíhající procesy v souladu s jejich plánovitým vymezením i potřebami a možnostmi národního hospodářství. V tomto pojetí také spatřují jeden z hlavních předpokladů toho, jak vytvářet přijatelné podmínky pro zajištění požadované racionality výrobně ekonomického procesu v rámci vnitřní i vnější podmíněnosti zemědělsko-potravinářské sféry.

Tato monografická publikace se jistě stane předmětem zájmu zainteresovaných pracovníků ekonomického výzkumu i hospodářské praxe.

Ing. Josef Hubáček, CSc., Výzkumný ústav plánování a řízení národního hospodářství, nám. Hrdinů 4, 140 04 Praha 4

SOCIÁLNĚ EKONOMICKÝ ROZVOJ VESNICE PŘI VÝSTAVBĚ ROZVINUTÉ SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI

Z. Krůček, J. Šíma: Sociálně ekonomický rozvoj vesnice při výstavbě rozvinuté socialistické společnosti. Praha, Horizont 1982, 134 stran

Sociálně ekonomické přeměny československé vesnice patří nejen k nejvýraznějším, které se uskutečnily a které stále probíhají v období socialistického rozvoje naší republiky – jak říkají již hned na začátku úvodu ke své publikaci její autoři – ale též k nejsložitějším. Autoři jsou si složitosti a komplexnosti tohoto procesu plně vědomi a proto zcela správně zdůrazňují, že sociálně ekonomický rozvoj vesnice je třeba chápat jako komplex mnohočetných mechanismů, procesů rozvoje a sociálně ekonomických přeměn, propojujících řadu stránek jevů od politických, ekonomických a demografických po technické a kulturní a uskutečňujících se na mnoha úrovních rozvoje výrobních sil, charakteru výrobních vztahů a dělby práce, až po úroveň postavení člověka ve výrobním a pracovním procesu i životního standardu a způsobu života.

Přes vědomí této složitosti a rozsáhlosti procesů hospodářského a sociálního rozvoje naší vesnice se autoři pokusili, a to i v rámci omezení uložených jim již rozsahem poměrně nevlekové publikace, zachytit všechny základní znaky a vzájemné souvislosti dané problematiky, neboť jsou si vědomi její aktuálnosti. Je to zřejmé již z obsahu publikace.

Celá práce je rozdělena do šesti částí, které

obsahují též 28 tabulek se zajímavými a dobře uspořádanými číselnými údaji, v převážné části zcela původními, a dva názorné grafy.

V první části autoři ukazují stručně nejprve na důvody *specifičnosti výchozích podmínek rozvoje československého venkova*, které měly značný vliv na formy a samotný průběh sociálně ekonomických přeměn vesnice. Všimají si též, jak se tyto sociálně ekonomické přeměny promítly v *sociálně třídním složení a ve změnách struktury sídelní sítě* na venkově, kdy dnešní československá vesnice nemá již zdaleka zemědělský charakter; přitom s rostoucí velikostí venkovské obce podíl zemědělsky aktivního obyvatelstva výrazně klesá. Přesto je to však zemědělství, které stále představuje rozhodující výrobně ekonomickou funkci vesnice a venkova.

Vycházejíce ze známého faktu, že jedním z hlavních faktorů prohlubující se smíšenosti byla industrializace celé čs. ekonomiky, která začlenila i venkov do meziodvětvové a územní mobility obyvatelstva, upozorňují, že tento pohyb probíhá v poslední době nejen od zemědělství k ostatním odvětvím národního hospodářství, ale již i směrem k zemědělství, a že nejde tudíž jen o mobilitu územní, ale i o sociální a profesní. A to jak mimo, tak i uvnitř

zemědělství, kdy organizační složitost velkých zemědělských podniků a rozvoj kooperačních vztahů vytváří mnoho předpokladů pro profesní a sociální mobilitu pracovníků i v tomto odvětví. Značně zajímavá je informace, jaký má pohyb obyvatelstva vliv na proces sblížování životních podmínek mezi městem a venkovem a na životní úroveň a způsob života na vesnici.

Relativně značnou pozornost věnovali oba autoři *procesu urbanizace vesnice a koncentraci obyvatelstva a nutnosti cílevědomého, koncepčního a dlouhodobého řízení rozvoje osídlení*; jen tak je možno, jak zdůvodňují, zajistit, a to soustředěním občanské a technické vybavenosti, všemu venkovskému obyvatelstvu optimální životní podmínky při neefektivnějším využití výrobního, ubytovacího, kulturně společenského a rekreačního potenciálu venkovského prostoru. Již samotný výčet faktorů, jejichž ekonomické, sociální, kulturní, ekologické, technické, organizační a územní důsledky budou určujícím způsobem ovlivňovat další etapu přetváření naší vesnice a venkovského prostoru, svědčí o značné erudici autorů v této oblasti. Naproti tomu příklady vyrovnávajících se pracovních, sociálních a ostatních životních podmínek pracujících v zemědělství s pracovníky v ostatních odvětvích, uvedené v poslední kapitole této první části publikace, mají pouze informativní charakter.

Předmětem druhé části publikace jsou *problémy zprůmyslnění zemědělství jako základního předpokladu procesu sblížování pracovních podmínek mezi těmito odvětvími národního hospodářství*. Nejcennější v této poměrně velmi krátké části je zdůraznění, že stejně důležitým předpokladem zprůmyslnění zemědělství, jakým je rozvoj materiálně technické základny, je přizpůsobování pracovní síly v zemědělství měnícím se požadavkům na práci. Je jen škoda, že autoři tuto otázku, tak významnou pro podnikovou praxi v období vědeckotechnického rozvoje, nerozvedli v publikaci podrobněji a šířeji, třeba i na úkor zmenšení jiných částí. V druhé kapitole této části práce autoři velmi dobře vystihují hlavní znaky, které přibližují a naopak odlišují charakter zemědělské a průmyslové práce i další vývoj tohoto procesu, a docházejí k významnému závěru, že vzhledem k odstraňování rozdílnosti v úrovni výrobních sil a výrobních vztahů, ve společenské dělbě práce a v sociálně ekonomických podmínkách pracujících je možno předpokládat, že pracovníci v zemědělství charakterem svého postavení v pracovním procesu se nebudou lišit od pracovníků v průmyslu.

Třetí, rozsahem největší část je zajímavá již tím, že v ní autoři vycházejí vesměs z původních podkladových materiálů VÚEZV, získaných přímo v terénu, a to dotazníkovým šetřením na vlastní tazatelské síti. Číselné údaje zpracovaných názorů a postojů respondentů, zahrnuté v této části publikace do 8

tabulek, musí zaujmout každého čtenáře. Týkají se velmi významného činitele venkovského prostoru — *životního prostředí na vesnici*. Jeho aktuálnost je nesporná, neboť péče o životní prostředí je v současném období rozvoje naší společnosti jedním z nejzávažnějších úkolů, na jehož řešení závisí jak další rozvoj celého národního hospodářství, tak zvyšování životní úrovně obyvatelstva. Je proto dobré, že možno konstatovat, že tato část patří v publikaci nejen k nejzajímavějším, ale též k nejzdařilejším.

Autoři nezužují problém životního prostředí jen na úroveň bydlení a problematiku občanské vybavenosti, i když jim věnují hodně pozornosti — jde přece o venkovské obce v podmínkách koncentrace zemědělské výroby, zmíněné funkce venkovského prostoru a nové sídlištní soustavy! Správně si uvědomují, že prostředí, ve kterém člověk žije, je mnohem širší než je jen problém zásobování, jestli či mateřských škol atd. Že stejně důležitým, ba základním faktorem životního prostředí člověka je přírodní prostředí: čistý vzduch, nezávadná voda, produktivní půda a esteticky přitažlivá krajina. Že však nemůžeme přihlížet jen k samotným přírodním prvkům životního prostředí, ale že je nutné brát zřetel na činnost výrobní, těžební, urbanizační, dopravní, rekreační a další a zvažovat i společenské aspekty těchto vztahů. Problematice osobní dopravy věnují pak samostatnou kapitolu.

Rovněž si byli vědomi, že by nebylo možné, a to ani v samostatné velké publikaci, plně postihnout všechny komponenty životních podmínek, že nemohou charakterizovat všechny prvky prostředí, ve kterém člověk na vesnici žije a pracuje. Naprosto srozumitelně a s pochopením všech těchto složitostí a souvislostí říkají v této části knížky, že životní prostředí (jehož součástí je též pracovní prostředí) se musí zkoumat jako soulad hmotných i sociálních faktorů, prvků a vztahů, které se navzájem ovlivňují a které vytvářejí podmínky, v nichž člověk pracuje, bydlí, rozvíjí své schopnosti, uspokojuje své hmotné, sociální a další potřeby, a dále že jak hmotné, tak sociální soustavy životního prostředí se vzájemně prolínají a na sebe působí. Názory a postoje člověka se vždy utvářejí a projevují v konkrétních podmínkách. Tuto složitost, komplexnost, vzájemnou propojenost a návaznost i působení všech prvků prostředí vystihují slovy: „Spokojenost či nespokojenost s bydlením v daném místě nevyplývá mnohdy jen z uspořádání obce, sídliště, z občanské vybavenosti atd., ale i z podobných faktorů jako jsou kvalita sousedských vztahů, struktura místních skupin, možnosti širších sociálních a kulturních styků atd.“

Je záslužné, že autoři se neopoměli dotknout tak významného prvku souvisejícího s životním prostředím (jehož je dialektickou součástí a jehož důležitost vyplývá ze sociálně ekono-

mických změn na vesnici) jakým je *osobní doprava*, a to jak do zaměstnání, tak mimo pracovní účely. Dojíždka do práce nabyla na důležitosti i v zemědělství v důsledku jeho koncentrace a specializace; autori v příslušné tabulce číselně ilustrují, jak narůstání vzdálenosti mezi bydlištěm a pracovištěm může ovlivňovat profesní mobilitu. Řešení problematiky dopravy mimopracovní je pak ještě složitější. Jeho náročnost by si jistě vyžádala samostatnou studii, a proto v publikaci můžeme najít jen nástin námětů, kterým směrem by se mělo řešení zaměřit.

Tuto třetí část doplňuje konečně krátká kapitola, jejímž obsahem je především vyjmenování a vyčíslení hodnot vytvořených v jednotlivých oblastech pro zlepšování životního prostředí na vesnici v ČSR v rámci Akcí Z.

Plánovitě vyrovnávání sociálně ekonomických rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím a mezi městem a venkovem je názvem čtvrté části publikace. Je nepochybné, že tyto vzájemné vztahy se řadí k neaktuálnějším, k nejsložitějším a k nejvýznamnějším společenským problémům. Autoři se touto problematikou zabývají však jen v první kapitole, nazvané Plánovitě řízení sociálního rozvoje, kdežto obsahem druhé, rozsahem zhruba stejné kapitoly je péče o vybrané sociální skupiny.

V uvedené první kapitole hovoří nejprve o *zásadách řízení a cílech plánování sociálního rozvoje v zemědělství a na venkově*. Nastiňují složitost jeho problematiky a zejména upozorňují, že z hlediska dynamiky nejsou všechny komponenty sociálního rozvoje rovnocenné, což zvyšuje obtížnost správného posouzení a hodnocení. Zvláštní význam pro zkvalitnění řízení sociálního rozvoje z metodického hlediska na všech stupních řízení má proto dopracování soustavy ukazatelů. Tato soustava by jednotným a tudíž srovnatelným způsobem měla zachytit stav i změny vývoje sociálních procesů a umožnit jejich začlenění, integraci do celkové soustavy ekonomického a sociálního rozvoje jak uvnitř podniku samého, tak pro nutnou potřebu plánování sociálního rozvoje v nadpodnikové sféře, a to horizontálním i vertikálním směrem.

Hlavní pozornost věnují ovšem autoři podnikové péči o pracující, která je zpracována konkrétně. Vyčerpávajícím a přehledným způsobem jsou vytypovány hlavní činnosti péče o pracující v zemědělství a významná je též zmínka o posunu životních potřeb a hodnot jako důsledek zprůměrnění zemědělství a růstu životní úrovně jeho pracovníků. Zvláštní podkapitola pak seznamuje čtenáře s hlavními konkrétními úkoly státní, resortní a podnikové sociální politiky pro další období rozvoje zemědělství, jejímiž nástroji jsou dlouhodobé programy kádrového, personálního a sociálního rozvoje, dále pětileté a konečné roční

prováděcí plány přípravy kádrů, personálního a sociálního rozvoje.

V druhé kapitole čtvrté části autoři na více než 11 stranách (včetně pěti tabulek) chtějí ukázat na *význam péče o vybrané sociální skupiny pracovníků a obyvatelstva*, která je součástí řízení sociálního rozvoje na venkově a v zemědělství a která vyplývá z objektivně existujících rozdílů v pracovních a životních podmínkách a z rozdílných potřeb resp. rozdílně prožívaných jejich jednotlivých stránek a složek u mládeže, žen, pracovníků se změněnou pracovní schopností, starých občanů, příp. jiných sociálních skupin. Dobře vystihují a vyjmenovávají funkce, které rozvoj této péče plní, a cíle, které sleduje. Celá tato část publikace pak obsahuje dvě podkapitoly, zabývající se jednak pracovními, jednak mimopracovními podmínkami vybraných sociálních skupin pracovníků v zemědělství.

Je jisté zasloužné, že autoři upozorňují na tuto specifickou problematiku, neboť — jak správně konstatují — vědeckotechnický rozvoj, koncentrace a specializace v zemědělství by měly rozdíly mezi pracovními podmínkami jednotlivých sociálních skupin stírat, ale naopak je mohou v některých případech i prohlubovat. Ukazují ovšem i na ostatní důvody, pro které význam péče o vybrané sociální skupiny neustále vzrůstá.

Zejména první podkapitola obsahuje mnoho zajímavých, konkrétních postřehů i dedukcí týkajících se především pracovního umístění, časových podmínek práce a problematiky společného stravování; největší pozornost je pak věnována specifičnosti v odměňování, naopak absolutně i relativně malá pozornost je věnována zdravotní péči.

Nedostatek vidíme v tom, že tyto konkrétní poznatky podložené zajímavými tabulkami, číselně zachycujícími subjektivní hodnocení jednotlivých prvků pracovní situace, se týkají pouze dvou sociálních skupin, mládeže a žen. Bylo by velmi zasloužné vytypovat, třeba i jen stručně, též specifika ostatních sociálních skupin, zejména pracovníků se změněnou pracovní schopností, ale hlavně pak starých lidí. Jejich zvětšující se podíl na celkové populaci vyžaduje vzrůstající, mimořádnou pozornost, a to nejen ve městech, ale dnes — za změněných sociálně ekonomických podmínek na venkově, za změny ve složení venkovského obyvatelstva i venkovské rodiny a narůstající ekonomické mobility — též na vesnici, a rovněž již i v zemědělství.

Obdobné pak platí i o kapitole týkající se ostatních životních podmínek vybraných skupin, která si nevšímá jiných sociálních skupin než mládeže a žen (i když zejména u této poslední jmenované skupiny přináší velmi dobré poznatky), a to ani v obecné rovině. Je nesporné, že začleněním zvláštností a odlišností na jedné straně zastoupených a na druhé straně pak prožívaných a požadovaných, resp. po

třebných pracovních i mimopracovních podmínek těchto sociálních skupin by celá tato část dále získala na své hodnotě.

K již dříve uvedeným kladům publikace a snaze autorů a pokud možno nejkomplexnější postižení tématu patří dále to, že autoři neponechali bez povšimnutí relativně zcela nové otázky vyplývající ze sociálně ekonomických přeměn naší vesnice — *formování socialistického způsobu života venkovského a zemědělského obyvatelstva*. Zaměření této páté části možno charakterizovat v hlavních rysech již samotnými názvy jednotlivých kapitol: Životní způsob venkovské a zemědělské populace, Sbližování tříd a změny sociální struktury, Formování socialistického člověka v procesu sbližování města a venkova. První, nejrozsáhlejší kapitola má pak tyto podkapitoly: Pracovní doba, volný čas a životní rytmus, Význam práce v životním způsobu, Prosazování socialistického životního způsobu. Prvá z nich obsahuje dvě velmi zajímavé tabulky, škoda jen, že číselné údaje jsou již z roku 1977; dá se předpokládat, že při rozvoji našeho zemědělství došlo mezitím k dalším změnám v sociálním postavení žen pracujících v zemědělství a stejně tak i v postavení zemědělské mládeže a tím i k posunu jejich názorů a postojů.

Přesto, že v této části jde pouze o nástin problematiky, vystihuje v podstatě hlavní ekonomické, vědeckotechnické a sociální faktory a procesy, které změnily a nadále ovlivňují formování životního způsobu, jako jsou přeměny ve vlastnických vztazích, vytvoření nové kvality sociální a třídní struktury, rozvoj výrobních sil, ekonomické základy, procesy socialistické industrializace, zprůměrnění zemědělství, procesy urbanizace venkova, pronikání vědeckotechnického rozvoje a koncentrace a specializace zemědělské výroby, přeměny v dělbě práce, kooperace a integrace, přeměny v charakteru zemědělské práce, jejího obsahu, podmínek a pracovního prostředí, rozvoj sociálních vztahů, kultury, lidské psychiky atd. Tedy sociálně ekonomické přeměny, kterými prošla celá naše společnost. Na vesnici a v zemědělství zvlášť mají však svůj specifický charakter a průběh a projevují se zvlášť výrazně.

Seznámení se s těmito procesy může lépe objasnit jak současné problémy životního způsobu venkovského a zemědělského obyvatelstva, tak jeho pravděpodobné vývojové tendence. Přínos této části však možno vidět již v tom, že o způsobu života tohoto obyvatelstva, přesněji o jeho změnách je dosud velmi málo prací, zejména těch, které jsou určeny širokému okruhu čtenářů; přitom právě na venkově a především ovšem v zemědělství došlo v historicky krátké době k zásadním změnám, které zasáhly všechny oblasti života jeho obyvatel.

Autoři ve své publikaci si nekladou za úkol jen popisovat, a ani ne pouze analyzovat. V celé

práci je zřejmá snaha o závěry z problémů i náměty k řešení těchto tak důležitých otázek rozvoje naší socialistické společnosti. Zejména pak v šesté, závěrečné části s názvem *Otevřené otázky sociálně ekonomického rozvoje vesnice* je mnoho závažných myšlenek. Tato část je logickým vyústěním celé práce. Přesto, že (citát ze závěrečných odstavců celé publikace) „k největším úspěchům poválečného vývoje v ČSSR patří právě odstranění rozporů a pak také podstatných rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím, mezi městem a venkovem a mezi dříve hospodářsky rozvinutými a zůstávajícími oblastmi“, při pročtení této závěrečné části si znovu uvědomujeme, jak složitý a dlouhodobý nejen byl, ale stále zůstává tento proces rozvoje naší vesnice a kolik ještě problémů zbývá k řešení. Autoři zde ty nejzávažnější uvádějí i rozvádějí.

Především v první části týkající se podle našeho názoru nejzávažnější problematiky — procesů urbanizace — je mnoho k zamyšlení. Citujeme: „Změny ve skladbě a zaměstnanosti i koncentraci pracovních příležitostí, stejně jako změny v jiných částech hospodářského a sociálního systému probíhají rychleji než změny v prostorové organizaci společnosti.“

Nezbytné sbližování města a venkova je oboustranný, vzájemně se ovlivňující proces, při kterém dochází k přeměně celých území se všemi složkami společenského života — ovšem autoři vystihují přesně daný problém, když říkají, že stabilita sídla na vesnici je mnohem větší než stabilita pracoviště, se všemi důsledky a problémy, které z tohoto faktu vyplývají a které autoři také dále v této části publikace rozvádějí. V ní pak mj. ještě zejména zaujala sice velmi stručná, ale výstižná úvaha o posuzování pojmu životní úroveň ve vztahu k životnímu způsobu, upozornění na pojem prostorové a ekologické souvislosti při posuzování stavu vybavenosti obce vzhledem k její velikostní skupině i vysvětlení jevu tzv. nepřímé urbanizace.

Závěrem je třeba znovu zdůraznit, že problematika, která se skrývá pod názvem publikace, je tak mnohostranná, složitá a rozsáhlá, že ani práce několikanásobně většího rozsahu by ji nemohla komplexně, a to ani v hlavních rysech obsáhnout a pojmut. Takovýto úkol by mohl zvládnout pouze celý interdisciplinární tým. Ovšem tyto cíle si jistě ani autoři, ani vydavatelství nekladli v této účelově zaměřené publikaci. Autoři se buď mohli zaměřit jen na určité stránky a jevy navozeného problému s hlubším či přímo detailním, ovšem pochopitelně pak izolovaným, nekomplexním pohledem, nebo se pokusit zachytit na omezeném prostoru pokud možno všechny hlavní stránky dané problematiky a jejich vzájemné vztahy a souvislosti. Pak ovšem bez nároku na plné postižení všech aspektů a s pravděpodobností, že nebude možno docílit vždy správných proporcí

popisu a analýzy jednotlivých okruhů problémů.

Vzhledem k účelu, pro který byla publikace určena se domníváme, že autoři správně volili druhou cestu. I tak mohli provést — podle vlastního uvážení — jen výběr základních problémů, z nichž mnohé již byly pochopitelně předmětem dřívějšího zkoumání (viz též obsáhlý seznam použité literatury) a doplnit je svými vlastními dlouholetými i novými poznatky, získanými při bádání na této problema-

tice. V tom tedy vidíme záměr této publikace a jsme proto přesvědčeni, že přes určitou nevyváženost jednotlivých částí, přes nutnou neúplnost, nedotknutí se některých dalších problémů, které by měly či mohly být též součástí daného tématu, publikace velmi dobře splňuje svůj cíl — informovat i širší zájmovou veřejnost o změnách, kterými naše vesnice prošla, a o problémech, které je třeba v nejbližší budoucnosti ještě vyřešit. K splnění tohoto cíle přispívá i čtivost publikace.

Ing. Jiří Mašek, VÚEZVŽ Praha

OBSAH

Studeník B.: Prognózovanie vedeckotechnického rozvoja v rastlinnej výrobe . . .	335
Poděbradský Z., Vlčková M.: Analýza vlivu faktorů na provozně ekonomické výsledky výroby jatečných prasat . . .	345
Klapková H.: K některým problémům tvorby zdrojů mzdových prostředků v potravinářském průmyslu . . .	361
Jeníček V.: Výrobníková a teritoriální struktura obchodu zemědělsko-potravinářskými produkty mezi RVHP a rozvojovými zeměmi . . .	371
Prokopec J.: Účinnost hmotné stimulace jakosti potravinářských výrobků . . .	389

Z vědeckého života

Hajná M.: Úkoly vyřešené ve VÚEZVŽ v Praze v roce 1982 . . .	399
--	-----

Recenze

Hubáček J.: Zemědělství a výživa v socialistické ekonomice . . .	406
Mašek J.: Sociálně ekonomický rozvoj vesnice při výstavbě rozvinuté socialistické společnosti . . .	410

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Strukturální změny v živočišné výrobě — Vývoj produkce ovoce a zeleniny podle krajů)	
--	--

СОДЕРЖАНИЕ

Студеник Б.: Прогнозирование научно-технического развития в растениеводстве . . .	335
Подєбрадски З., Влчкова М.: Анализ влияния факторов на производственно-экономические результаты производства боенских свиней . . .	345
Клапкова Г.: О некоторых проблемах образования ресурсов финансовых средств в пищевой промышленности . . .	361
Еничек В.: Товарная и территориальная структура торговли агропродовольствием между СЭВ и развивающимися странами . . .	371
Прокопец Й.: Эффективность материального стимулирования в области качества продовольствия . . .	389

Из научной жизни

Гейна М.: Задания, разработанные в НИИЭПрСХ, Прага, в 1982 г. . . .	399
---	-----

Рецензии

Губачек Й.: Сельское хозяйство и продовольствие в социалистической экономике . . .	406
Машек Й.: Социально-экономическое развитие села в строительстве развитого социалистического общества . . .	410

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Структурные преобразования в животноводстве — Развитие плодоводства и овощеводства по областям)

CONTENTS

Studeník B.: Forecasting Scientific and Technological Development in Plant Production	335
Poděbradský Z., Vlčková M.: Analysis of Factors Influencing the Operational and Economic Results of the Production of Slaughter Pigs	345
Klapková H.: Problems of the Formation of Wage Fund Sources in Food Industry	361
Jeníček V.: The Commodity and Territorial Structure of Trade in Agricultural and Food Products between the CMEA and Developing Countries	371
Prokopec J.: The Effectiveness of Material Stimulation Aimed at Improving the Quality of Food Products	389

Science Life

Hajná M.: The Tasks Finished in the Economic Research Institute for Agriculture and Food in 1982	399
--	-----

Reviews

Hubáček J.: Agriculture and Food Production in a Socialist Economy	406
Mašek J.: The Socio-economic Development of Villages during the Construction of an Advanced Socialist Society	410

Supplement

Statistical Surveys of Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Structural Changes in Animal Production — Development of Fruit and Vegetable Production according to Administrative Regions)

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním zemědělství
PŘÍLOHA ČÍSLA 5 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

ČÍSLO
4-5
1983

STRUKTURÁLNÍ ZMĚNY
V ŽIVOČIŠNÉ VÝROBĚ
VÝVOJ PRODUKCE OVOCE
A ZELENINY PODLE KRAJŮ

Hrubá zemědělská a živočišná produkce

v mil. Kčs stálých cen 1980

Území, kraj	Hrubá zemědělská produkce						Hrubá živočišná produkce					
	1960	1965	1970	1975	1980	1981	1960	1965	1970	1975	1980	1981
ČSSR	69 647	67 766	84 798	94 678	103 766	101 195	34 922	38 436	47 313	54 252	60 308	60 031
ČSR	47 858	47 566	57 729	67 148	70 208	68 674	24 030	27 156	32 472	37 614	41 670	41 291
SSR	21 789	20 200	27 069	30 530	33 558	32 521	10 892	11 280	14 841	16 638	18 638	18 740
Středočeský	8 415	7 862	9 973	10 264	11 240	10 806	3 978	4 272	5 382	5 938	6 558	6 481
Jihočeský	5 491	6 031	7 191	7 956	8 687	8 746	3 157	3 924	4 357	4 981	5 550	5 518
Západočeský	4 166	4 531	5 424	6 375	6 802	6 867	2 343	2 647	3 205	3 893	4 262	4 265
Severočeský	4 000	4 048	4 987	5 151	5 451	5 426	1 866	2 030	2 511	2 813	3 018	3 030
Východočeský	8 165	8 077	9 662	10 699	11 434	11 126	4 181	4 787	5 585	6 493	7 240	6 977
Jihomoravský	11 108	10 983	13 455	15 609	17 490	16 345	5 471	6 048	7 264	8 559	9 643	9 536
Severomoravský	5 916	5 833	7 297	7 760	8 698	8 885	3 322	3 418	4 126	4 968	5 232	5 248
Západoslovenský	10 457	9 634	14 280	16 778	18 924	17 507	5 224	5 375	7 149	8 266	9 623	9 677
Středoslovenský	5 921	5 120	6 506	6 782	7 512	7 455	3 557	3 151	4 042	4 252	4 598	4 627
Východoslovenský	5 241	5 117	6 476	7 068	7 119	7 557	2 678	2 881	3 964	4 166	4 418	4 434

Součty údajů za jednotlivé kraje nesouhlasí s údaji za ČSR, SSR a ČSSR, neboť výpočty hrubé zemědělské produkce se provádějí ve všech krajích samostatně. Mimo to se do úhrnu ČSR a ČSSR započítává produkce hl. m. Prahy.

Pramen: FSÚ

Vývoj hrubé živočišné produkce a její podíl na hrubé zemědělské produkci

v %

Území, kraj	Hrubá živočišná produkce (1960 = 100)					Podíl živočišné produkce na hrubé zem. produkci					
	1965	1970	1975	1980	1981	1960	1965	1970	1975	1980	1981
ČSSR	110,1	135,5	155,4	172,7	171,9	50,1	56,7	55,8	57,3	58,1	59,3
ČSR	113,0	135,1	156,5	173,4	171,8	50,2	57,1	56,2	58,6	59,4	60,1
SSR	103,6	136,3	152,8	171,1	172,1	50,0	55,8	54,8	54,5	55,5	57,6
Středočeský	107,4	135,3	149,3	164,9	162,9	47,3	54,3	54,0	57,9	58,4	60,0
Jihočeský	124,3	138,0	157,8	175,8	174,8	57,6	65,1	60,6	62,6	63,8	63,1
Západočeský	112,9	136,8	166,1	181,9	182,0	56,2	58,4	59,1	61,1	62,7	62,1
Severočeský	108,8	134,6	150,8	161,8	162,4	46,6	50,2	50,4	54,6	55,4	55,8
Východočeský	114,5	133,6	155,3	173,2	166,9	51,2	59,3	57,8	60,7	63,3	62,7
Jihomoravský	110,6	132,8	156,4	176,3	174,3	49,2	55,1	54,0	54,8	55,1	58,3
Severomoravský	102,9	124,2	141,4	157,5	158,0	56,2	58,6	56,6	60,5	60,2	59,1
Západoslovenský	102,9	136,8	158,2	184,2	185,2	50,6	55,8	50,1	49,3	50,8	55,3
Středoslovenský	88,6	113,6	119,5	129,2	130,1	60,1	61,5	62,1	62,7	61,2	62,1
Východoslovenský	107,6	148,0	155,6	165,0	165,6	51,1	56,3	61,2	58,9	62,1	58,7

Pramen: FSÚ

Intenzita živočišné produkce a její vývoj

Území, kraj	Intenzita živočišné produkce v Kčs stálých cen r. 1980						Vývoj intenzity živočišné produkce (1960 = 100)				
	1960	1965	1970	1975	1980	1981	1965	1970	1975	1980	1981
ČSSR	4 795	5 403	6 720	7 800	8 866	8 881	112,7	140,2	162,7	184,9	185,2
ČSR	5 300	6 073	7 341	8 559	9 648	9 589	114,6	138,5	161,5	182,0	180,9
SSR	3 964	4 269	5 671	6 498	7 508	7 639	107,7	143,1	163,9	189,4	192,7
Středočeský	5 562	6 036	7 679	8 679	9 695	9 594	108,5	138,1	156,0	174,3	172,5
Jihočeský	5 104	6 468	7 266	8 359	9 478	9 461	91,8	130,6	150,3	170,4	170,1
Západočeský	4 335	4 890	6 026	7 370	8 226	8 267	112,8	139,0	170,0	189,8	190,7
Severočeský	4 406	4 907	6 164	6 966	7 697	7 781	111,4	139,9	158,1	174,7	176,6
Východočeský	5 997	6 933	8 182	9 558	10 754	10 387	115,6	136,4	159,4	179,3	173,2
Jihomoravský	5 824	6 510	7 863	9 319	10 651	10 553	111,8	135,0	160,0	182,9	181,2
Severomoravský	5 589	5 911	7 225	8 282	9 488	9 541	105,8	129,3	148,2	169,8	170,7
Západoslovenský	5 105	5 365	7 206	8 388	9 878	9 960	105,1	134,3	156,4	184,1	185,6
Středoslovenský	4 128	3 873	5 027	5 412	6 115	6 253	76,9	121,8	131,1	148,1	151,5
Východoslovenský	3 103	3 484	4 830	5 277	5 842	5 977	112,3	155,7	170,1	188,3	192,6

Pramen: FSÚ

Struktura hrubé živočišné produkce v roce 1981

v %

IV

Území, kraj	Na hrubé zemědělské produkci se podílí						Na hrubé živočišné produkci se podílí					
	jatečný dobytek celkem	z toho		jatečná drůbež	mléko	vejce	jatečný dobytek celkem	z toho		jatečná drůbež	mléko	vejce
		jat. skot	jat. prasata					jat. skot	jat. prasata			
ČSSR	26,6	12,8	13,4	3,6	17,7	4,3	47,3	22,7	23,8	6,1	31,5	7,7
ČSR	27,2	13,8	13,1	3,4	18,4	4,3	47,7	24,2	22,9	5,6	32,3	7,6
SSR	25,2	10,7	14,0	4,1	16,2	4,4	46,3	19,6	25,7	7,2	29,7	8,1
Středočeský	30,6	13,6	16,8	2,8	18,2	4,3	51,0	22,6	28,0	4,7	30,4	7,2
Jihočeský	30,6	15,1	15,2	3,5	19,7	3,7	48,6	23,9	24,1	5,6	31,2	5,8
Západočeský	27,9	14,8	12,8	3,2	20,9	4,3	45,0	23,8	20,6	5,2	33,6	7,0
Severočeský	25,0	11,8	12,9	4,2	16,4	5,7	44,8	21,0	23,1	7,6	29,4	10,1
Východočeský	29,7	13,2	16,0	3,3	21,6	4,2	47,4	21,0	25,5	5,3	34,4	6,8
Jihomoravský	31,3	13,7	17,4	3,3	16,7	4,1	53,7	23,5	29,8	5,7	28,7	7,0
Severomoravský	27,1	13,4	13,2	3,4	19,0	4,7	45,9	22,7	22,4	5,8	32,2	7,9
Západoslovenský	28,4	10,4	17,9	4,0	15,3	4,2	51,4	18,7	32,4	7,2	27,7	7,6
Středoslovenský	28,0	12,2	14,2	3,6	19,8	4,6	45,1	19,7	22,9	5,8	31,8	7,5
Východoslovenský	26,8	12,2	13,6	5,0	17,6	4,6	45,6	20,8	23,2	8,5	30,0	7,8

Pramen: FSÚ

Produkce hlavních živočišných výrobků

v mil. Kčs stálých cen roku 1980

Rok	Jatečný dobytek celkem	Z toho		Jatečná drůbež	Mléko	Vejce
		jatečný skot	jatečná prasata			
ČSSR						
1960	16 110	6 935	8 285	995	11 887	2 131
1965	19 843	8 635	10 406	1 155	12 179	2 764
1970	21 640	10 119	10 240	2 226	14 879	3 465
1975	26 587	12 815	13 048	2 918	16 955	4 032
1980	28 988	13 377	15 079	3 729	18 340	4 344
1981	29 234	13 013	15 756	3 697	18 369	4 404
ČSR						
1960	11 096	4 978	5 478	530	8 281	1 572
1965	13 678	6 058	6 966	725	8 948	2 032
1970	14 904	7 127	6 966	1 407	10 279	2 467
1975	18 373	9 062	8 859	1 858	11 950	2 767
1980	20 010	9 696	10 024	2 373	12 912	2 958
1981	20 152	9 372	10 531	2 350	12 884	2 979
SSR						
1960	5 014	1 957	2 807	465	3 606	559
1965	6 165	2 577	3 440	430	3 231	732
1970	6 556	2 992	3 274	819	4 600	998
1975	8 214	3 753	4 189	1 060	5 005	1 265
1980	8 958	3 681	5 055	1 356	5 428	1 386
1981	9 082	3 641	5 225	1 347	5 485	1 425

Pramen: FSÚ

Vývoj produkce hlavních živočišných výrobků (1960 = 100)

v %

Rok	Jatečný dobytek celkem	Z toho		Jatečná drůbež	Mléko	Vejce
		jatečný skot	jatečná prasata			
ČSSR						
1965	123,2	124,5	125,6	116,1	102,4	129,7
1970	133,2	145,9	123,6	223,7	125,2	162,6
1975	165,0	184,8	157,5	293,2	142,6	189,2
1980	179,9	192,9	182,0	374,8	154,3	203,8
1981	181,5	187,6	190,2	371,6	154,5	206,6
ČSR						
1965	123,3	121,7	127,2	136,8	108,1	129,3
1970	134,3	143,2	127,2	265,6	124,1	156,9
1975	165,6	182,1	161,7	350,7	144,3	176,0
1980	180,5	194,8	183,0	448,0	155,9	188,1
1981	181,6	188,3	192,2	443,7	155,6	189,5
SSR						
1965	123,0	131,7	122,6	92,5	89,6	130,8
1970	130,8	152,9	116,6	176,0	127,6	178,5
1975	163,8	191,7	149,2	227,8	138,8	226,2
1980	178,7	188,1	180,1	291,5	150,5	247,8
1981	181,1	186,0	186,1	289,5	152,1	254,8

Pramen: FSÚ

Produkce chovů monogastričních zvířat a jejich vývoj

Rok	Produkce v mil. Kčs st. cen 1980			Index (1960 = 100)		
	chovů		celkem	chov prasat	chov drůbeže	celkem
	prasat	drůbeže				
ČSSR						
1960	8 517	3 300	11 817	100,0	100,0	100,0
1965	9 804	4 235	14 039	115,1	128,4	118,8
1970	10 741	6 040	16 781	126,1	183,0	142,0
1975	13 055	7 084	20 139	153,3	214,7	170,4
1980	15 474	8 124	23 598	181,7	246,2	199,7
1981	15 098	8 200	23 298	177,3	248,5	197,2
ČSR						
1960	5 497	2 198	7 695	100,0	100,0	100,0
1965	6 614	2 976	9 590	120,3	135,4	124,6
1970	7 231	4 031	11 262	131,5	183,4	146,3
1975	8 847	4 680	13 527	161,0	212,9	175,8
1980	10 415	5 366	15 781	189,5	244,1	205,1
1981	10 107	5 386	15 493	183,9	245,0	201,3
SSR						
1960	3 020	1 102	4 122	100,0	100,0	100,0
1965	3 190	1 259	4 449	105,6	114,3	108,0
1970	3 510	2 009	5 519	116,2	182,4	133,9
1975	4 208	2 404	6 612	139,3	218,3	160,4
1980	5 059	2 758	7 817	167,5	250,4	189,7
1981	4 991	2 814	7 805	165,3	255,5	189,4

Pramen: FSÚ

Podíl produkce monogastričních zvířat na živočišné produkci a intenzita jejich chovů

Rok	Na živočišné produkci se podílí v %			Na 1 ha orné půdy připadá v Kčs stálých cen r. 1980		
	chov prasat	chov drůbeže	celkem	chov prasat	chovu drůbeže	celkem
ČSSR						
1960	24,4	9,4	33,8	1 661	643	2 304
1965	25,5	11,0	36,5	1 954	844	2 798
1970	22,7	12,8	35,5	2 150	1 209	3 359
1975	24,0	13,1	37,1	2 657	1 442	4 099
1980	25,6	13,5	39,1	3 211	1 686	4 897
1981	25,1	13,7	38,8	3 148	1 710	4 858
ČSR						
1960	22,9	9,1	32,0	1 632	653	2 285
1965	27,5	12,4	39,9	1 975	889	2 864
1970	22,3	12,4	34,7	2 183	1 217	3 400
1975	23,5	12,5	36,0	2 674	1 415	4 089
1980	25,0	12,9	37,9	3 165	1 631	4 796
1981	24,5	13,0	37,5	3 078	1 640	4 718
SSR						
1960	27,7	10,1	37,8	1 714	625	2 339
1965	28,3	11,1	39,4	1 851	731	2 582
1970	23,7	13,5	37,2	2 085	1 194	3 279
1975	25,3	14,5	39,8	2 621	1 498	4 119
1980	27,1	14,8	41,9	3 308	1 804	5 112
1981	26,6	15,0	41,6	3 301	1 861	5 162

Pramen: FSÚ

Rok	Jablka	Hrušky	Višně	Třešně	Švestky	Broskve	Meruňky	Vlašské ořechy
1936	135 355	106 288	6 124	49 717	176 521	1 417	6 783	8 005
1948	266 547	93 545	10 340	59 208	135 721	1 735	7 552	16 815
1950	257 062	97 991	11 455	81 066	124 346	1 689	7 673	20 736
1955	160 440	48 545	11 954	86 530	96 606	2 745	19 057	20 518
1960	391 946	102 623	11 694	66 358	167 115	2 977	19 432	22 717
1965	91 630	30 873	4 057	25 393	41 141	3 073	11 397	10 812
1970	231 665	60 765	9 679	52 988	82 645	12 685	34 228	17 616
1975	182 383	38 566	6 760	31 750	33 333	8 185	5 894	15 864
1976	190 294	38 833	6 026	26 902	60 558	9 700	14 288	6 691
1977	156 884	46 084	3 019	14 122	46 547	9 819	3 743	3 963
1978	185 099	24 515	3 830	15 867	29 856	16 536	14 588	6 476
1979	200 125	23 583	4 554	15 683	39 196	4 482	9 436	9 026
1980	278 209	27 114	5 015	15 809	54 597	18 556	25 349	14 855
1981	167 427	26 408	3 790	8 325	15 241	5 771	9 299	4 645

Rok	Jablka	Hrušky	Višně	Třešně	Švestky	Broskve	Meruňky	Vlašské ořechy
1936	112 127	88 825	5 256	43 339	141 559	663	3 762	3 894
1948	215 340	73 109	8 108	44 422	107 133	480	2 643	5 728
1950	206 913	78 262	9 955	64 494	112 356	494	3 789	6 988
1955	110 624	35 582	10 225	69 950	72 848	1 201	12 907	8 743
1960	321 090	84 447	9 905	50 478	140 313	1 434	11 900	7 801
1965	57 610	22 413	2 830	16 222	24 362	1 295	6 319	3 515
1970	171 032	47 548	7 382	37 704	54 474	4 572	17 480	6 892
1975	135 427	29 562	5 409	23 632	18 063	2 056	2 528	7 844
1976	136 225	29 439	4 773	20 968	39 625	2 990	7 946	1 891
1977	97 523	32 883	2 402	11 192	27 507	5 251	2 466	1 615
1978	142 728	13 644	2 892	10 236	18 343	7 614	10 077	3 118
1979	153 641	14 669	3 524	10 345	24 685	1 511	5 518	4 177
1980	202 899	14 250	3 313	9 068	35 743	10 414	17 050	6 341
1981	102 286	15 424	2 029	2 989	6 968	1 447	2 828	576

Sklizeň ovoce — SSR

v t

Rok	Jablka	Hrušky	Višně	Třešně	Švestky	Broskve	Meruňky	Vlašské ořechy
1936	23 228	17 463	868	6 378	34 962	754	3 021	4 111
1948	51 207	20 436	2 232	14 786	28 588	1 255	4 909	11 087
1950	50 149	19 729	1 500	16 572	11 990	1 195	3 884	13 748
1955	49 816	12 963	1 729	16 580	23 758	1 544	6 150	11 775
1960	70 856	18 176	1 789	15 880	26 802	1 543	7 532	14 916
1965	34 020	8 460	1 227	9 171	16 779	1 778	5 078	7 297
1970	60 633	13 217	2 297	15 284	28 171	8 113	16 748	10 724
1975	46 956	9 004	1 351	8 118	15 270	6 129	3 366	8 020
1976	54 069	9 394	1 253	5 934	20 933	6 710	6 342	4 800
1977	59 361	13 201	617	2 930	19 040	4 568	1 277	2 348
1978	42 371	10 871	938	5 631	11 513	8 922	4 511	3 358
1979	46 484	8 914	1 030	5 338	14 511	2 971	3 918	4 849
1980	75 310	12 864	1 702	6 741	18 854	8 142	8 299	8 514
1981	65 141	10 984	1 761	5 336	8 273	4 321	6 471	4 069

Pramen: FSÚ

Sklizeň zeleniny – ČSSR

v t

IIX

Rok	Celer	Cibule	Česnek	Mrkev	Kedlubny	Květák	Okurky		Rajčata	Zeli
							nakládačky	salátové		
1936	.	44 126	4 062	25 002	.	.	83 436	.	.	476 936
1948	9 919	72 949	6 476	43 486	9 170	16 257	37 738	21 091	40 334	362 681
1950	9 260	32 903	4 302	40 072	15 713	25 001	43 674	22 686	34 807	184 385
1955	13 669	56 813	4 052	46 621	11 868	23 362	33 906	23 625	33 762	222 441
1960	15 380	66 845	4 104	52 741	15 956	31 987	34 888	27 044	52 805	186 055
1965	15 452	58 623	4 107	69 478	13 781	55 204	31 710	25 433	40 163	180 696
1970	20 276	104 551	5 070	73 672	15 397	43 284	53 949	35 855	71 125	228 740
1975	30 115	124 222	7 654	123 777	40 320	67 035	74 329	57 121	85 263	226 981
1976	29 626	86 509	6 450	91 572	31 552	64 472	40 624	35 391	84 306	210 308
1977	31 383	156 415	7 380	141 248	35 683	68 847	62 476	59 966	118 161	264 881
1978	30 889	150 549	7 991	141 685	38 579	76 081	39 290	41 898	84 108	295 999
1979	26 534	113 564	6 924	132 462	37 382	67 742	78 013	60 934	106 437	234 823
1980	28 182	135 826	7 170	127 578	37 483	66 086	46 363	52 609	81 686	217 346
1981	28 797	119 680	7 538	117 185	37 597	66 253	68 782	54 630	103 267	235 396

Pramen: FSÚ

Rok	Celer	Cibule	Česnek	Mrkev	Kedlubny	Květák	Okurky		Rajčata	Zelí
							nakládačky	salátové		
1936	.	36 637	1 534	19 009	.	.	73 213	.	.	339 007
1948	8 673	51 619	1 234	25 727	.	14 338	33 039	9 907	11 859	180 667
1950	8 432	27 416	2 647	33 373	13 041	22 615	42 238	12 085	19 204	102 214
1955	11 389	44 264	2 263	37 152	7 773	19 425	26 749	13 460	10 719	134 977
1960	12 413	47 607	1 547	36 827	10 432	26 151	25 631	15 152	14 124	105 228
1965	11 402	43 598	1 706	47 684	7 430	47 570	24 006	13 414	8 852	104 328
1970	15 093	70 646	1 737	46 122	7 407	35 877	40 083	21 750	16 415	135 192
1975	22 981	84 954	3 818	81 732	20 337	53 132	51 594	31 674	26 509	135 847
1976	21 984	56 424	3 368	55 037	16 906	53 007	27 111	19 442	24 011	123 821
1977	22 760	112 740	3 898	90 337	18 230	55 914	43 702	35 802	39 073	161 347
1978	22 869	108 398	4 308	92 798	20 684	61 043	25 303	22 265	27 224	185 073
1979	19 355	81 310	3 440	83 785	20 093	53 251	54 354	35 439	33 245	144 399
1980	19 399	96 802	4 148	77 322	20 332	52 050	30 735	28 190	26 748	123 231
1981	20 748	80 432	4 235	74 464	20 333	53 020	47 145	28 974	34 793	146 296

Sklizeň zeleniny — SSR

v t

XIX

Rok	Celer	Cibule	Česnek	Mrkev	Kedlubny	Květák	Okurky		Rajčata	Zeli
							nakládačky	salátové		
1936	.	7 489	2 528	5 993	.	.	10 223	.	.	137 929
1948	1 246	21 330	5 242	17 759	.	1 919	4 699	11 184	28 475	182 014
1950	828	5 487	1 655	6 699	2 672	2 386	1 436	10 601	15 603	82 171
1955	2 280	12 549	1 789	9 469	4 095	3 937	7 157	10 165	23 043	87 464
1960	2 967	19 238	2 557	15 914	5 524	5 836	9 257	11 892	38 681	80 827
1965	4 050	15 025	2 401	21 794	6 351	7 634	7 704	12 019	31 311	76 368
1970	5 183	33 905	3 333	27 550	7 990	7 407	13 866	14 105	54 710	93 548
1975	7 134	39 268	3 836	42 045	19 983	13 903	22 735	25 447	58 754	91 134
1976	7 642	30 085	3 082	36 535	14 646	11 465	13 513	15 949	60 295	86 487
1977	8 623	43 675	3 482	50 911	17 453	12 933	18 774	24 164	79 088	103 534
1978	8 020	42 151	3 683	48 887	17 895	15 038	13 987	19 633	56 884	110 926
1979	7 179	32 254	3 484	48 677	17 289	14 491	23 659	25 495	73 192	90 424
1980	8 783	39 024	3 022	50 256	17 151	14 036	15 628	24 419	54 938	94 115
1981	8 049	39 248	3 303	42 721	17 264	13 233	21 637	25 656	68 474	89 100

Pramen: FSÚ

Rok	Na produkci ovoce celkem v běžných cenách se podílejí							
	jablka	hrušky	višně	třešně	švestky	broskve	meruňky	vlašské ořechy
ČSSR								
1936	27,3	16,0	2,5	14,5	21,2	0,7	3,2	4,2
1948	40,7	8,6	1,7	8,7	14,9	0,4	1,6	13,8
1960	41,7	8,4	1,8	8,5	10,7	.	3,9*)	14,5
1970	26,0	7,0	2,0	10,8	8,7	3,2	7,5	9,7
1980	31,0	4,9	1,9	5,6	8,1	7,0	9,4	2,7
1981	35,4	7,0	2,2	4,6	5,0	3,6	5,5	5,4
ČSR								
1936	28,4	16,4	2,6	15,8	21,3	0,5	2,3	2,6
1948	45,5	9,0	1,9	9,1	16,4	0,2	0,9	7,6
1960	47,1	9,5	2,1	8,9	12,2	.	3,2*)	7,1
1970	24,1	7,2	2,2	10,9	8,3	1,5	5,9	9,7
1980	35,8	3,1	1,8	4,9	7,0	6,2	10,1	5,5
1981	37,7	6,3	2,0	2,8	3,4	1,7	3,1	1,1
SSR								
1936	22,5	14,4	1,7	8,9	20,8	1,9	6,8	11,1
1948	27,2	7,6	1,2	7,4	10,6	1,0	3,8	31,5
1960	27,8	5,5	0,9	7,6	6,8	.	5,8*)	33,8
1970	29,8	6,6	1,7	10,6	9,4	6,6	10,8	9,7
1980	22,5	7,9	2,3	7,4	10,2	8,4	8,2	17,3
1981	32,7	7,8	2,5	6,8	6,9	6,0	8,4	10,5

*) včetně broskvi

Pramen: FSÚ

Struktura zeleniny v %

Struktura zeleniny v %										
Rok	Na produkci zeleniny celkem v běžných cenách se podílejí									
	celer	cibule	česnek	mrkev	kedlubny	květák	okurky		rajčata	zeli
							nakládačky	salátové		
ČSSR										
1936	.	9,0	5,1	10,3	.	11,4	8,9	3,1	3,9	33,8
1948	2,5	16,9	14,3	6,7	3,7	7,0	5,7	2,8	7,0	16,4
1960	2,2	14,8	8,8	6,3	5,0	9,7	5,9	5,3	6,4	9,2
1970	2,5	12,4	6,0	12,8	3,7	6,1	12,2	7,5	8,8	8,7
1980	1,9	11,1	4,6	9,2	5,8	5,9	10,4	8,1	11,6	7,7
1981	1,8	9,0	4,4	8,1	5,3	5,5	13,8	8,5	11,0	7,2
ČSR										
1936	.	11,1	4,1	12,1	.	11,9	11,2	2,8	2,7	31,2
1948	3,2	18,5	12,5	7,8	.	8,0	7,2	2,5	5,5	13,7
1960	2,8	17,2	6,1	6,4	5,6	13,2	5,4	4,8	3,9	8,0
1970	3,3	12,2	4,8	15,2	4,1	9,4	15,8	7,1	6,4	6,7
1980	2,6	15,3	5,1	8,9	5,5	9,1	12,6	8,6	8,0	6,8
1981	2,5	11,8	5,3	8,4	5,4	9,1	17,8	9,3	6,0	7,7
SSR										
1936	.	4,5	7,1	6,4	.	10,3	4,2	3,6	6,5	39,3
1948	1,1	13,6	17,9	4,4	.	5,0	2,6	3,3	10,2	22,0
1960	1,1	10,7	13,5	6,1	4,0	3,9	6,7	6,1	10,5	11,2
1970	1,5	12,8	7,4	9,8	3,3	2,0	7,7	8,0	11,8	11,2
1980	1,2	6,9	4,1	9,6	6,1	2,7	8,2	7,7	15,2	8,6
1981	1,0	6,3	3,5	7,9	5,2	2,1	9,8	7,8	15,8	6,7